

BK
T 52

EN

[Handwritten signature]

BK
T52

Κανονικαί πράξεις Γ.

Δο. εσ. 139904

ΣΠΥΡΙΔΩΝΟΣ ΤΡΙΚΟΥΠΗ

ΟΙ

ΕΠΙ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

ΚΑΙ ΚΑΤΑ ΤΗΝ

ΚΗΔΕΙΑΝ ΤΙΝΩΝ ΕΠΙΖΗΣΑΝΤΩΝ ΠΡΩΤΑΓΩΝΙΣΤΩΝ
ΑΥΤΟΣΧΕΔΙΟΙ ΑΠ' ΑΜΒΩΝΟΣ

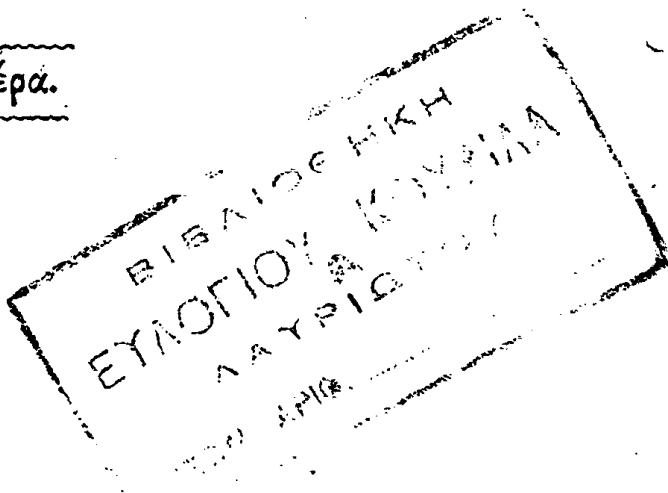
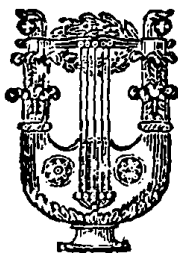
ΛΟΓΟΙ,

ΚΑΙ Ο ΕΚΦΩΝΗΘΕΙΣ ΕΝ ΛΟΝΔΙΝΩ

τὴν 25 Μαρτίου 1861.

Μεγάλων συμβάντων μικρὰ ἀνάμνησις.

Ἐκδοσις Δευτέρα.

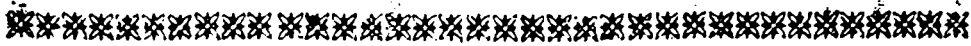
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ,

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ Χ. Ν. ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΣ.

(Παρά τῇ Πύλῃ τῆς Ἀγορᾶς ἀριθ. 420).

1862.

ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ

τῆς ἐν Παρισίοις τῶν ἐπὶ τῆς Ἑλληνικῆς
ἐπαναστάσεως λόγων ἐκδόσεως.

Ὁ πόλεμος τῆς Ἑλλάδος ἦτον πόλεμος τυραν-
νούμενων κατὰ τυραννούντων· πόλεμος χριστιανῶν
κατὰ ἀσεβῶν· πόλεμος ἰθαγενῶν κατὰ ἀλλοφύλων·
πόλεμος ἐξευγεντισμοῦ κατὰ βαρβαρότητος. Ἄλλ' ἡ
ἀκαταμάχητος ἰσχὺς τοῦ μαχομένου Ἑλληνος Χρι-
στιανοῦ ἦτον ἡ πίστις του καὶ ἡ πρὸς τὸν θεὸν ἀδιά-
σειστος ἐλπίς του.

Τὰ χαρακτηριστικὰ ταῦτα τῆς Ἑλληνικῆς ἐπα-
ναστάσεως εἶχεν ὑπ' ὄψιν ὁ ρήτωρ ὅτε ὑπὸ τὴν
κλαγγὴν τῶν ὄπλων αὐτοεσχεδίαζε τοὺς δημοσιευο-
μένους τούτους λόγους. Ἴνα δὲ κρίνη ὀρθῶς ὁ ἀνα-
γνώστης, ἃς ἔχη ὑπ' ὄψιν ὅτι ἐλέγοντο εἰς ἐκκλησια-
στικὰς τελετάς· διὰ τοῦτο φέρουν καὶ χαρακτῆρα
πολιτικὸν καὶ θρησκευτικόν.

ΛΟΓΟΣ ΕΠΙΚΗΔΕΙΟΣ

*Εἰς τὸν Λόρδον Νοὴλ Μπάϊρων ἐκφωνηθεὶς ἐν Με-
σολογίῳ τῆν 10 Ἀπριλίου 1824.*

Τί ἀνέλπιστον συμβεβηκός! τί ἀξιοθρήνητον δυσ-
τύχημα! ὀλίγος καιρὸς εἶναι ἀφ' οὗ ὁ λαὸς τῆς πο-
λύπαθης Ἑλλάδος, ὅλος χαρὰ καὶ ἀγαλλίασις, ἐδέχ-
θηκεν εἰς τοὺς κόλπους τοῦ τὸν ἐπίσημον τοῦτον
ἄνδρα, καὶ σήμερον, ὅλος θλίψις καὶ κατήφεια, κατα-
βρέχει τὸ νεκρικόν του κρεββάτι μὲ πικρότατα δά-
κρυα καὶ ὀδύρεται ἀπαρηγόρητα. Ὁ γλυκύτατος
χαιρετισμὸς, **ΧΡΙΣΤΟΣ ΑΝΕΣΤΗ**, ἔγινεν ἄχαρις
τὴν ἡμέραν τοῦ πάσχα εἰς τὰ χεῖλη τοῦ κάθε Ἑλ-
ληνος Χριστιανοῦ, καὶ ἀπαντῶντας ὁ ἕνας τὸν ἄλ-
λον, πρὶν τοῦ εὐχηθῆ ταῖς καλαῖς ἑορταῖς, ἐρω-
τοῦσε « Πῶς εἶναι ὁ Μυλόρδος; » χιλιάδες ἄν-
θρωποι, συναγμένοι νὰ δώσουν μεταξύ τους τὸ θεῖον
φίλημα τῆς ἀγάπης εἰς τὴν εὐρύχωρον πεδιάδα ἔξω
ἀπὸ τὸ τεῖχος τῆς πόλεώς μας, ἐφαίνονταν ὅτι ἐσυ-
νάχθησαν μόνον καὶ μόνον νὰ παρακαλέσουν τὸν ἐ-
λευθερωτὴν τοῦ παντός διὰ τὴν υἰεῖαν τοῦ συναγω-
νιστοῦ τῆς ἐλευθερίας τοῦ γένους μας.

Καὶ πῶς ἦτον δυνατὸν νὰ μὴ συντριβῆ ἡ καρδία
ὄλων; νὰ μὴ καταπικρανθοῦν ὄλων τὰ χεῖλη; εὐρέ-
θηκεν ἄλλην φορὰν τὸ μέρος τοῦτο τῆς Ἑλλάδος
εἰς περισσότερην χρεῖαν καὶ ἀνάγκην παρὰ εἰς τὴν

ἐποχὴν, εἰς τὴν ὁποῖαν ὁ πολυθρήνητος Μυλόρδ Μπαίρων ἐπέρασε μὲ κίνδυνον καὶ αὐτῆς τῆς ζωῆς του εἰς τὸ Μεσολόγγι; καὶ τότε, καὶ εἰς ὅσον καιρὸν συνέζησε μαζί μας, δὲν ἐθεράπευσε τὸ πλουσιοπάροχόν του χέρι ταῖς δεινόταταις χρεῖαις μας, χρεῖαις ὅπου ἡ πτωχεία μας ταῖς ἄφηνεν ἀδιόρθωταις; πόσα ἄλλα καλὰ, πολὺ ἀκόμη μεγαλύτερα, ἐλπίζαμεν ἀπὸ αὐτὸν τὸν ἄνδρα; καὶ σήμερον, ἀλοίμονον!, σήμερον ὁ πικρὸς τάφος καταπίνει καὶ αὐτὸν καὶ ταῖς ἐλπίδαις μας!

Ἄλλὰ δὲν ἤμποροῦσε τάχα καθήμενος καὶ ἔξω ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, ἀναπαυόμενος καὶ χαιρόμενος τὰ καλὰ τῆς Εὐρώπης, νὰ τρέξῃ μὲ μόνην τὴν μεγαλοδωρίαν τῆς καρδίας του εἰς βοήθειάν μας; τοῦτο ἀρκοῦσε διὰ ἡμᾶς, ἐπειδὴ ἡ δοκιμασμένη φρόνησις καὶ βαθεῖα ἐμπειρία τοῦ προέδρου τῆς βουλῆς καὶ διοικητοῦ μας θὰ ἐξοικονομοῦσε μὲ μόνα τὰ μέσα αὐτὰ τὴν ἀσφάλειαν τῶν μερῶν τούτων. Ἄλλὰ, ἂν ἀρκοῦσε τοῦτο διὰ ἡμᾶς, δὲν ἀρκοῦσεν, ὄχι, δι' αὐτόν· πλασμένος ἀπὸ τὴν φύσιν, διὰ νὰ ὑπερασπίζε-ται πάντοτε τὰ δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου ὅπου καὶ ἂν τὰ ἔβλεπε καταπατημένα, γεννημένος εἰς ἐλεύθερον καὶ πάνσοφον ἔθνος, θρεμμένος ἀπὸ μικρὸς μὲ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν συγγραμμάτων τῶν ἀθανάτων προγόνων μας, τὰ ὅποια διδάσκουν ὅσους ἠξεύρουν νὰ τὰ διαβάσουν, ὄχι μόνον τί εἶναι, ἀλλὰ καὶ τί πρέπει νὰ ᾔηται καὶ τί ἠμπορεῖ νὰ ᾔηται ὁ ἄνθρωπος, εἶδε τὸν ἐξαχρειωμένον, τὸν ἀλυσσοδεμένον ἄθνηρωπον

τῆς Ἑλλάδος νὰ ἀποφασίσῃ καὶ νὰ ἐπιχειρισθῇ νὰ συντρίψῃ ταῖς φρικταῖς ἄλυσαῖς του καὶ τὰ συντρίμματα τῶν ἀλύσων του νὰ κάμῃ κοφτερὰ σπαθιά διὰ νὰ ξαναποχτήσῃ μὲ τὴν βίαν ὅ,τι τοῦ ἄρπαξεν ἡ βία· εἶδε καὶ ἄφησεν ὅλαις ταῖς πνευματικαῖς καὶ σωματικαῖς ἀπόλαυσαις τῆς Εὐρώπης καὶ ἦλθε νὰ κακοπαθήσῃ καὶ νὰ ταλαιπωρηθῇ μαζί μας, συναγωνιζόμενος ὄχι μόνον μὲ τὸν πλοῦτόν του, τὸν ὁποῖον δὲν ἐλυπήθηκεν, ὄχι μόνον μὲ τὴν γνῶσίν του, τῆς ὁποίας μᾶς ἔδωκε τόσα σωτηριώδη σημεῖα, ἀλλὰ καὶ μὲ τὸ σπαθί του ἀκονισμένον ἐναντίον τῆς τυραννίας καὶ τῆς βαρβαρότητος· ἦλθεν, εἰς ἓνα λόγον, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τῶν οἰκιακῶν του, μὲ ἀπόφασιν νὰ ἀποθάνῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα διὰ τὴν Ἑλλάδα. Πῶς λοιπὸν νὰ μὴ συντριβῇ ὄλων μας ἡ καρδιά διὰ τὴν στέρησιν ἐνὸς τοιούτου ἀνδρός; πῶς νὰ μὴ κλαύσωμεν τὴν στέρησίν του ὡς γενικὴν στέρησιν ὄλου τοῦ Ἑλληνικοῦ γένους;

Ἄλλὰ ἕως αὐτοῦ, ἀδελφοί, εἶδατε τὸν φιλελεύθερον, τὸν πλούσιον, τὸν ἀνδρεῖον ἄνθρωπον, τὸν ἀληθινὸν φιλέλληνα, εἶδατε τὸν εὐεργέτην· τοῦτο φθάνει βέβαια διὰ νὰ μᾶς κινήσῃ τὰ δάκρυα· δὲν φθάνει ὅμως, δὲν φθάνει, διὰ τὴν ὑπόληψίν του καὶ διὰ τὸ μέγεθος τοῦ ἐνδόξου ἐπιχειρήματός του. Αὐτός, τοῦ ὁποίου κλαίωμεν τὸν θάνατον ἀπαρηγόρητα, εἶναι ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος εἰς τὸ εἶδός του ἔδωκε τὸ ὄνομά του εἰς τὸν αἰῶνά μας. Ἡ εὐρυχωρία τοῦ πνεύματός του, καὶ τὸ ὕψος τῆς φαντασίας του

δέν τόν ἄφησαν νὰ πατήσῃ τὰ λαμπρὰ πλήν κοι-
νὰ ἔχνη τῆς φιλολογικῆς τῶν παλαιῶν δόξας· ἔπια-
σε νέον δρόμον, δρόμον τόν ὁποῖον ἡ γεροντι-
κὴ πρόληψις ἐπροσπάθησε καὶ προσπαθεῖ ἀκόμη νὰ
κλείσῃ εἰς τὴν σοφὴν Εὐρώπην· ἀλλὰ ὅσω ζοῦν
τὰ συγγράμματά του, καὶ θὰ ζοῦν ὅσω ζῆ ὁ κό-
σμος, θὰ μείνει πάντοτε ὁ δρόμος αὐτὸς ἀνοιχτός,
ἐπειδὴ καὶ αὐτὸς καθὼς καὶ ὁ ἄλλος εἶναι δρόμος
ἀληθινῆς δόξας. Ἐδῶ παρατρέχω ὅσα μὲ βιάζει νὰ
σᾶς κοινοποιήσω τὸ βαθὺ σέβας καὶ ὁ μέγας ἐν-
θουσιασμός, ὅπου πάντοτε ἔμπνευσεν εἰς τὴν καρ-
δίαν μου ἡ ἀνάγνωσις τῶν συγγραμμάτων του καὶ
τὸν ὁποῖον αἰσθάνομαι τώρα σφοδρότερον ἀπὸ ἄλ-
λην φοράν. Ἐγκωμίασε καὶ ἐγκωμιάζει τὸν ποιητὴν
τοῦ αἰῶνός μας ὅλη ἡ σοφὴ Εὐρώπη καὶ θὰ τὸν
ἐγκωμιάσουν ὅλοι οἱ αἰῶνες, ἐπειδὴ ἐγεννήθηκε διὰ
ὅλην τὴν Εὐρώπην καὶ διὰ ὅλους τοὺς αἰῶνας.

Ἐνας ἄλλος συλλογισμὸς μου ἔρχεται εἰς τὸν
νοῦν, συλλογισμὸς τόσον ὀρθὸς καὶ ἀληθινὸς ὅσον
προσαρμοσμένος εἰς τὴν περίστασιν τῆς πατρίδος
μας· ἀκούσατε, Ἕλληνες, μὲ προσοχὴν αὐτὸν τὸν
συλλογισμὸν, ἐπειδὴ θέλω νὰ γενῆ καὶ συλλογισμὸς
ἐδικός σας καὶ συλλογισμὸς παντοτεινός.

Πολλὰ ἐστάθησαν τὰ λαμπρὰ ἔθνη εἰς τὸν κό-
σμον, ἀλλὰ ὀλιγώταται αἱ ἐποχαὶς τῆς ἀληθινῆς
των λαμπρότητος· ἓνα ὅμως φαινόμενον, στοχάζο-
μαι, λείπει ἀπὸ τὰ χρονικὰ ὅλου τοῦ λαμπροῦ κό-
σμου, φαινόμενον τὸ ὁποῖον ἐδίσταζεν, ἂν ποτὲ ἡμ-

πορῆ νὰ φανῆ καὶ αὐτὸς ὁ παρατηρητικὸς νοῦς τῆς φιλοσοφίας. "Ὅλα σχεδὸν τὰ ἔθνη τῆς γῆς ἔπεσαν ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ ἐνὸς εἰς τὰ χέρια ἄλλου αὐθέντου. Κάποτε ἐκαλλιτέρευσαν, κάποτε ἐχειροτέρευσαν· πουθενὰ ὅμως τὸ μάτι τοῦ ἱστορικοῦ δὲν εἶδε κανένα ἔθνος κατασκλαβωμένον ἀπὸ βαρβάρους καὶ μάλιστα βαρβάρους ρίζωμένους ἀπὸ αἰῶνας εἰς αὐτὸ τὸ ἔθνος, δὲν τὸ εἶδε, λέγω, νὰ ξεσκλαβωθῆ ἀφ' ἑαυτοῦ του· ἰδοὺ τὸ φαινόμενον· τοῦτο σήμερον παρουσιάζεται κατὰ πρώτην φοράν εἰς τὸν κόσμον καὶ φαίνεται εἰς μοναχὴν τὴν Ἑλλάδα· ναι, εἰς μοναχὴν τὴν Ἑλλάδα φαίνεται. Τὸ βλέπει μακρόθεν ὁ φιλόσοφος καὶ χάνει τὸν δισταγμὸν του, τὸ βλέπει ὁ ἱστορικὸς καὶ ἐτοιμάζεται νὰ τὸ διηγηθῆ ὡς νέαν ἀνακάλυψιν τῆς τύχης τῶν ἐθνῶν, τὸ βλέπει ὁ πολιτικὸς καὶ γίνεται σκεπτικώτερος καὶ προφυλακτικώτερος· τόσον παράδοξος εἶναι ὁ καιρὸς εἰς τὸν ὁποῖον ζοῦμεν ἀγαπητοί μου "Ἕλληνες! ἢ ἐπανάστασις τῆς Ἑλλάδος δὲν εἶναι ἐποχὴ τοῦ ἔθνους μας μόνον, εἶναι ἐποχὴ ὅλων τῶν ἐθνῶν, ὅλων τῶν αἰώνων, ἐπειδὴ, καθὼς σᾶς εἶπα, εἶναι φαινόμενον μοναδικὸν εἰς τὴν πολιτικὴν κατάστασιν τῶν ἐθνῶν.

Αὐτὸ τὸ μοναδικὸν φαινόμενον ἐπαρατήρησεν ὁ μεγάλος νοῦς τοῦ μεγαλόφρονος, τοῦ πολυθρηνητοῦ Μπαίρων, καὶ ἠθέλησε νὰ ἐνώσῃ τὴν ἀθάνατὴν του δόξαν μὲ τὴν δόξαν σας καὶ νὰ ἐμβάσῃ τὸ ὄνομά του εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν λαμπρῶν σας κατορθωμάτων. Δὲν ἔγιναν καὶ ἄλλαις ἐπανάστασαις εἰς ταῖς

ἡμέραις του; καμμίαν ὅμως δὲν ἀκολούθησε, καμμίαν δὲν ὑπερασπίσθη, ἐπειδὴ ἦτον πολλὰ διαφορετικοὺς ὁ χαρακτήρ καὶ πολλὰ διαφορετικὴ ἡ φύσις τους. Ἡ μοναχὴ δόξα τῆς Ἑλλάδος ἦτον ἄξια δόξα διὰ ἐκεῖνον, τὸν ὁποῖον δοξολογοῦν ὄλα τὰ σοφὰ στόματα. Βλέπετε, ὦ Ἕλληνες, βλέπετε εἰς τί καιρὸν ζῆτε, εἰς τί ἀγῶνα ἐμβήκατε; βλέπετε ὅτι μὲ τὴν δόξαν σας δὲν ἔμπορεῖ νὰ συγκριθῇ καμμία δόξα περασμένη; Οἱ φιλελεύθεροι, οἱ φιλόσοφοι, οἱ φιλόσοφοι ὄλων τῶν ἐθνῶν, καὶ μάλιστα τῆς μεγαλόδωρης Ἀγγλίας, σᾶς χαιρετοῦν ὄλοι μακρόθεν, ὄλοι σᾶς συγχαίρονται, ὄλοι σᾶς ἐμψυχόνουν, καὶ ὁ ποιητὴς τῶν καιρῶν μας; ἀγκαλὰ καὶ στεφανωμένος ἀθανασίαν, ἐζήλευσε τὴν δόξαν σας καὶ ἦλθε προσωπικῶς νὰ ξεπλύνῃ μαζὴ σας μὲ τὸ αἷμά του τὰ μολυσμένα ἀπὸ τὴν τυραννίαν χώματά μας.

Γεννημένος εἰς τὴν λαμπρότατην μητρόπολιν τῆς Λόνδρας, εὐγενέστατος καὶ ἀπὸ πατέρα καὶ μητέρα πόσῃν χαρὰν αἰσθάνθηκεν ἡ φιλελληνικὴ του καρδιά, ὅταν ἡ πτωχὴ μας πόλις εἰς σημεῖον εὐγνωμοσύνης τὸν ἐπολιτόγραφεν; Εἰς αὐτὸν τὸν ἀγῶνα τοῦ θανάτου του, ἤγουν εἰς τὴν στιγμὴν, ὅταν κρυμμένη ἡ αἰωνιότης δείχνεται εἰς τὸν ἄνθρωπον εὐρισκόμενον εἰς τὰ ὅρια τῆς θνητῆς καὶ τῆς ἀθάνατης ζωῆς, ὅταν λέγω ὄλος ὁ ὄρατός κόσμος φαίνεται ἓνα μόνον σημεῖον ὡς πρὸς τὰ λαμπρὰ ἔργα τῆς θείας παντοδυναμίας, εἰς ἐκείνην τὴν φοβερὴν σιγ-

μὴν ὁ πολυένδοξος τοῦτος νεκρὸς ἀφίνωντας τὸν κόσμον ὅλον, ἐβάσταξεν εἰς τὸ στόμα του μοναχὰ δύο ὀνόματα, τῆς μονάκριβης καὶ πολυαγαπημένης του κόρης, καὶ τῆς Ἑλλάδος. Αὐτὰ τὰ δύο ὀνόματα, βαθυὰ ρίζωμένα εἰς τὰ σπλάγχνα του, μήτε ἡ στιγμή τοῦ θανάτου δὲν ἠμπόρεσε νὰ τὰ ἐξαλείψῃ. Κόρη μου εἶπεν, Ἑλλάς εἶπε, καὶ ἡ φωνή του ἔλειψε!! ποῖα Ἑλληνικὴ καρδία νὰ μὴ συντρίβεται ὅσαις φοραῖς ἐνθυμεῖται αὐτὴν τὴν περίστασιν;

Δεκτὰ βέβαια, ἀγαπητοί μου Ἕλληνες, πολὺ δεκτὰ εἶναι εἰς τὴν σκιάν του τὰ δάκρυά μας, ἐπειδὴ εἶναι δάκρυα εἰλικρινῆ, δάκρυα τῶν κληρονόμων τῆς ἀγάπης του· ἀλλὰ πολὺ δεκτότερα δι' αὐτὸν θὰ εἶναι τὰ ἔργα μας διὰ τὴν πατρίδα, τὰ ὅποια καὶ χωρισμένος ἀπὸ ἡμᾶς, θὰ παρατηρεῖ ἐπάνωθεν ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς, τοὺς ὁποίους τοῦ ἀνοιξεν ἡ ἀρετὴ του. Αὐτὴν καὶ μοναχὴν τὴν εὐγνωμοσύνην γυρεύει ἀπὸ ἡμᾶς εἰς ταῖς εὐεργεσίαις του, αὐτὴν τὴν ἀνταμοιβὴν εἰς τὴν πρὸς ἡμᾶς ἀγάπην του, αὐτὴν τὴν ἐλάφρωσιν εἰς ταῖς ταλαιπωρίας του, αὐτὴν τὴν πληρωμὴν διὰ τὸν χαμὸν τῆς πολύτιμης ζωῆς του. Ὄταν, ἀγαπητοί μου Ἕλληνες, ἡ δύναμίς σας κατορθώσῃ νὰ ἀποσυντρίψῃ τὰ χέρια ὁποῦ μᾶς ἀλυσόδεταν, τὰ χέρια ὁποῦ ἄρπαζαν ἀπὸ ταῖς ἀγκάλαις μας τοὺς ἀδελφούς, τὰ τέκνα, τὴν κατάστασίν μας, τότε θὰ χαρῆ ἡ σκιά του, τότε θὰ ἀγαλλιασθῇ ἡ κόνις του· ναι, εἰς τὴν μακαρίαν ἐκεί-

νήν ὥραν τοῦ εὐτυχισμένου τέλους τῶν ἀγώνων· σὰς ὁ ἀρχιερεὺς θ' ἀπλόνει τὴν ἱεράν του καὶ ἐλεύθερην δεξιάν καὶ θὰ εὐλογεῖ καὶ ἀγιάζει τὸν πολυένδοξον τάφον του· τὸ παλληκάρι ζωσμένον τὸ σπαθὶ ἀπὸ τὰ τυραννικὰ αἵματα βαμμένον θὰ τὸν στολίζει μὲ δάφναις, ὁ πολιτικὸς μὲ ἐγκώμια, ὁ ποιητῆς γυρμένος εἰς τὴν ἀρμονικώτατην ταφόπετρὰν του θὰ γίνεται ποιητικώτερος· τότε ἀνθοστεφανωμέναις αἱ παρθένοι τῆς Ἑλλάδος, τὴν μαγευτικὴν ὠραιότητα τῶν ὁποίων ἔψαλεν ὁ πολυένδοξος συμπολίτης μας Μπαῖρων εἰς πολλὰ του ποιήματα, τότε τὰ ὠραῖά μας τέχνα, χωρὶς πλέον νὰ φοβοῦνται νὰ μολυνθοῦν ἀπὸ τὰ ἀρπακτικὰ χέρια τῶν τυράννων μας, θὰ σταίνουν χορὸν τριγύρω τοῦ τάφου του, τραγουδοῦντες τὰ κάλλη τῆς γῆς μας, τὰ ὅποια μὲ τόσῃν χάριν καὶ ἀλήθειαν ὁ ποιητῆς τοῦ αἰῶνός μας ἔψαλεν.

Ἄλλὰ ποία ἰδέα λυπηρὴ μοῦ ἔρχεται τώρα εἰς τὸν νοῦν; μὲ ἐπλάνεσεν ἡ φαντασία μου· ἐνόμισά ὅτι βλέπω ὅσα ἡ καρδία μου ἐπιθυμεῖ· ὑπόθεσα εὐλογίαις ἀρχιερέων, δαφνοστεφανώματα, ὕμνους, χοροὺς τριγύρω τοῦ τάφου τοῦ εὐεργέτου τῆς Ἑλλάδος· ἀλλὰ ὁ τάφος αὐτὸς δὲν θὰ ἔχει μέσα του τὰ πολύτιμα λείψανα αὐτοῦ τοῦ εὐεργέτου! ἄδειος θὰ μένη ὁ τάφος! τὸ σῶμά του ὀλίγαις ἡμέραις ἀκόμη μένει εἰς τὸ πρόσωπον τῆς γῆς μας, τῆς νέας πατρίδος του, δὲν παραδίδεται εἰς ταῖς ἀγκάλαις τῆς μεταφέρεται εἰς τὴν γῆν, τὴν ὁποίαν ἐτίμησεν ἡ γέννησίς του.

Αἱ ἐδικαῖς σου ἀγκάλαις, ἀκριβή του καὶ πολυαγαπητῆ κόρη, αἱ ἐδικαῖς σου θὰ τὸ δεχθοῦν, τὰ δάκρυα τὰ ἐδικά σου θὰ παρηγορήσουν τὸν σωματοφόρον τάφον του, καὶ τὰ δάκρυα τῶν ὀρφανῶν Ἑλλήνων θὰ χύνονται εἰς τὴν πολύτιμην θήκην τοῦ πνεύμονός του καὶ εἰς ὅλην τὴν γῆν τῆς Ἑλλάδος, ἐπεὶ ὅλη ἡ γῆ τῆς Ἑλλάδος εἶναι τάφος του. Καθὼς εἰς αὐταῖς ταῖς ὑστεριναῖς στιγμαῖς τῆς ζωῆς του ἐσέ καὶ τὴν Ἑλλάδα εἶχεν εἰς τὴν καρδίαν του καὶ εἰς τὰ χεῖλη του, δίκαιον ἦτον καὶ ὕστερα ἀπὸ τὸν θάνατόν του νὰ λάβῃ καὶ αὐτὴ μερίδιον ἀπὸ τὰ μεγαλότιμα λείψανά του. Ἡ πατρίς του, τὸ Μεσολόγγι, σφιγκταγκαλιάζει, ὡς σύμβολον τῆς ἀγάπης του, τὸν πνεύμονά του· δέξαι καὶ σὺ, γλυκύτατε καρπέ τῆς καρδίας τοῦ ἀποθανόντος, δέξαι τὸ σῶμά του, τὴν καρδίαν του, τὰ ἐντόσθιά του· σοῦ τὰ ξεπροβοδεῖ ἡ Ἑλλάς ὅλη μαυροφορεμένη, ὅλη ἀπαρηγόρητη· σοῦ τὰ ξεπροβοδεῖ μὲ ὅλην τὴν ἐκκλησιαστικὴν, τὴν πολιτικὴν καὶ στρατιωτικὴν τιμὴν καὶ παράταξιν καὶ μὲ ὅλον τὸ πλῆθος τῶν συμπολιτῶν του Μεσολογγιτῶν καὶ ὁμογενῶν του Ἑλλήνων· σοῦ τὰ ξεπροβοδεῖ στεφανωμένα μὲ τὴν εὐγνωμοσύνην της, παρηγορημένα μὲ τὰ δάκρυά της, συνωδευμένα μὲ ταῖς θεόδεκταις εὐχαῖς καὶ εὐλογίαις τοῦ πανιερωτάτου μας Ἀρχιεπισκόπου, τοῦ ἀληθινοῦ ζηλωτοῦ τῆς ἐλευθερίας τοῦ γένους, Κυρίου Πορφυρίου, τοῦ φιλοπάτριδος ἀγίου ἐπισκόπου, Κυρίου Ἰωσήφ καὶ ὅλου τοῦ κλή-

ρου. Μάθε, εὐγενέστατη κόρη, μάθε ὅτι στρατηγοὶ τὰ ἐβάσταξαν εἰς τοὺς ὤμους τους καὶ τὰ ἔφεραν εἰς τὴν ἐκκλησίαν· χιλιάδες Ἕλληνες στρατιῶται ἐσκέπαζαν τὰ δεξιὰ καὶ τὰ ἀριστερὰ μέρη τοῦ δρόμου, ὅθεν τὰ ἐδιάβαιναν, καὶ τὰ στόματα τῶν τουφεκιῶν, ὅπου ἐκατάφαγαν τόσους καὶ τόσους τυράννους, ἦσαν ὅλα γυρμένα κατὰ τὴν γῆν, ὡσάν νὰ ἤθελαν νὰ πολεμήσουν τὴν γῆν, ὅπου τοὺς ἄρπαξε τὸν εἰλικρινῆ φίλον τους. Ὅλα αὐτὰ τὰ πλήθη τῶν στρατιωτῶν μὲ τὸ σπαθὶ αὐτὴν τὴν στιγμήν εἰς τὴν μέσην, μὲ τὸ τουφέκι εἰς τὸν ὤμον, καὶ ἔτοιμοι νὰ ἐκστρατεύσουν ἐναντίον τοῦ ἀσπόνδου ἐχθροῦ τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ ἀνθρώπου περικυκλόνουν τὸ νεκρικόν του κρεβάτι καὶ ὀρκίζονται νὰ μὴ λησμονήσουν ποτὲ ταῖς θυσίαις τοῦ πατρός σου, καὶ ποτὲ νὰ μὴν ἀφήσουν νὰ πατηθῆ ἀπὸ βάρβαρον καὶ τυραννικὸν ποδᾶρι ὁ τόπος, ὅπου εὐρίσκονται ἀπομεινάρια του. Χιλιάδες στόματα χριστιανικὰ ἀνοίγονται αὐτὴν τὴν στιγμήν, καὶ ὁ ναὸς τοῦ Ἰψίσου ἀντιβοᾷ ὅλος ὕμνους, ὅλος ἰκεσίαις διὰ νὰ κατευοδοθοῦν τὰ σεβάσμια λείψανά του εἰς τὴν πατρικὴν του γῆν, καὶ νὰ ἀναπαυθῆ ἡ ψυχὴ του ὅπου οἱ δίκαιοι ἀναπαύονται.

Λ Ο Γ Ο Σ

Ἐκφωνηθεὶς ἐν Ναυπλίῳ τὴν 19 Μαΐου 1825, καθ' ἣν ἐκηρύχθη ἀμνηστία παρόντων ὄλων τῶν μελῶν τῆς Κυβερνήσεως καὶ αὐτῶν τῶν ἀμνηστευθέντων καὶ πλῆθους λαοῦ.

Φαίνεται μου νὰ βλέπω σήμερον τὴν ἀξιοδάκρυτην ἐκείνην σκηνὴν, εἰς τὴν ὁποίαν λέγει ἡ Γραφή ὅτι εὐρέθη ὁ Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ καὶ οἱ πρεσβύτεροι τοῦ λαοῦ, ὅταν τὸ Ἰσραηλιτικὸν στρατόπεδον ἐχαλάσθη καὶ ἐδιώχθη ἀπὸ τὸν ἀλλόφυλον ἐχθρὸν εἰς τὴν πόλιν Γαϊ, ὅταν ἐξ αἰτίας αὐτῆς τῆς ἀπροσδοκίτου συμφορᾶς ἐπτοήθη, κατὰ τὴν φράσιν τῆς Γραφῆς, ἡ καρδία τοῦ λαοῦ καὶ ἐγένετο ὡσπερ ὕδωρ, ὅταν ὁ Ἰησοῦς, εἰς σημεῖον λύπης, ἔσχισεν ὁ ἴδιος τὰ φορέματά του, ἔπεσε προύμυττα αὐτὸς καὶ οἱ πρεσβύτεροι τοῦ Ἰσραὴλ ἀπὸ τὴν αὐγὴν ἕως τὸ βράδυ ἐνώπιον τοῦ Κυρίου καὶ ἔβαλαν χῶμα εἰς τὴν κεφαλὴν των διὰ τὴν ἀνέλπιστην ἐκείνην καταστροφὴν καὶ τὸν καταδιωγμὸν τοῦ Ἰσραηλιτικοῦ λαοῦ. Καὶ διέρρηξεν Ἰησοῦς (τὴν ἡμέραν ἐκείνην) τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, καὶ ἔπεσεν Ἰησοῦς εἰς τὴν γῆν ἐπὶ πρόσωπον ἕναντι κιβωτοῦ Κυρίου ἕως ἑσπέρας αὐτὸς καὶ οἱ πρεσβύτεροι Ἰσραὴλ καὶ ἐπεβάλοντο χοῦν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτῶν.

Τέτοια εἶναι βέβαια καὶ τὴν σήμερον ἡ περί-
στασις τοῦ νέου Ἰσραηλικοῦ λαοῦ, τοῦ λαοῦ τῆς
Ἑλλάδος· παντοῦ κατῆφεια! παντοῦ θλίψις! παντοῦ
φόβος καὶ δειλία! καὶ ἐπτοήθη ἡ καρδία τοῦ
λαοῦ καὶ ἐγένετο ὡσπερ ὕδωρ.

Πίπτει τὸ ἔμπροσθεν τοῦ Νεοκάστρου νησι, ἡ
Σφακτηρία, καὶ πίπτουν μὲ αὐτὸ ἔνδοξα θύματα τῆς
πατρίδος τόσοι δυνατοὶ ἐν πολέμῳ· δειλιᾷ τὸ Ἑλ-
ληνικὸν στρατόπεδον δι' αὐτὸ τὸ ἀπροσδόκητον
δυστύχημα· ἀφίνεται ἔρημος ὁ παλαιὸς Ναβαρῖνος,
καὶ τὸ Νεόκαστρον, τὸ ἴδιον Νεόκαστρον, γίνεται
βραβεῖον τοῦ νικητικοῦ ξίφους τοῦ Αἰγυπτίου ἐχ-
θροῦ· αὐτὰ ἔπαθεν εἰς ὀλίγων διάστημα ἡμερῶν ἡ
Ἑλλάς, καὶ ἰδοὺ ἐπτοήθη ἡ καρδία τοῦ λαοῦ
καὶ ἐγένετο ὡσπερ ὕδωρ.

Ἄλλὰ διατί ἐδυστύχησαν οἱ κατὰ τὴν Γαῖ ἔνο-
πλοι Ἰσραηλιῖται, οἱ ἄλλοτε νικηταὶ καὶ τροπαιοῦχοι;
διατί οἱ σημερινοὶ Ἕλληνες, τῶν ὁποίων τὰ ἀνδρα-
γαθήματα ἐξέπληξαν ὅλον τὸν κόσμον, ἔπιαν τὸ πι-
κρὸν τοῦτο ποτήριον τῆς πτώσεως τοῦ Νεοκάστρου;
τὸ στόμα τοῦ Θεοῦ μᾶς τὸ λέγει· ὅτι ἐπλημμέ-
λησαν οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ πλημμέλειαν με-
γάλην.

Καὶ ποίαν ἄλλην πλημμέλειαν, ἀγαπητοί μου
Ἕλληνες, ποίαν ἄλλην μεγαλύτερην πλημμέλειαν
ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, ἐνώπιον τῆς πατρίδος, ἐνώπιον
ὅλης τῆς Εὐρώπης ἀπὸ τὴν πλημμέλειαν τῶν δι-
χονοιῶν καὶ τῶν σκανδάλων, ὅπου ἐκορυφώθησαν

τὴν σήμερον εἰς ὅλην τὴν πολυπαθῆ Ἑλλάδα;...

Κινδυνεύει ἡ πατρίς· ὅλοι τὸ βλέπομεν, ὅλοι τὸ φωνάζομεν· καὶ δὲν κινδυνεύει βέβαια διότι δὲν ἔχει στρατεύματα καὶ φιλοκίνδυνα καὶ ἐμπειροπόλεμα· καὶ δὲν κινδυνεύει διατὶ δὲν ἔχει χρηματικούς πόρους· κινδυνεύει ἡ δυστυχισμένη πατρίς, διότι ὁ ζῆλος τοῦ λαοῦ ἐσβύσθη, καὶ ἐσβύσθη (φρίττω ὅταν τὰ συλλογίζομαι) ἀπὸ ἡμᾶς τοὺς ἰδίους· κινδυνεύει ἡ πατρίς, διότι τὰ φιλοκίνδυνα καὶ ἐμπειροπόλεμα στρατεύματα παραλύθησαν, καὶ παραλύθησαν, ἀλλοίμονον! ἀπὸ ἡμᾶς τοὺς ἰδίους· ἀπὸ ἡμᾶς, οἱ ὅποιοι ἀποκαταστήσαμεν τὸ δυστυχισμένον ἔθνος παίγιον τῶν παθῶν μας· ἀπὸ ἡμᾶς, οἱ ὅποιοι ἀντὶ νὰ κλείσωμεν τὰς δεινάς του καὶ παλαιωμένας πληγὰς, τοῦ ἀνοίξαμεν νέας καὶ βαρυτέρας· ἀπὸ ἡμᾶς, οἱ ὅποιοι ἀντὶ νὰ τὸ ὀδηγήσωμεν εἰς τὸν λιμένα τῆς σωτηρίας καὶ εὐδαιμονίας τὸ ἐφέραμεν εἰς τὸ χεῖλος τῆς ἀβύσσου. Καὶ τοῦτο διατί; διότι ἡ φιλαρχία πολιορκεῖ τὸν νοῦν μας, ὁ φθόνος καὶ τὸ ἐμφύλιον μῖσος κατατρώγει τὰ σπλάγχνα μας, ἡ ἰδιοτέλεια ὀδηγεῖ τὰ ἔργα μας, αἱ σκευωρίαι καὶ τὰ διαβούλια εἶναι ἡ πολιτικὴ μας....

Ἄλλὰ ἕως πότε, ἀδελφοί μου, νὰ τυφλώττωμεν; ἕως πότε ἡμεῖς οἱ ἴδιοι νὰ ἐθελοκακῶμεν; ἕως πότε νὰ δίδωμεν ἡμεῖς τὸ κοφτερώτατον σπαθὶ τῶν ἀγρίων παθῶν μας εἰς τὰ χέρια τοῦ ἀσεβοῦς τυράννου μας; Καταβοοῦν ἐναντίον μας τόσα σεβάσματα

χορμιά κειτόμενα ἄταφα, γυμνά καὶ κατασπαραγ-
μένα εἰς τὸ νησὶ τῆς Σφακτηρίας· καταβοοῦν ἐναν-
τίον μας τὰ αἵματα τῶν μαρτύρων τῆς πίστεως καὶ
πατρίδος· τίς ὠφέλεια, φωνάζουν τὰ ἱερά αὐτὰ
σφάγια, τίς ὠφέλεια ἐν τῷ αἵματί μου ἐν τῷ
καταβαίνειν με εἰς διαφθοράν; διατί ἀφήσαμεν χή-
ρας τὰς γυναῖκάς μας, ὄρφανὰ τὰ τέκνα μας, ἀπα-
ρηγορήτους τοὺς συγγενεῖς μας; διατί τὰ ὄρνεα
νὰ καταφάγουν τὰς σάρκας μας ὅπου ἡμεῖς οἱ
ἴδιοι ἀφήσαμεν ἀτάφους εἰς τὸ πεδῖον τῆς μάχης; τά-
χα διὰ νὰ παραδώσωμεν εἰς τὴν αἰσχρὰν δουλείαν
τῶν παθῶν σας τὴν γῆν ὅπου ἐλευθέρωσεν ὁ θάνατός
μας, ὅπου ποτίζουν ὀλοένα τὰ πικρὰ δάκρυα τῶν
γυναικῶν μας καὶ τῶν τέκνων μας; Ἄχ! διὰ τοὺς
οἰχτειροὺς τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος εἶναι ὅλος ἀγάπη, διὰ
τὸ ὄνομα τῆς πατρίδος, ἡ ὁποία εἶναι ὅλη ἀρετὴ, ἃς
καθαρίσωμεν τὴν ψυχὴν μας καὶ εἰς αὐτὴν τὴν ὥραν
τοῦ κινδύνου ἀπὸ τὸν ῥύπον τῆς διχονοίας, ἃς θά-
ψωμεν εἰς τὸν τάφον τῆς λησμονησίας τὰ ἄγρια
καὶ ἀνόητα πάθη μας, ἃς πλύνωμεν τὰς μολυσμέ-
νας καρδίας μας εἰς τὸ ἱερὸν λουτρὸν τῆς ἀγάπης,
ὁ πατριωτισμὸς ἃς λαμπρύνῃ εἰς τὸ ἐξῆς τὸν θο-
λωμένον νοῦν μας, ἡ εἰλικρίνεια ἃς βασιλεύσῃ εἰς
τὴν καρδίαν μας, ἡ ἀγάπη καὶ ἡ σύμπνοια ἃς προ-
πορεύωνται ὡς νεφέλη πυρὸς ὅλων τῶν βουλῶν
μας καὶ ὅλων τῶν ἔργων μας.

Εἰς σᾶς τώρα τοὺς λαοὺς τῆς Πελοποννήσου, εἰς
ἐσᾶς στρέφω τὸν λόγον μου· ἕως πότε, ἀδελφοὶ Πε-

λοποννήσιοι, ἀκίνητοι θὰ ὑποφέρετε τὸν βάρβαρον ἐχθρὸν νὰ ἐμφωλεύῃ εἰς τὴν γλυκυτάτην πατρίδα σας; ἕως πότε θὰ βλέπετε ταπεινωμένα τὰ περασμένα μεγαλεῖά σας, ἀμαυρωμένην τὴν δόξαν σας, εἰς κίνδυνον καὶ αὐτὴν τὴν ὑπαρξίν σας; δὲν εἴσθε σεῖς οἱ ὁποῖοι ἀβέβαιοι ἓνα καιρὸν εἰς τὰ κινήματα τῆς ἐπαναστάσεως, χωρὶς ὄπλα καὶ πολεμοφόδια, χωρὶς σύστημα γραπτοῦ νόμου, ὑβρισμένοι καὶ ἀπελπισμένοι ἀπὸ ὅλα τὰ χριστιανικὰ βασίλεια, καὶ μόνον ἐμπνευσμένοι ἀπὸ τὸ θεῖον αἶσθημα τοῦ πατριωτισμοῦ, δὲν εἴσθε σεῖς, λέγω, ὅπου ἐτρέχατε μὲ τὴν σημαίαν τοῦ τιμίου Σταυροῦ εἰς τὴν δεξιάν, καὶ πρῶτοι τῶν ἄλλων συναδελφῶν σας Ἑλλήνων ἐσαλπύσατε τὸ σάλπισμα καὶ τοῦ πολέμου καὶ τῆς νίκης, καὶ ἐθαμβώσατε τὴν Εὐρώπην καὶ τὸν κόσμον ὅλον; δὲν εἴσθε σεῖς ἔμπροσθεν τῶν ὁποίων ἐταπεινώθησαν τὰ ὑπερήφανα τεῖχη τῆς Μονεμβασίας, τῆς Κορίνθου, τοῦ Νεοκάστρου, καὶ τῆς Τριπολιτσᾶς; δὲν εἴσθε σεῖς, εἰς τὴν γῆν τῶν ὁποίων ἐσωρεύθησαν τὰ κόκκαλα τόσων καὶ τόσων ἐχθρῶν; ποῦ τώρα ὁ περασμένος ζῆλός σας; ποῦ ὁ περασμένος ἠρωϊσμός σας; πῶς τόση μεταβολή; πῶς τέτοια ἀκίνησία; Ἄχ! σεῖς εἴσθε πάντοτε οἱ αὐτοὶ, πάντοτε τρέφετε τὸ αὐτὸ μῖσος ἐναντίον τῶν τυράννων, πάντοτε διψᾶτε ἐκδίκησιν ἐναντίον τῶν ὑβριστῶν τῆς πίστεώς σας καὶ τῆς τιμῆς σας, πάντοτε ἐνθυμεῖσθε τὸν ἱερὸν ὄρκον σας τῆς νίκης, ἢ τοῦ θανάτου· δὲν πταίετε σεῖς, ὄχι,

ἡμεῖς πταίομεν, ἡμεῖς σᾶς ἀλλάξαμεν, ἡμεῖς μὲ τὰ πάθη μας σᾶς ἐρρίψαμεν ἀπὸ τὰ χέρια τὰ νικηφόρα σας ἄρματα· ἂν ἔπεσε τὸ Νεόκαστρον, δὲν ἔπεσε βέβαια ἀπὸ τὴν ἀνδρίαν τοῦ ἐχθροῦ, ὄχι, ἔπεσεν ἀπὸ τὴν ἀσυμφωνίαν τὴν ἐδικὴν μας, αὐτὴ μᾶς ἐπαράλυσε τὰ χέρια, καὶ μοναχὴ ἢ παράλυσις τῶν χειρῶν μας ἐπρόδωσε τὸ Νεόκαστρον. Ἀλλὰ ἡ πικρὴ αὐτὴ δοκιμὴ μᾶς ἐδίδαξε τὰ κακὰ ἐπαχόλουθα τῶν διχονοιῶν μας, αὐτὴ ὁποῦ μᾶς ἐπότισε τόσα φαρμάκια, αὐτὴ μᾶς προσφέρει σήμερον καὶ τὸ ἀντιφάρμακον διὰ τῆς ὁμονοίας καὶ τῆς ἐνώσεως. Ἄν τόσον μᾶς ἔβλαψε καὶ μᾶς ἐντροπίασεν ἡ ἀσυμφωνία μας, τί θριάμβους καὶ τί τρόπαια μᾶς ἐτοιμάζει ἡ θεία ἔνωσις καὶ ὁμόνοια!

Αὐτὴν τὴν θείαν ἔνωσιν καὶ ὁμόνοιαν, αὐτοὺς τοὺς θριάμβους καὶ τὰ τρόπαια μᾶς ὑπόσχεται ἡ σημερινὴ πάνδημος καὶ ἱερὰ ἡμέρα· αὐτὴ μᾶς προτοιμάζει τὸν ἐξολοθρευμὸν τοῦ Αἰγυπτίου ἐχθροῦ, καὶ τὴν ἀνάκτησιν τοῦ Νεοκάστρου· ναί, τὴν ἀνάκτησιν τοῦ Νεοκάστρου, καθὼς ἄλλοτε συνέβη καὶ ἡ ἀνάκτησις τῆς Ἀχροκορίνθου χαμένης καὶ πάλιν κερδεμένης. Παρηγορήσου, φιλτάτη μου Ἑλλάς, παρηγορήσου! ἰδοὺ τὰ τέκνα σου, τὰ ὁποῖα κατασπαράττετο ἡ μητρικὴ σου καρδιά ὅσον τὰ ἔβλεπες διηρημένα καὶ ἀλληλομαχοῦντα, ἰδοὺ συνδεμένα εἰς τὸ ἐξῆς μὲ τὸν θεῖον δεσμὸν τῆς ὁμονοίας καὶ ἀγάπης· βλέπω εἰς τὰ πρόσωπά των ζωγραφισμένην τὴν μετάνοιαν διὰ τὰ παρελθόντα, ξανοίγω εἰς τὰ

βάθη τῆς καρδίας των τὴν σταθερὰν ἀπόφασιν διὰ τὰ μέλλοντα, μοῦ τὸ βεβαιῶνουν τὰ δάκρυα ὅπου βλέπω νὰ χύνωνται ἀπὸ ὅλους σχεδὸν τοὺς ἀκροατάς μου, δάκρυα συντριβῆς, δάκρυα εὐγενῶν καρδιῶν, δάκρυα προμηνυτικὰ μελλούσης χαρᾶς καὶ ἀγαλλιάσεως· παρηγορήσου, φιλτάτη μου Ἑλλάς, παρηγορήσου! ἔτοιμα εἶναι ὅλα σου τὰ τέκνα νὰ ὀρκισθοῦν σήμερον ἔμπροσθεν τῶν ἀγγέλων καὶ τῶν ἁγίων, εἰς τὸ ἱερὸν ὄνομα τῆς πατρίδος, εἰς τὰ ἀνεκδίκητα κόκκαλα τῶν εἰς Σφακτηρίαν πεσόντων, νὰ σέβωνται πρὸ πάντων καὶ νὰ τιμοῦν τὴν ἱερὰν παρακαταθήκην τῶν νόμων τοῦ ἔθνους, καθὼς ἐσέβοντο καὶ ἐτιμοῦσαν οἱ Ἰσραηλῖται τὴν σκηνὴν τοῦ μαρτυρίου· καὶ ἢ ὅλοι ὁμοῦ νὰ ἐκδικηθοῦν τὰ ἀδικοχυμένα Ἑλληνικὰ αἵματα, ἢ νὰ ἐνώσουν καὶ αὐτοὶ τὰ ἐδικά τους μὲ ἐκεῖνα προσφέροντές τα ἐπιτάφιον τιμὴν τῆς πατρίδος.

Λ Ο Γ Ο Σ

Ἐκφωνηθεὶς τὴν 24 μαΐου 1825 καθ' ἣν ἐπαρηγυρίσθη παρδῆμως ἢ κατὰ τὴν 20 καὶ 21 μαΐου μεταξὺ Καφηρέως καὶ Ἄνδρου τροπῆ τοῦ Βυζαντινοῦ στόλου.

Ὅταν καλὰ καλὰ συλλογίζωμαι ὅσα τεράστια ἢ θεία παντοδυναμία ἐνεργεῖ, καὶ κατὰ ποῖον τρόπον τὰ ἐνεργεῖ τὴν σήμερον διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ ταπεινωμένου καὶ ἐξουθενημένου λαοῦ τῆς Ἑλλάδος, μεταφέρω τὸν νοῦν μου εἰς τὴν ἀξιομνημόνευτον ἐκείνην ἐποχὴν τῆς ἀπελευθερώσεως τῶν Ἰουδαίων ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ Φαραώ! συγχύζω τὴν παροῦσαν ἐποχὴν μὲ τὴν Γραφικὴν ἐκείνην, ταυτίζω τὸν Ἰσραηλικὸν λαὸν μὲ τὸ ἔθνος τῶν Ἑλλήνων, καὶ μέγα θάμβος, τὸ ὁμολογῶ, καὶ ἔκστασις κυριεύει τὸν νοῦν μου διὰ τὰς μεγάλας βουλάς τῆς Θείας οἰκονομίας εἰς τὴν πολιτικὴν ἀναγέννησιν τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, καὶ κατανύγεται βαθύτατα ἡ καρδιά μου.

Ἀκούει ὁ Θεὸς τὴν κραυγὴν τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ, βλέπει τὸν θλιμμὸν καὶ τὴν κάκωσίν των, λαμβάνει συμπάθειαν εἰς τὰ δεινὰ των, καὶ ἐκλέγει ἓνα ποιμένα προβάτων διὰ νὰ τοὺς ἐλεθευρώσῃ ἀπὸ τὴν γῆν τῆς Αἰγύπτου. Παραιτεῖται ὁ ταπεινὸς καὶ ἀδύνατος Μωϋσῆς· ποῖος εἶμαι ἐγὼ, λέγει, Κύριέ μου, ποῖος

εἶμαι ἐγὼ ὁποῦ προστάξεις νὰ ὑπάγω εἰς τὸν Φαραὼ τὸν βασιλέα τῆς Αἰγύπτου; πῶς νὰ ἐλευθερώσω ἐγὼ τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ ἀπὸ τὴν γῆν τῆς Αἰγύπτου; Παρακαλῶ, Κύριε, ἔχε με παραιτημένον· οὐχ' ἰκανός εἰμι πρὸ τῆς ἐχθῆς, καὶ πρὸ τῆς τρίτης ἡμέρας, οὐδὲ ἀφ' οὗ ἤρξω λαλεῖν τῷ θεράποντί σου· ἰσχνόφωνος, λέγει, ἰσχνόφωνος καὶ βραδύγλωσσος ἐγὼ εἰμί· Αὐτὰ ἐλέγαμεν καὶ ἡμεῖς, ὅταν ὁ Θεὸς ἐλεήσας τὴν ἀθλίαν κατάστασίν μας, ἔνευσεν εἰς τὴν καρδίαν μας τὸ μέγα τῆς πολιτικῆς μας ἀναγεννήσεως ἐπιχείρημα. Ἡμεῖς μόνοι, ἐλέγαμεν, νὰ συντρίψωμεν τὰς ἀλύσους μας; ἡμεῖς νὰ κατατροπώσωμεν τὰς πολυαρίθμους φάλαγγας; ἡμεῖς νὰ νικήσωμεν τὸν τόσον καὶ τέτοιον στόλον τοῦ τυράννου; ἡμεῖς νὰ τρομάξωμεν τὸν Σουλτάνον, ὁποῦ ἐτρόμαξεν ὅλην τὴν οἰκουμένην;... Μαζή σου θὰ εἶμαι ἐγὼ, εἶπε τότε πρὸς τὸν Μωϋσεά ὁ Θεός, μὴ φοβῆσαι· ἐγὼ θὰ ξαπλώσω τὸ χέρι μου, καὶ μετὰ θαυμάσιά μου ἐγὼ θὰ κτυπήσω τοὺς Αἰγυπτίους, ἐγὼ θὰ δυναμώσω τὸν λαόν μου ἐναντίον τῶν Αἰγυπτίων. Ἐγὼ ἔσομαι μετὰ σοῦ, ... καὶ ἐκτείνωνας τὴν χεῖρα πατάξω τοὺς Αἰγυπτίους ἐν πᾶσι τοῖς θαυμασίοις μου... καὶ δώσω χάριν τῷ λαῷ τούτῳ ἐναντίον τῶν Αἰγυπτίων. Αὐτὰ φαίνεται μου ἀπαραλλάκτα ὅτι ἀκούω νὰ λέγη καὶ τὴν σήμερον τὸ στόμα τοῦ Θεοῦ εἰς τὸν ἀδύνατον λαόν τῆς Ἑλλάδος. Ἐγὼ, λέγει,

ἀδύνατε καὶ ἐγκαταλειμμένε λαέ μου, ἐγὼ θὰ εἶμαι
μαζή σου, ἐγὼ θὰ ξαπλώσω τὸ χέρι μου, καὶ μὲ τὰ
θαυμάσιά μου ἐγὼ θὰ κτυπήσω τοὺς ἐχθρούς σου,
ἐγὼ θὰ σὲ δυναμώσω ἐναντίον των. Ἐγὼ ἔσομαι
μετὰ σοῦ... καὶ ἐκτείνας τὴν χεῖρα πατά-
ξω τοὺς Αἰγυπτίους ἐν πᾶσι τοῖς θαυμα-
σίοις μου... καὶ δώσω χάριν τῷ λαῷ τούτῳ
ἐναντίον τῶν Αἰγυπτίων. Αὐτὰ εἶπε καὶ αὐτὰ
ἐνεργεῖ ὁ Θεὸς ὁλονένα εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Χαρῆτε λοιπὸν, Ἕλληνες, χαρῆτε! ὅτι ὁ Κύριος
μεθ' ἡμῶν, ὅτι ἐρρύσατο τὸν λαὸν αὐτοῦ ἐκ
χειρὸς τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ· χαρῆτε! ὅτι εἶδεν ὁ
λαὸς αὐτοῦ τοὺς ἐχθρούς αὐτοῦ τεθνηκό-
τας παρὰ τὸ χεῖλος τῆς θαλάσσης· χαρῆτε!
ὅτι ἐξετίναξε Κύριος τοὺς ἐχθρούς ἡμῶν
μέσον θαλάσσης· Χαρῆτε, Ἕλληνες! χαρῆτε!
ρίψετε κατὰ γῆς τὰ κυπαρισσένια στεφάνια, τὰ σε-
φάνια τῆς λύπης, ὅπου ἐφόρεσεν εἰς τὸ κεφάλι σας
ἡ συμφορὰ τῆς Σφακτηρίας καὶ τοῦ Νεοκάστρου,
καὶ ὅλοι σεφανωμένοι μὲ δάφνας, ὅλοι στεφανωμέ-
νοι μὲ ἀμάραντα ῥόδα συμπάλλετε μαζή μου τὴν
ὠδὴν τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ, τῶν ὁποίων σᾶς βλέπω
σήμερον ὡς ζωντανὴν εἰκόνα· Βοηθός, εἶπατε,
καὶ σκεπαστῆς ἐγένετό μοι εἰς σωτη-
ρίαν.... Ἄρματα Φαραὼ καὶ τὴν δύναμιν
αὐτοῦ ἔρριψεν εἰς θάλασσαν... πόντῳ
ἐκάλυψεν αὐτούς· κατέδυσαν εἰς βυθὸν
ὡσεὶ λίθος.

Αὐτοὺς τοὺς θεῖους ὕμνους προσφέροντες ἐκ βά-
θους καρδίας εἰς τὸν προστάτην τῆς Ἑλλάδος Θεόν,
ἀς ρίψωμεν τὸ βλέμα μας καὶ τὴν προσοχὴν μας
εἰς ἐκεῖνα τὰ τέκνα τῆς πατρίδος, διὰ χειρὸς τῶν
ὁποίων ἐξετίναξε Κύριος τοὺς ἐχθροὺς
ἡμῶν εἰς μέσον τῆς θαλάσσης.

Εὐτυχῆ νησιὰ τῆς Ὑδρας καὶ τῶν Σπετζῶν! εὐ-
τυχῆς νησιὶ τῶν Ψαρῶν, ἂν καὶ ὄλον εἰς τὰ δάκρυα
πνιγμένον! εὐτυχῆ ναυτικὰ νησιὰ! λαμπρὸς καὶ ἀν-
έσπερος ἥλιος δόξης σᾶς σκεπάζει! λαμπραὶ καὶ ἀν-
έσπεροὶ ἀκτῖνες δόξης διασκορπίζονται ἀπὸ τοὺς
κόλπους σας εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα! Ἄν ἡ ἀνήκου-
στος ἀφοβία σας ἐξέπληξε τὴν σημερινὴν γενεάν
τῶν ἀνθρώπων, ἂν ὄλων τῶν Εὐρωπαίων οἱ φωτι-
σμένοι νόες καὶ αἱ εὐγενεῖς καρδίαι ἀφιερώθησαν εἰς
τὰ ἥρωικά σας ἀνδραγαθήματα, ἂν ἡ εὐγλωττία ὅ-
λου τοῦ σοφοῦ κόσμου ἐπεριχύθη εἰς τὰ ὀνόματα τῶν
ἐνδόξων τέκνων σας, τί θὰ εἰποῦν οἱ ἐρχόμενοι αἰῶ-
νες, ὅταν ἀκούσουν ἀπὸ τὸ στόμα τῆς ἱστορίας τὸν
ἥρωισμόν σας τὸν ὁποῖον καὶ ὅσοι τὸν βλέπουν δυσ-
κολεύονται νὰ πιστεύσουν; Τί θὰ εἰποῦν, ὅταν ἀκού-
σουν, ὅτι ὁ Μεσσηνιακὸς Κόλπος καὶ τὸ Αἰγαῖον Πέ-
λαγος ἔσειλαν καὶ τὸν φεινὸν μάϊον ἕως εἰς τὸ Βυ-
ζάντιον, ἕως εἰς αὐτὸ τὸ παλάτι τοῦ Σουλτάνου, ἔμ-
προσθεν τοῦ ἀγρίου τυράννου, χαμμένα κομμάτια τοῦ
κατασυντριμμένου καὶ ὑπερηφάνου στόλου του, διὰ
νὰ τοῦ εἰποῦν τρόπον τινα, Τύραννε! αὐτὰ τὰ
χαμμένα κομμάτια τοῦ κατασυντριμμένου

καὶ ὑπερηφάνου στόλου σου ὅπου βλέπεις ἔμπροσθέν σου, εἶναι τόσαι ζωνταναὶ εἰκόνες τοῦ συντριμμοῦ τοῦ σιδηροῦ καὶ ψευδομεγαλοπρεποῦς σκῆπτρου σου. Εὐτυχῆ ναυτικὰ νησιά! ἐδώσατε καὶ δίδετε τοιούτους προμάχους ὅλης τῆς Ἑλλάδος, οἱ ὅποιοι ἔχοντες ἄσβυστον εἰς τὴν καρδίαν τὴν ἱερὰν φλόγα τοῦ πατριωτισμοῦ παρουσιάζονται εἰς τὴν σημερινὴν σκηνὴν ὄχι ὡς κοινοὶ ἀγωνισταί, ἀλλὰ ὡς ὄργανα τῶν θείων καὶ ἀπορρήτων βουλῶν, ὡς ὑπηρετῶν τῆς δικαίας ὀργῆς τοῦ Κυρίου, καὶ ὡς ἄγγελοι καταδιώκται βασιλευσάντες εἰς τὴν δεξιὰν τὴν ῥομφαίαν τῆς φωτιᾶς ἐναντίον τοῦ ἐχθροῦ τοῦ χριστιανικοῦ ὀνόματος!

Ἄλλὰ εἰς τὸ μέσον αὐτῆς τῆς ἐθνικῆς χαρᾶς καὶ ἀγαλλιάσεως, εἰς αὐτὴν τὴν ἀκμὴν τῆς μέθης τοῦ εὐγενοῦς ἐνθουσιασμοῦ μου, παρουσιάζονται τὰ λυπηρὰ τῆς ξηρᾶς συμβάντα, καὶ ἀπὸ τὰ ὕψη τῆς δόξης καὶ τῆς χαρᾶς ὅπου οἱ θαλασσινοὶ ἀνέβασαν ὑπερήφανα τὸν νοῦν μου, μὲ ρίπτουν εἰς τὸν βυθὸν τῆς λύπης καὶ τῆς ταπεινότητος. Βλέπω ἀπὸ τὸ ἕνα μέρος ἕνα ἄνανδρον, ὀλιγάριθμον, δουλικόν, καὶ τιποτένιον σῶμα ἐχθρῶν, θρασύτητα ὅλον πνέον, διότι ἕως τώρα τὸ ἀφήσαμεν καὶ εὐτύχησε, τὸ βλέπω νὰ προχωρῆ καὶ νὰ θριαμβεύῃ εἰς τὰ ἐνδότερα τοῦ Μωρέως, καὶ ἀπὸ ἄλλο μέρος βλέπω τοὺς στρατιώτας τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς πατρίδος, ἀντὶ νὰ μάχωνται διὰ τὴν πίστιν ἢ ὅποια κινδυνεύει, διὰ τὰ

τέκνα, διὰ τοὺς γονεῖς, διὰ τὴν γῆν των, τοὺς βλέπω νὰ φεύγουν ἀπ' ἔμπροσθεν τοῦ ἐχθροῦ· ἀντὶ νὰ συγκινδυνεύουν μὲ τοὺς ἀρχηγούς καὶ συναδελφούς των, οἱ ὅποιοι ἀρνήθησαν καὶ αὐτὴν τὴν ζωὴν μαχόμενοι διὰ τὴν πατρίδα καὶ ἔπεσαν θεληματικὰ σφάγια, νὰ δίδωνται εἰς αἰσχρὰν φυγὴν· ἀντὶ νὰ τρέχουν ὅπου τοὺς προσκαλεῖ τὸ ἀπαραίτητον χρέος καὶ τοῦ χριστιανοῦ καὶ τοῦ πατριώτου, τοὺς βλέπω νὰ περιφέρονται ἐδῶ καὶ ἐκεῖ εἰς τὰς πόλεις καὶ τὰ χωρία, ἐν ᾧ ἡ Μεσσηνία καταβρέχεται ὀλοένα μὲ Ἑλληνικὸν αἷμα. Αἰ! καὶ νὰ ἐξαλείφοντο, ἀδελφοί μου Πελοποννήσιοι, πρωτότοκα τέκνα τῆς δικαίας μας ἐπαναστάσεως, Αἰ! καὶ νὰ ἐξαλείφοντο ἀπὸ τὰ λαμπρὰ χρονικὰ τῆς ἐπαναστάσεώς μας τέτοιαι ἡμέραι ὀνειδούς καὶ καταισχύνης διὰ τὴν πατρίδα! Ἐν ᾧ μᾶς κερνοῦν οἱ θαλασσινοὶ τὸ νέκταρ τῆς νίκης καὶ τῆς δόξης, ἡμεῖς οἱ στεριανοὶ δὲν ἐντρεπόμεθα νὰ τοὺς κερνώμεν τὸ φαρμακερὸν ποτῆρι τῆς φυγῆς καὶ τῆς καταισχύνης; Πρέπει τάχα νὰ δειλιάσωμεν καὶ νὰ ἀπελπισθῶμεν, διότι ἕως τώρα δὲν εὐτύχησαν τὰ ὄπλα μας μετὰ τὴν εἰς τὴν Πελοπόννησον ἀπόβασιν τῶν Αἰγυπτίων; καὶ ποῖος ἀπὸ ἡμᾶς δὲν γνωρίζει τὰ αἴτια; Αὐτὰ τὰ αἴτια, χάρις τῷ Θεῷ, δὲν ὑπάρχουν πλέον· φωτισμένος ὁ νοῦς μας ἀπὸ ἄδολον πατριωτισμὸν ἄλλο δὲν φρονεῖ, ἡ καρδία μας καθαρισμένη ἀπὸ τὰ ἐθνοφθόρα πάθη ἄλλο δὲν πνέει παρὰ ὁμόνοιαν· ἡ ὁμόνοια μεταξὺ τῶν δυνατῶν, καὶ ἡ εὐπείθεια καὶ ὑποταγὴ ὅλων πρὸς τὴν Κυβέρνησιν καὶ τῶν μικροτέρων

πρὸς τοὺς μεγαλητέρους εἶναι τὸ μόνον ἀκαταμά-
χητον ὄπλον ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν, καὶ ἡ ἀψευδε-
στάτη μαρτυρία καὶ ἀσφαλεστάτη ἐγγύησις τῆς ἐ-
λευθερίας τοῦ ἔθνους, ὅπου ὁ θεὸς προώρισεν εἰς
τὰς ἡμέρας μας. Ὁ θεὸς (τόσα καὶ τόσα σημεῖα
μας τὸ λέγουν) ὤμοσε νὰ ὀδηγήσῃ τὸν λαὸν τῆς
Ἑλλάδος εἰς τοὺς κόλπους τῆς ἐλευθερίας, καθὼς
ἄλλοτε ὠδήγησε τοὺς Ἰσραηλίτας εἰς τὴν γῆν τῆς
ἐπαγγελίας. Ἀνδρίζεσθε λοιπὸν γενναῖοι ἀγωνισταὶ
τῆς ξηραῆς, ἀνδρίζεσθε! ἐφάμιλλοι φανῆτε καὶ τώρα,
καθὼς καὶ ἄλλοτε, τῆς δόξης τῶν θαλασσινῶν, καὶ ἔ-
σεται μεθ' ὑμῶν ὁ θεός,.... καὶ ἐκτείνας τὴν
χεῖρα πατάξει τοὺς Αἰγυπτίους ἐν πᾶσι
τοῖς θαύμασίοις αὐτοῦ, καὶ δώσει χάριν
τῷ λαῷ αὐτοῦ ἐναντίον τῶν Αἰγυπτίων.

ΛΟΓΟΣ

Ἐκφωνηθεὶς ἐν Αἰγίνῃ καθ' ἣν ἡμέραν ἐπαρηγυρίσθη ἡ
κατὰ τὴν Ἀράχωβαν ρίκη τῆς 24 νοεμβρίου 1826.

Χωρὶς εἶδος, χωρὶς κάλλος, ὡς ἐλεεινὸν σχεδὸν
πτῶμα ἐκείτετο χθὲς ἢ στερεὰ Ἑλλάς. Ὁ ζέφυρος
τῆς ἐλευθερίας, ὁ μόνος ὁ ὁποῖος ζωογονεῖ τὸν λογι-
κὸν ἄνθρωπον, δὲν ἔχυνε πλέον τὴν δρόσον του εἰς
τὸ ἄμορφον πρόσωπόν της· αὐχμηρὰ καὶ κατάξερη
ἦτον ἡ ὄψις της· γλυκεῖα αὔρα ἔπνεε μόνον ἀκόμη
εἰς ἐκεῖνο τὸ μέρος ὅπου ὁ Ἀρμόδιος ἐθυσιάσθη·
σιωπηλὴ παντοῦ ἄλλοῦ ἦτον ἡ λύρα τοῦ Ἑλληνοσ,
ἡ ὁποία ἐγέμιζε προχθὲς τὰς πόλεις καὶ τὰ χωρία
μὲ τῆς παλληκαριᾶς καὶ τῆς ἐλευθερίας τὰ τρα-
γούδια· οἱ πρὸς τὸν ἐλευθερωτὴν τοῦ παντός ἐπι-
νίκιοι ὕμνοι δὲν ἀκούοντο πλέον· σκότος ἔπεσεν εἰς
τὴν ἐπιφάνειαν τῆς λαμπρᾶς αὐτῆς γῆς, καὶ τὸ σκό-
τος τοῦτο κίνδυνος ἦτον μὴ καταπλάκονε καὶ αὐτὴν
τὴν φωτεινὴν γῆν, ὅπου ὁ Ἀρμόδιος ἐθυσιάσθη. Τὸ
σκότος τοῦτο ἦτον σκότος ἀβύσσου, καὶ τῆς ἀβύσ-
σου αὐτῆς τὸ ἀχανὲς στόμα ἀνοίχθη, διὰ νὰ κατα-
πίη ὅλην τὴν Ρούμελην καθ' ἣν ὥραν κατέβη
εἰς αὐτὴν τὸ καταπληκτικὸν τῆς ἐλευθερίας θῦμα,
ἡ εἰς αἰῶνας αἰώνων ἀξιωματόνευτος τοῦ Μεσο-
λογγίου πόλις. Τὰ ἐνδοξα, πλὴν ἀτυχῆ τέκνα τῆς

Ῥούμελης, φεύγοντα τὸ σκότος τῆς ἀβύσσου, διεσπάρησαν τῆδε καχεῖσε ἄστεγα καὶ ἄπορα· ἄλλα ἐκρύπτοντο ἐν σπηλαίοις καὶ ταῖς ὀπαῖς τῆς γῆς, ἄλλα κατέφευγαν εἰς ἀκροτόμους λίθους, ἄλλα ἀσφαλίζοντο εἰς τὰς κορυφὰς ἀβάτων βουνῶν, καὶ ἄλλα ἐκάθοντο ἀντικρυ τῆς γῆς, τὴν ὁποίαν ἡ ἀβυσσος ἐφοβέριζε νὰ καταπίη· ὅλα ἔβλεπαν ταπεινωμένην τὴν δόξαν τῆς, ὅλα, ὡς τὰ τέκνα τοῦ Ἰσραὴλ ὅταν καθήμενα ἐπὶ τὸν ποταμὸν Βαβυλῶνος ἐνθυμοῦντο τὴν Σιών, ἐκλαιαν πικρὰ ἐνθυμούμενα τὰς λαμπρὰς μάχας τῶν Βασιλικῶν, τοῦ Μακρυνόρους, τῆς Γραβιάς, τοῦ Καρπενησοῦ, τῆς Ἀμπλιανῆς· ὅλα διηγοῦντο τὰ περασμένα τῆς γῆς ἐκείνης μεγαλειᾶ, μεγαλειᾶ τὰ ὅποια μία ὥρᾴ ἂν διέβαινεν ἀκόμη, ἔβλεπαν ὅτι ἔμελλαν νὰ καταβοῦν καὶ αὐτὰ εἰς τὴν ἀνοιχθεῖσαν ἀβυσσον, ἐπάνω τῆς ὁποίας ἐστέκετο τὸ μέγα θηρίον, διὰ νὰ παραχώσῃ ἐκεῖ τὰς τελευταίας ἐλπίδας τῆς σερεᾶς Ἑλλάδος, τὴν γῆν, λέγω, ὅπου ὁ Ἀρμόδιος ἐθυσιάσθη, καὶ ἔπειτα νὰ τὴν σφραγίσῃ μὲ τὴν σφραγιδα τῆς αἰωνιότητος! Χέρι ἐχρειάζετο διὰ νὰ κτυπήσῃ κατακέφαλα τὸ ἐπάνω τῆς ἀβύσσου θηρίον, καὶ οὕτως ἡ ἀβυσσος νὰ κλεισθῇ πρὶν καταπίη ὅλην τὴν κινδυνεύουσαν ἐκείνην γῆν, καὶ ἀφ' οὗ πρῶτον ἀποδώσῃ ὅ,τι ἐπρόφθασε καὶ κατέπιεν. Ἀλλὰ ποῖον ἦτον τὸ τολμηρὸν χέρι ὅπου ἔμελλε νὰ ἀντιπαλεύσῃ μὲ τὸ μέγα τοῦτο θηρίον; ὄχι ἄλλο βέβαια, παρὰ τὸ χέρι τὸ Ῥουμेलιώτικον, ἐκεῖνο τὸ χέρι ὅπου καὶ ἐκιδύνευσε νὰ

κόψη τὴν κεφαλὴν τοῦ θηρίου μαχόμενον ἐντὸς τῆς ἡρωϊκῆς πόλεως τῆς Ἑλλάδος. Ἀλλὰ τὸ στιβαρὸν τοῦτο χέρι ἔπρεπε νὰ τὸ διευθύνῃ ἐπιχειρηματικὸς καὶ ἐμπειροπόλεμος ἄνθρωπος. Τοιοῦτος ἐπαρουσιάσθη ὁ ἀρχηγὸς Καραϊσκάκης· αὐτὸς ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ἀνδρείων, οἱ ὅποιοι τὸν πόλεμον ἔχουν χαρὰν καὶ τὸν κόπον ἄνεσιν, ἔλαβε συναγωνιστὴν καὶ τὸν ἀτρόμητον πολεμιστὴν τῆς Πελοποννήσου Νικήταν, ἠῦρε καὶ συνεργοὺς προθυμοτάτους εἰς τοὺς σωτηριώδεις τούτους σκοποὺς τοὺς φιλοτίμους καὶ φιλοπάτριδας Ψαριανούς, καὶ ἐφωδιασμένος μὲ ὄλην τῆς Κυβερνήσεως τὴν πατρικὴν φροντίδα, ἔτρεξεν εἰς καταδίωξιν τοῦ ἐπάνω τῆς ἀβύσσου μεγάλου θηρίου. Ἀλλὰ μάταιος θ' ἀπέβαινεν ὁ δεινὸς οὗτος ἀγὼν, ἂν ὁ οὐράνιος πατήρ, ὁ ὁποῖος, κρίμασιν οἷς αὐτὸς οἶδεν, ἄφησε καὶ ἀφίνει πολλάκις τὴν εἰς αὐτὸν ἐλπίζουσαν Ἑλλάδα νὰ πίπτῃ εἰς πειρασμοὺς χωρὶς ὅμως ποτὲ νὰ τὴν ἐγκαταλείπῃ, δὲν ἐθαυμάστονε τὰ ἐλέη του. αὐτὸς ὁ κρατῶν ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ τὴν ῥομφαίαν τὴν δίστομον, τὴν ὀξειᾶν, αὐτὸς ἐκ τοῦ θρόνου τοῦ ὁποίου ἐκπορεύονται ἀστραπαὶ, βρονταὶ καὶ φωναὶ, πλήρης θυμοῦ καὶ ἀγανακτήσεως ἔστειλε κατὰ τοῦ αἰμοχαροῦς θηρίου πνεῦμα καταιγίδος, (*) καὶ εἰς τὴν

(*) Τόσος βρῦς ἦτον ὁ ἐπισυμβᾶς χειμῶν, ὥστε ὄλα τὰ ἐκ τοῦ στρατοπέδου γράμματα ἔλεγαν, ὅτι το συμβᾶν ἦτον φανερὸν σημεῖον τοῦ Θεοῦ.

φωνήν τοῦ πνεύματος τῆς καταιγίδος ἔπηξαν τὰ νε-
ρὰ, καὶ εἰς τὸ μέσον τοῦ παγετοῦ ἢ θυμωμένη ῥομ-
φαία, τὴν ὁποίαν γυμνήν ἐβαστοῦσαν εἰς τὴν δεξιάν
οἱ Ἕλληνες, ὀδηγουμένη ἀπὸ τὸν ἄγγελον τοῦ ἐξο-
λοθρευμοῦ, ἐπεριστρέφετο εἰς τὰς σάρκας τοῦ μεγά-
λου θηρίου κατὰ τὴν κδ' νοεμβρίου· καὶ πάντα τὰ
ὄρνεα ἔφαγαν σάρκας χιλιάρχων, καὶ
σάρκας ἰσχυρῶν, καὶ σάρκας ἵππων καὶ
τῶν καθημένων ἐπ' αὐτῶν, καὶ ἐχορτά-
σθησαν ἐκ τῶν σαρκῶν αὐτῶν.

Προσφέροντες τιμὴν καὶ εἰλικρινῆ εὐγνωμοσύνην
εἰς τοὺς ἀθλήσαντας καὶ στεφανωθέντας εἰς Ἀρά-
χωβαν κατὰ τὴν κδ' νοεμβρίου, οἱ ὁποῖοι ἐφάνησαν
τὰ ὄργανα τῶν μεγάλων τοῦ οὐρανοῦ βουλῶν, ἃς
δώσωμεν δόξαν καὶ μεγαλιωσύνην εἰς τὸν οὐράνιον
πατέρα, ἀπὸ τὸν θρόνον τοῦ ὁποίου ἐκπορεύον-
ται ἀστραπαὶ, βρονταὶ καὶ φωναὶ, καὶ
ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ κρατεῖ τὴν ῥομφαίαν
τὴν δίστομον, τὴν ὀξειῖαν, καὶ ὅλοι μὲ μίαν
καρδίαν ἃς συμπάλλωμεν μεγαλοφώνως·

Τίς Θεὸς μέγας ὡς ὁ Θεὸς ἡμῶν; Σὺ
εἶ ὁ Θεὸς ὁ ποιῶν θαυμάσια μόνος.

ΛΟΓΟΣ ΕΠΙΚΗΔΕΙΟΣ

Εἰς τὸν γενικὸν ἀρχηγὸν τῶν κατὰ τὴν στερεὰν Ἑλλάδα στρατευμάτων Γεώργιον Καραϊσκάκη, ἐκφωνηθεὶς ἀντίπερα τοῦ Πόρου τὴν 24 ἀπριλίου 1827 καθ' ἣν ἐγένετο ἐπικήδειος τελετὴ ὅπου συνήλθαν ὁ πρόεδρος καὶ οἱ πληρεξούσιοι τῆς ἐν Τροιζῆνι ἐθνικῆς συνελεύσεως, τὰ μέλη τῆς ἀντικυβερνητικῆς ἐπιτροπῆς, ἡ φρουρὰ καὶ μέγα πλῆθος πολιτῶν.

« Ὅρη τὰ ἐν Γελβουὲ μὴ καταβάτω δρόσος καὶ
» μὴ ὑετὸς ἐφ' ὑμᾶς καὶ ἀγροὶ ἀπαρχῶν ».

(Βασ. Δευτ. Κεφ. Α΄.)

Αὐτὰ ὀδυρόμενος ἔλεγεν ὁ Δαυὶδ, ὅταν ἦλθεν εἰς αὐτόν, καθήμενον εἰς Σικελάγ, μετὰ τὴν φθορὰν τῶν Ἀμαληκίτων, ἄνθρωπος Ἀμαληκίτης ἀπὸ τὸ στρατόπεδον τοῦ Σαούλ, ὅλος καταξεσχισμένος καὶ χῶμα ἔχων εἰς τὴν κεφαλὴν του, καὶ ἀνάγγειλε τὸν θάνατον τοῦ Σαούλ καὶ τοῦ Ἰωνάθαν.

Δροσιὰ, λέγω καὶ ἐγὼ, ὀροσιὰ καὶ βροχὴ νὰ μὴ πέσουν πλέον παρὰ τὸ Φάληρον, καὶ ἀπαρχὰς νὰ μὴ δώσῃ ἡ γῆ ἐκείνη. Εἰς τὴν γῆν ἐκείνην ἔπεσεν ὁ δυνατὸς, ὁ κοῦφος ὑπὲρ ἀετοῦς καὶ ὑπὲρ λέοντας κραταιὸς (*), ὁ δυνατὸς, τοῦ ὁποίου ἡ

(*) Ἰπὲρ ἀετοῦς κοῦφοι καὶ ὑπὲρ λέοντας ἐκκραταιώθησαν. (Βασιλ. Δευτ. [Κεφ. Α΄]).

ρομφαία δὲν ἐστρέφετο εἰς τὴν θήκην τῆς πρὶν βαφῆ με τὸ αἷμα τῶν πληγωμένων, ἢ πρὶν ἀλειφθῆ με τῶν δυνατῶν τὰ παχέα σπλάγγνα. (*)

Κλαύσατε, θυγατέρες τῆς Ῥούμελης (**), τὸν θάνατον τοῦ Καραϊσκάκη· κλαύσατε, θυγατέρες τῆς Ῥούμελης, τὸν θάνατον ἐκείνου, ὁ ὁποῖος, καταταχθεὶς ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ἀδελφῶν σας, ἐλάμπρυνε τὸ αὐχμηρὸν πρόσωπόν σας, σᾶς ἔβγαλε τὰ πένθιμα φορέματα, σᾶς ἔνδυσε λαμπρὰ καὶ ἔτρεχεν ἀκάματος τὴν τωρινὴν ἀνοιξιν εἰς τὰς κορυφὰς τοῦ Ὑμητοῦ διὰ νὰ κόψῃ ἐκεῖθεν εὖοσμα ἀνθῆ καὶ νὰ στεφανώσῃ τὰς παρθενικὰς κεφαλὰς σας. Ἀλλὰ τί προσκαλῶ μόνον τὰς θυγατέρας τῆς Ῥούμελης εἰς κλαυθμούς; πῶς νὰ μὴ κλαύσωμεν ὅλοι; πῶς νὰ παρηγορηθῶμεν διὰ τὸν θάνατον τοιοῦτου ἀνδρός;

Μεταφέρω τὸν νοῦν μου εἰς τὴν πρὸ ἐνὸς χρόνου ἀξιοθρήνητην καὶ τρομερὰν τῆς πατρίδος κατάστασιν· τὸ νέφος βλέπω τοῦ δουλικοῦ σκότους ξαπλωμένον ἀπὸ τὰς ἄλλοτε λαμπρὰς καὶ τότε ζοφωμένας κορυφὰς τοῦ Μακρινόρους, καὶ ἀπὸ τὰ παράλια τῆς Ἀκαρνανίας ἕως τὰ πέριξ τῆς Ἀττικῆς. Τὸ νέφος τοῦτο ἐσκέπαζεν ὡς μαῦρος μανδύας τὸ νεκρι-

(*) Ἀφ' αἵματος τραυματιῶν καὶ ἀπὸ στέατος δυνατῶν τόξον Ἰωάνθαν οὐκ ἀπεστράφη κενὸν εἰς τὰ ὀπίσω καὶ ῥομφαία Σαοὺλ οὐκ ἀνέκαμψε κενή. (Αὐτόθι.)

(**) Θυγατέρες Ἰσραὴλ ἐπὶ Σαοὺλ κλαύσατε τὸν ἐνδιδύσκοντα ὑμᾶς κόκκινον μετὰ κόσμου ὑμῶν, τὸν ἀναφέροντα κόσμον χρύσειον ἐπὶ τὰ ἐνδύματα ὑμῶν (Αὐτόθι.)

κόν κρεβάτι τῆς 'Ρούμελης· μακρὸν καὶ βαθὺ σκότος ἐσύρετο κατόπι τοῦ νεκρικοῦ αὐτοῦ μανδύου καταπυκνωμένον, καὶ ἐφοβέριζε νὰ πέσῃ ὅλον καὶ εἰς τὸ πρόσωπον τῆς Πελοποννήσου, τὴν ὁποίαν καὶ αὐτὴν εἶχεν ἀποσβολωμένην ἢ Αἰγυπτιακὴ ὁμίχλη.

Πάντῃ ἐναντίαν τῆς νεκρικῆς ἐκείνης σκηνῆς ἔχω σκηνὴν σήμερον πρὸ ὀφθαλμῶν μου. Φῶς ἐλευθερίας, φῶς δόξης βλέπω σήμερον χυμένον ἀπὸ τὰς κορυφὰς τοῦ Μακρυνόρους καὶ τὰ παράλια τῆς Ἀκαρνανίας ἕως τὰ περίξ τῆς Ἀττικῆς. Τὸ φῶς τοῦτο τῆς ἐλευθερίας καὶ δόξης ἐνυπῆρχεν εἰς τὰς ψυχὰς τῶν 'Ρουμελιωτῶν, ἀλλὰ δὲν ἐχύθη εἰς τὴν σκοτισμένην ἐκείνην γῆν παρὰ διὰ τῆς ἰσχυρᾶς δεξιᾶς τοῦ Καραϊσκάκη. Αὐτὸς, διασκορπισμένα τὰ παλληκάρια τῆς 'Ρούμελης τῆδε καχεῖσε, ἐκδίκησιν πνέοντα καὶ αἷμα ἐχθρικὸν διψῶντα, διότι μολυσμὸς δουλείας δὲν ἐξαλείφεται παρὰ μὲν αἷμα, τὰ ἐσύναξε καὶ τὰ ᾤδηγησε πάλιν εἰς τὸ στάδιον τῆς πολεμικῆς καρτερίας γινόμενος ὁ ἴδιος αὐτὸς τὸ παράδειγμα εἰς δεκάμηνον διάστημα τῆς πολεμικῆς αὐτῆς καρτερίας. Παντοδαπὰς ἐλλείψεις ἔπασχε τὸ ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν του στρατόπεδον τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ ποτὲ εἰς διάλυσίν του δὲν τὰς ἐπρότεινε, ποτὲ δὲν ἐγόγγυσε διὰ τὰς πολυειδεῖς του κακουχίας καὶ ταλαιπωρίας, ποτὲ δὲν ἐνέδοσεν εἰς ὅσους πειρασμοὺς διὰ τὴν θέσιν εἰς τὴν ὁποίαν εὕρισκετο ὑπέπεσε· σεμνυνόμενος δικαίως εἰς τὸ ὑψηλὸν ἀξίωμα τῆς ἀρχηγίας, μὲ τὸ ὁποῖον ἡ Κυβέρνησις του τὸν

έτίμησε, ποτέ δέν ένόμισεν ότι αύτό μόνον ήμπορούσε νά τόν λαμπρύνη· ήξευρεν ότι τά έργα μόνα εΐναι ή λαμπρότης· όθεν άξιός του ύψηλου αύτου άξιώματος έφάινετο διά τών έργων του· άτρομος πάντοτε εις τούς πολέμους άτρομώτερος πολύ έφάνη καθ' ό διάστημα ήτον άρχηγός τών κατά τήν στερεάν Έλλάδα στρατευμάτων· τότε ειχε ψωμί και αύτός όταν ειχαν και οί άγαπητοί του "Έλληνες· ή κλίνη του ήτον κλίνη άπλου στρατιώτου· πρωταγωνιστής έπαρουσιάζετο, και τήν τιμήν του άγώνος όλην τήν απέδιδεν εις άλλους· ένθουσιασμένος διά τήν παλληκαριάν ώς παλληκάρι και ό ίδιος, τήν έτιμούσεν όπου τήν έβλεπε και τήν άντάμειβε πλουσιοπάροχα· τούς γνωστούς διά τήν άνδρείαν τούς έκραζε κατ' όνομα όταν έξεσπάθονεν έν καιρῶ· μάχης διά νά τόν άκολουθήσουν· έβγανε τά πιστόλια του από τήν μέσην του και μέ αύτά εις άνταμοιβήν παλληκαριας έστόλιζε του παλληκαριου τήν μέσην· έλυε τήν ζώνην του και έδιδεν εις τας άνάγκας του πολέμου και τό ύστερον νόμισμά του. Ίδου, "Έλληνες, όσα χαρακτηρίζουν τόν άξιόν όδηγόν στρατευμάτων, ιδου όσα λαμπρύνουν τό ύψηλόν άξίωμα τής άρχηγίας, ιδου όσα άπαθανατίζουν τόν πολεμικόν και άποκατασταίνουν τόν στρατηγόν ποθητόν εις τόν στρατιώτην, σεβαστόν εις όλον τό έθνος του, και φημισμένον εις όλα τά έθνη και εις όλους τούς αιῶνας. Πώς λοιπόν όλοι νά μη κλαύσωμεν; πώς νά παρηγορηθῶμεν διά τόν θάνατον τοιούτου άνδρός;

Τοιαύτη ἐστάθη ἡ διαγωγὴ τοῦ πατριώτου Καραϊσκάκη εἰς τὸ διάστημα τῆς δεκαμήνου ἀρχηγίας του· ἀλλ' ἡ τελευταία ὥρα τῆς ζωῆς του, ἡ ὥρα, ἡ ὁποία ἀνακαλύπτει ὅλον τὸν ἄνθρωπον κρυπτόμενον πολλάκις ἐν ὄσῳ ζῆ, τοῦ ἐπισφραγίζει τὴν ἀληθινὴν δόξαν καὶ τοῦ στένει τρόπαιον ἀκόμη μονιμώτερον ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἡ ἀξιότης του ἔστησεν εἰς Ἀράχωβαν. Ἀκούσατε στρατιωτικοί, ἀκούσατε πολῖται τῆς Ἑλλάδος, ἀκούσατε φιλέλληνες καὶ φιλάρετοι Εὐρωπαῖοι τὰ τῆς τελευταίας ὥρας του.

Θανατηφόρα πληγωμένος ἐφέρθη εἰς τὸ πλοῖον (*) τοῦ μεγάλου στολάρχου τῆς Ἑλλάδος διὰ νὰ λάβῃ τὴν δυνατὴν ἰατρικὴν περιποίησιν· γυμνασμένος ἐξ ἀπαλῶν ὀνύχων εἰς τὸ σπαθὶ καὶ εἰς τὸ τουφέκι, εἰδήμων τῆς φύσεως τῶν πληγῶν ἐγνώρισε μόνος του ὅτι ἡ βοήθεια τῆς ἰατρικῆς δὲν θὰ ἴσχυεν, ὅτι ἡ μεγάλη περιποίησις τοῦ στολάρχου δὲν θὰ ἐχρησίμευεν, καὶ ὅτι τὸ τέλος τῆς ζωῆς του ἦτον ἐγγύς. Μὲ πνεῦμα τότε ἀτάραχον, μὲ πρόσωπον γαληνὸν καὶ μὲ φωνὴν κατανυκτικὴν ὠμίλησε πρὸς τοὺς περιεστῶτας ὀπλαρχηγούς, παρόντων καὶ τοῦ μεγάλου στολάρχου καὶ τοῦ ἀρχιστρατήγου τῆς Ἑλλάδος, κατὰ τὸν ἐξῆς τρόπον·

« Μέγα βάρος μὲ ἐπεφόρτισεν ἡ πατρίς μου· μὲ » δέκα μηνῶν δεινοὺς ἀγῶνας ἐπλήρωσα τὸ χρέος » μου· δὲν μὲ ἔμενε παρὰ ἡ ζωὴ· ἰδοὺ θυσία τῆς πα-

(*) Τοιαῦται εἰδήσεις ἦσαν καὶ ἦν ὥραν ἐξεφωνήθη ὁ λόγος.

» τρίδος καὶ ἡ ζωὴ μου· εἰς τὴν πατρίδα μου τὴν ἐ-
» χρεωσοῦσα, εἰς τὴν πατρίδα μου τὴν ἀποδίδω· ἀπο-
» θνήσκω· οἱ στρατιῶταί μου ἄς τελειώσουν τὸ ἔρ-
» γον μου, ἄς μοῦ ἐλευθερώσουν τὰς Ἀθήνας ».
Αὐτὰ εἶπε καὶ παρέδωκε τὸ πνεῦμα εἰς χεῖρας τοῦ
πλάστου του. Τίνος καρδία δὲν καταλύγεται εἰς
τοιοῦτον ἄκουσμα; πῶς νὰ μὴ κλαύσωμεν ὅλοι;
πῶς νὰ παρηγορηθῶμεν διὰ τὸν θάνατον ἀνδρός,
ὁ ὅποιος ἀποθνήσκει, καὶ τὸ ὄνομα τῆς γλυκυτάτης
πατρίδος ἀκόμη τὸ τραυλίζουν τὰ νεκρωμένα χεί-
λη του;

Ἄλλὰ εἰς ἄνδρας ἀποθνήσκοντας διὰ τὴν πατρί-
δα εἶναι πολὺ δεκτότεροι ἀπὸ τοὺς κλαυθμοὺς αἱ
πράξεις ὑπὲρ πατρίδος διὰ τὴν ὁποίαν καὶ ἐθου-
σιάσθησαν, καὶ τῆς ὁποίας καὶ ξεψυχοῦντες εἶχαν
εἰς τὸ στόμα τὸ ἅγιον ὄνομα· Ναί· αἱ πράξεις, αἱ
ὁποῖαι τοὺς ἐδόξασαν ζῶντας, αὐταὶ καὶ μετὰ θά-
νατον τοὺς εὐχαριστοῦν πραττόμεναι κατὰ μίμησίν
των· αὐταὶ ἀναβαίνουν ὡς θυμίαμα εἰς τὰ ὕψη τῶν
οὐρανῶν, ὅπου, φοροῦντες οἱ ἀοίδιμοι αὐτοὶ ἄνδρες
τῆς ἀρετῆς τοὺς σεφάνους, κάθονται ἀκτινοβολοῦν-
τες πλησίον τοῦ θρόνου τῆς θείας μεγαλειότητος.

Στρατιῶται τῆς πατρίδος οἱ κατὰ τὸ στρατόπεδον
τῆς Ἀττικῆς εὐρισκόμενοι! Στρατιῶται, τοὺς ὁποίους
ὁ Καραϊσκάκης ὠδήγησε τόσαις καὶ τόσαις φοραῖς
εἰς τὴν δόξαν· ἐνθυμηθῆτε ὅτι δὲν ἐτρέχατε δι' ἄλ-
λο μαζὴ του τόσον ἄφοβοι εἰς τοὺς κινδύνους, δὲν
ἐχορτάσατε τὰ σπαθιά σας μὲ τὰς σάρκας τῶν ἐχ-

θρῶν εἰς Ἀράχωβαν καὶ εἰς Βελίτζαν, δὲν τοὺς ἀποδιώξατε αἰσχυρῶς ἀπὸ Δίσομον καὶ Σάλωνα παρὰ διὰ νὰ ἐλευθερώσετε τὴν ὑποδουλωμένην γῆν σας ἀπὸ τοὺς τυράννους σας. Κάθε κίνημά σας εἰς ἐλευθέρωσιν τῆς Ῥούμελης, ἐλέγετε μόνοι σας, εἶναι ὀλισθηρόν, κάθε νίκη ἀκαρποφόρητος, ἂν δὲν ἀρπάσετε ἀπὸ τὰς χεῖρας τῶν ἀπίστων τὴν ἱεράν τῶν Ἀθηνῶν πόλιν. Αὐτὸ φωνάζοντες οἱ ἴδιοι ἐπαρουσιάσατε τὰ στήθη σας ἔμπροσθεν αὐτῆς τῆς πόλεως, προωρισμένης ἴσως ἀπὸ τὴν θεῖαν Πρόνοιαν διὰ νὰ γενῆ ἡ πρωτεύουσα τῆς ἀναγεννωμένης Ἑλλάδος. Εἰς πολλὰς καὶ δεινάς περιπλοκάς μὲ τοὺς αὐτοὺς ἐχθροὺς ἐμπλέχθητε· πείναν, γύμνωσιν, παγετοὺς ἐκαταφρονήσατε· πληγὴ ἀπὸ τὴν κακοπάθειαν ἔγινε τὸ σῶμά σας, μόνον καὶ μόνον διὰ νὰ στεφανώσετε τὰ ὑπέρλαμπρα ἔργα σας μὲ τῶν Ἀθηνῶν τὴν διάσωσιν· ὁ ἀτρόμητος ἀρχηγός σας ὑπὲρ αὐτῆς τῆς πόλεως μαχόμενος ἀπέθανε, καὶ εἰς τὰ χῶματα τῆς ἰδίας αὐτῆς πόλεως ἔχυσε τὸ αἷμά του. Στρατιῶται παρόντες καὶ ἀπόντες! ἀκόμη τὸ αἷμά του ἀχνίζει· χθὲς ἡ γῆ ἐπαράλαβε τὸ σῶμά του, σήμερον περιμένει ἀπὸ σᾶς τὰς ἐπιταφίους τιμάς του· ἀπὸ σᾶς τὰς περιμένει, πλὴν τὰς περιμένει ὡς στρατιώτης ἀπὸ στρατιώτας, ὡς ἀποθανὼν ὑπὲρ τῆς πόλεως τῶν Ἀθηνῶν ἀπὸ μαχομένους ἀποφασιστικῶς ὑπὲρ Ἀθηνῶν. Στρατιῶται! ἡ ἠχὴ τῶν ὑστερινῶν λόγων τοῦ ἀρχηγοῦ Καραϊσκάκη περιφέρεται ἀκόμη εἰς τὰς ἀκοάς μας.

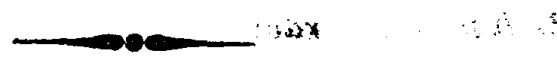
« Τελειώσατε, Συστρατιῶται, λέγει ὁ

ἀρχηγός σας, τὸ ἔργον μου, ἐλευθερώσατέ μου τὰς Ἀθήνας, τὰς Ἀθήνας ἐλευθερώσατέ μου». Στρατιῶται! αὐτὴ εἶναι ἡ διαθήκη του· σεῖς εἴσθε οἱ ἐκτελεσταὶ τῆς διαθήκης του· αὐτὴ εἶναι γραμμένη μετὰ τὸ χυθὲν ὑπὲρ πατρίδος αἵμά του, καὶ τὸ αἷμά του ἀκόμη ἀχνίζει, καὶ τὸ σῶμά του χθὲς ὁ τάφος τὸ ἐπαράλαβε. Στρατιῶται! τιμήσατε καθ' ὃν τρόπον ὁ ἴδιος σᾶς ἐπαράγγειλε τὴν μνήμην του· αὐτὸς ἀπέθανεν, ἀλλὰ τὸ παράδειγμά του ζῆ· ἀλλὰ τί λέγω τὸ παράδειγμά του ζῆ; αὐτὸς ὁ ἴδιος εἶναι ἀοράτως μαζή σας, ἀλλὰ ὄχι πλέον πενιχρά, καταξοχισμένα καὶ δυσώδη ἐνδυμένος, ὄχι πλέον αὐχμηρὸς ὡς ἐξοῦσε μαζή σας· αὐτὸς σᾶς παρουσιάζεται ἐνδυμένος τὸ χρυσοῦφαντον φόρεμα τῆς δόξης, τὸ φόρεμα τὸ ὅποιον ἐνδύει τὸν στρατιώτην εἰς τὸ στάδιον τῆς μάχης ὁ ὑπὲρ πατρίδος θάνατος· αὐτὸς, Στρατιῶται! αὐτὸς, καθ' ἣν στιγμὴν ξεσπαθωμένοι κτυπήσετε τὰ τεῖχη τῶν Ἀθηνῶν, θὰ σᾶς παρουσιασθῆ ὡς ὁ ἰσχυρὸς ἄγγελος τῆς Ἀποκαλύψεως, καταβαίνων ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, περιβεβλημένος νεφέλην, καὶ ἴρις ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ, καὶ τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ὡς ὁ ἥλιος, καὶ οἱ πόδες αὐτοῦ ὡς στύλοι πυρός. Naί· τοιοῦτος θὰ σᾶς παρουσιασθῆ, διότι τόση λαμπρότης περιχύνεται μετὰ θάνατον εἰς ὅποιον ἀποθάνει ὑπὲρ πατρίδος· αὐτὸν θ' ἀκούσετε ἐκείνην τὴν ὥραν ἐπαναλαμβάνοντα μεγάλη φωνῆ, ὅτι, καὶ ἐν ᾧ ἀνέ-

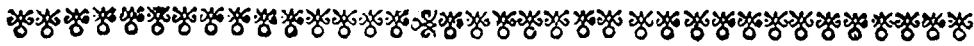

βαινεῖς τοὺς οὐρανοὺς, ἔλεγε. Συστρατιῶται!
τελειώσατε τὸ ἔργον μου, ἐλευθερώ-
σατέ μου τὰς Ἀθήνας, τὰς Ἀθήνας
ἐλευθερώσατέ μου...

[The following text is extremely faint and illegible due to the quality of the scan. It appears to be a continuation of the narrative or a commentary.]

ΛΟΓΟΣ

Ἐκφωνηθεὶς ἐν Αἰγίνῃ τὴν 17 ὀκτωβρίου 1827, καθ' ἣν ἐπαρηγουρίζετο ἢ κατὰ τὴν 8 τοῦ αὐτοῦ μηνὸς ἐν Νεοκάστρῳ ναυμαχία.

Ἀφοῦ τὸ πολυαιώνιον σκότος τῆς δουλείας ἐξέγραψεν ἀπὸ τὸ βιβλίον τῆς ζωῆς τῶν ἐθνῶν τὴν βασιλίσσαν ὄλων τῶν γενεῶν, τὴν γενεάν τῶν Ἑλλήνων, ἀφοῦ ἐξάλειψεν ἀπὸ τὰ στόματα τῶν ζώντων ὡς καὶ αὐτὰ τὰ σεβαστὰ ἀρχαῖα ὀνόματα τῆς Ἑλληνικῆς γῆς καὶ ἄφησεν ὡς γνωρίσματα τῶν τόπων τὰ στίγματα τῆς τρισβαρβάρου ὀνοματοθεσίας, ἐπαρουσίασε τὴν ἀλυσοδομένην αὐτὴν γενεάν εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ κόσμου εἰς ὄνειδος ὄλων καὶ ἐμπαιγμόν. Ὡς καὶ αὐτὴ τῶν μεγαλείων τῆς γενεᾶς ἐκεῖνης ἢ μνήμη, ἢ ὁποῖα ὡς ἀνέσπερον σέλας ὠδηγοῦσε τὸν μεταξὺ τοῦ σκότους τῆς παρούσης γενεᾶς πλανώμενον παρατηρητὴν εἰς τὴν λαμπρότητα τῆς ἀτελευτήτου τῆς ἀρχαιότητος δόξης, ὡς καὶ αὐτὴ, λέγω, ἢ μνήμη, ἀντὶ νὰ κινήσῃ τὸ ἔλεος καὶ τὴν συμπάθειαν, κατάκρινεν ἀκόμη περισσότερον καὶ ὄλως διόλου ἐπαράδιδεν εἰς τὸ ὄνειδος καὶ τὸν ἐμπαιγμόν τῶν ἐθνῶν τοὺς δυστυχεῖς Ἑλληνας, τοὺς ὁποίους καὶ ἢ ἀνωτέρα τῆς ἀνθρωπίνης δυνάμεως τύχη ἐσέ-

ρησε τὴν πατρικὴν κληρονομίαν τῆς εὐδαιμονίας καὶ δόξης, καὶ ὁ σιδηροῦς δεσποτισμὸς ἔπασχε νὰ ἐξομοιώσῃ μὲ τὸ κτῆνος. Ἐλογίσθησαν τῶντι οἱ Ἕλληνες εἰς ἐκείνην τὴν ἐποχὴν, κατὰ τὸν προφήτην, « ὡς ἀγγεῖα ὀστράκινα, ἔργα χειρῶν κεραμέως· » ἐσκότασεν ὑπὲρ ἀσβόλην τὸ εἶδος αὐτῶν· οὐκ ἐπεγνώσθησαν ἐν ταῖς ἐξόδοις· ἐπάγη δέρμα αὐτῶν ἐπὶ τὰ ὀστέα αὐτῶν· ἐξηράνθησαν· ἐγεννήθησαν ὡσπερ ξύλον ». Κατάντησεν ὁ ἄθλιος Ἕλληνας ὁ ἄνθρωπος τῆς εὐαγγελικῆς παραβολῆς, ὁ ὁποῖος, καταβαίνων ἀπὸ Ἱερουσαλὴμ εἰς Ἱεριχὼν, ἔπεσεν εἰς ληστὰς, ἐγυμνώθη, ἐπληγώθη, ἔμεινεν εἰς τὸν δρόμον ἡμιθανής, τὸν ἐγκατάλειψε καὶ ὁ ἱερεὺς ὁποῦ τὸν ἀπάντησε, τὸν ἐγκατάλειψε καὶ ὁ Λευίτης ὁποῦ ἦλθε καὶ τὸν εἶδε καταφυγὴν ὁ δυστυχὴς Ἕλληνας πούποτε δὲν εἶχεν· κάμμιναν ἴαριν δὲν εὔρισκεν εἰς τὰς πληγὰς του· παντοῦ ἄλλοῦ τὰ χέρια του καὶ τὰ χεῖλη του ἀλυσσοδεμένα ἐλύοντο κάποτε ἐντὸς τοῦ ναοῦ ἀπὸ τὰ δεσμὰ ἐπισήμως· μάλιστα καθ' ἣν ὥραν ἀνοιγεν ὁ ἐκκλησιαστικὸς χρόνος, κατ' αὐτὴν, λέγω, τὴν ἀρχὴν τῆς Ἰνδίκτου, ἔμβαιεν εἰς τὸν ναὸν φαιδρὸς καὶ πανηγυρίζων, ἐλάμβανε τὴν λύραν τοῦ πνεύματος, καὶ προοιμιάζων τοὺς ἐτησίους ὕμνους του ἔψαλλε μεγαλοφώνως. » Ὡς τῶν Ἑβραίων τὰ κῶλα ἐν τῇ ἐρήμῳ ποτὲ ἀπειθησάντων » ὄντως σοὶ τῶ πάντων δεσπότη ἀξίως κατεσρώθη, » οὕτω καὶ νῦν τὰ ὡς ἅ διασκόρπισον τῶν

» δυσσεβῶν καὶ ἀπίστων Ἀγαρηνῶν
» ψαλμικῶς παρὰ τὸν ἅδην Χριστέ ».

Τοιουτοτρόπως ἐπαρηγοροῦσε τὰς θλίψεις του· αὐτὸ τὸ ἔλαιον ἔχυνε εἰς τὰς ἐλεεινὰς πληγὰς του· τὸν ἐγκατάλειψε, καθὼς εἶπα, καὶ ὁ Ἰερεὺς, τὸν ἐγκατάλειψε καὶ ὁ Λευίτης.

Ποτὲ ἡ πολιτικὴ τοῦ κόσμου δὲν ἔπαθε τόσας μεταβολὰς ὅσας ἔπαθεν εἰς τοὺς τελευταίους τούτους καιροὺς. Ἐκαταστράφησαν τὰ ἀπ' αἰῶνων εἰς Εὐρώπην καθεστῶτα· ἐλύθησαν οἱ δεσμοὶ τῆς κοινωνίας· δημοκρατίαι ἐμετάπεσαν εἰς μοναρχίας καὶ μοναρχίαι εἰς δημοκρατίας· κράτη τὰ ὅποια ἐτρόμαξε καὶ γῆ καὶ θάλασσα ἐξ ὀλοκλήρου καταργήθησαν· ἔθνη νέα ἀνεγέρθησαν· πολυαιῶνιοι βασιλικαὶ γενεαὶ ἔπεσαν ἐν ἀκαρεῖ ἀπὸ τοὺς θρόνους των πτώμα ἐξαισίον· ἀγενεῖς καὶ ἰδιῶται ἔδραξαν τὰ συντριμμένα σκῆπτρά των· ὅλον σχεδὸν τὸ πρόσωπον τῆς Εὐρώπης ἀλλοιώθη· μόνος ὁ θρόνος ἐκεῖνος, ὑποπόδιον τοῦ ὁποίου ἔτυχε νὰ πέσῃ ὁ Ἕλληνας, ἀβλαβὴς καὶ ἀκλόνητος ἐδιαφυλάχθη εἰς τὸ μέσον τῶν ἐξαισίων τούτων μεταβολῶν, ἂν καὶ εἶχε πηλίνους τοὺς πόδας του· ὥστε ὁ Ἕλληνας πάντοτε εἰς τὰ δεσμά, πάντοτε εἰς τὰς θλίψεις. Κάνεις δὲν ἐσέβετο εἰς αὐτὸν τὰς σκιάς τῶν ἀθανάτων προπατόρων του διὰ νὰ τοῦ δώσῃ χεῖρα βοηθείας· κάνεις δὲν συνέπασχε μὲ τὴν ἀνάξια πάσχουσαν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀνθρωπότητα· κάνεις δὲν ἐνθυμεῖτο ὅτι ὁ Ἕλληνας ἦτον καὶ αὐτὸς χριστιανός· τὸν ἐγκατάλειψε καὶ ὁ

Ἰερεὺς, τὸν ἐγκατάλειψε καὶ ὁ Λευίτης. Ἡ φωνὴ μόνη τῆς πίστεως, καταβαίνουσα ἀπὸ τὰ ὕψη τοῦ οὐρανοῦ, ἤχοῦσε γλυκὰ εἰς τὴν καρδίαν του καὶ τοῦ ἔφερε τὰ εὐαγγέλια τοῦ μέλλοντος, καὶ μόνος ὁ θεόπεμπτος ἐκεῖνος τῆς πίστεως ἤχος ἀποκατάσταινε φορητὸν τὸν τραχὺν ἤχον τῶν ἀλύσων του. Τῷ ὄντι, ὅταν προσευχόμενος ὁ πιστὸς Ἕλλην ἔψαλλεν εἰς τὸν ἑσπερινὸν « Ἐκ βαθέων ἐκέκραξά σοι Κύριε, Κύριε, εἰσάκουσον τῆς φωνῆς μου », ἤκουεν εἰς τὰ βάθη τῆς καρδίας του τὰ θεόπνευστα ταῦτα λόγια. « Μὴ φοβοῦ ὁ παῖς μου, ἐγὼ ἐπιβλέψω ἐπὶ τὸν ὄνειδισμόν σου, ἐγὼ ἀντιλήψομαί σου, ἐγὼ λυτρώσω σε ἐκ χειρὸς ἀλλοτρίας τῆ κραταῖᾶ μου χειρὶ καὶ τῷ βραχίονί μου τῷ ὕψηλῳ. »

Ἦλθε τέλος πάντων τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, καθ' ὃν ἔνευσεν ὁ Θεὸς εἰς τὴν καρδίαν τοῦ ἀδυνάτου Ἕλληνος νὰ ἀποτινάξῃ, ἀγωνιζόμενος, τὸν ὄνειδισμόν του. Χωρὶς χαλκίνην περικεφαλαίαν, χωρὶς μανδύαν καὶ ῥομφαίαν καταβαίνει εἰς τὴν πάλην καὶ παρουσιάζεται ὡς τὸ παιδίον τοῦ Ἰεσαὶ ἔμπροσθεν τοῦ γίγαντος Γολιάθ. Χαλκοσκέπαστος ὄλος ἀπὸ κεφαλῆς ἕως ὀνύχων ὁ ἀντίπαλός του Ἀγαρηνὸς τὸν ἐπροσκαλοῦσε νὰ πλησιάσῃ διὰ νὰ δώσῃ τὰ κρέατά του εἰς τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ καὶ εἰς τὰ κτήνη τῆς γῆς. Ὁ Ἕλλην, ὡς τὸ παιδίον ὁ Δαβὶδ, δὲν ἐτρόμαξεν εἰς τὴν καταπληκτικὴν αὐτὴν τοῦ ἀντιπάλου

του θεαν, οὐτ' ἐδειλίασεν εἰς τοὺς ἐξολοθρευτικούς του λόγους· πιστὸς εἰς τὸν Θεόν του ἄκουσεν εἰς τὰ βάθη τῆς καρδίας του τὴν φωνὴν ὅπου ἄκουσε καὶ ὁ Δαβὶδ λέγουσαν, πορεύου, καὶ ὁ Κύριος ἔ-
σαι μετὰ σοῦ· ἐπορεύθη εἰς τὸν ἀγῶνα, καὶ πλήρης πίστεως καὶ δυνάμεως, « σὺ ἔρχεσαι, εἶπεν εἰς τὸν
» ἀντίπαλόν του, ὑπερήφανε ἀλλόφυλε, ἐναντίον
» μου με ῥομφαίαν, με δόρυ καὶ με ἀσπίδα, καὶ
» ἐγὼ πορεύομαι ἐναντίον σου ἐν ὀνόματι Κυρίου
» Σαβαώθ· μάθε ὅτι εἰς τὴν φοῦκτάν μου θὰ σέ
» παραδώσει σήμερον ὁ Κύριος, ἐγὼ θὰ σέ σκοτώ-
» σω, ἐγὼ θὰ σοῦ κόψω τὴν κεφαλὴν, ἐγὼ θὰ
» δώσω τὰ ἀπομεινάριά σου καὶ τὰ ἀπομεινάρια τοῦ
» στρατοπέδου σου τὴν σήμερον εἰς τὰ πετεινὰ τοῦ
» οὐρανοῦ καὶ εἰς τὰ θηρία τῆς γῆς· ὅλη ἡ γῆ θὰ
» γνωρίσει εἰς τοῦτόν μας τὸν ἀνισὸν ἀγῶνα τοῦ
» Ἐσταυρωμένου μου τὴν δύναμιν, καὶ ὅλος ὁ κό-
» σμος θὰ μάθει, ὅτι χωρὶς ῥομφαίαν καὶ χωρὶς
» δόρυ με ἔσωσεν ὁ ἔσταυρωμένος μου Κύριος, διό-
» τι ὁ πόλεμός μου εἶναι πόλεμος Κυρίου. »

Τόσον μεγάλας ἐλπίδας συνέλαβεν ὁ Ἕλληνας, καὶ τόση ἦτον ἡ πρὸς τὸ Ὑψιστον πεποίθησίς του! αἱ ἐλπίδες του, ὅσον μεγάλαι καὶ ἂν ἦσαν, δὲν ἐφεύ-
σθησαν διόλου ὡς στερεωμένοι εἰς τὴν πέτραν τῆς πίστεώς του.

Ἀπαρνηθεὶς τὸν ἑαυτὸν του ἐσήκωσεν εἰς τοὺς ὠμους του τὸν σταυρὸν τοῦ Κυρίου, καὶ, εἰς ἔκπλη-
ξιν ὄλων τῶν ἐθνῶν καὶ εἰς μνημόσυνον ὄλων τῶν αἰώ-

νων τὸν ἔστησε μὲ τὰ ἀδύνατά του χέρια εἰς τὰς κορυφὰς τῶν μιναρέδων, τοὺς ὁποίους ἀσεβὲς χέρι ἐστήλωσεν εἰς τῆς Χριστοῦ ἐκκλησίας τὰ ἐρείπια· ὑπερεδόξασε τὸ ὄνομά του κατὰ τὰς μάχας τοῦ Βαλτετζιοῦ, τῆς Τριπολιτζᾶς, τῶν Δερβενακιῶν, τοῦ Ναυπλίου, τοῦ Μακρυνόρους, τῶν Βασιλικῶν, τῆς Ἀμπλιαννης, τοῦ Καρπενησιοῦ. Ἡ καρτεροψυχία του ἀποθέωσε τὸ Μεσολόγγι, τὸν ἀγῶνα τοῦ ὁποίου ὁ ΙΘ αἰὼν, τὸν ὁποῖον τίποτε δὲν ἤμπορεῖ νὰ ἐξιπάσῃ, ἐχάραξεν εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν ἔργων τῶν ἡμιθέων τοῦ παλαιοῦ κόσμου. Εἶδεν ὁ σημερινὸς κόσμος εἰς τὸ ἑπταετὲς τοῦτο διάστημα ὅ, τι δὲν ἀνέγνωσεν ἄλλοτε εἰς τὴν ἱστορίαν· εἶδε καταπληκτικὰ καὶ πολυάριθμα ξύλινα φρούρια τοῦ δεσποτισμοῦ ὑπερήφανα νὰ καταπατοῦν καὶ τοὺς ἀγρίους ἀνέμους καὶ τὴν πολυκύμαντον θάλασσαν, καὶ φορτωμένα βαρείας ἀλύσους χαλκευμένας διὰ τὸν ἀπειθῆ λαιμὸν τοῦ Ἑλληνοῦ νὰ ἐκπλέουν πολλάκις ἀπὸ τὸν Ἑλλήσποντον καὶ νὰ φαίνεται ὅτι συμπλέει μὲ αὐτὰ καὶ ἡ νίκη παρακολουθουμένη ἀπὸ τὸν ὄλεθρον· καὶ ἕξασφρα ὀλίγα ἀσήμαντα σκαφίδια σαυροφόρα νὰ παρουσιάζωνται ὡς κώνωπες πρὸς λέοντας, καὶ ἄλλα νὰ τὰ τρέπουν εἰς φυγὴν καταισχυμένα, καὶ ἄλλα γινόμενα φλόγες νὰ τὰ πνίγουν εἰς τὰ ρεύματα τῆς μικρᾶς φλογός των, καὶ αἱ βρονταὶ, καὶ αἱ ἀστραπαὶ καὶ οἱ καπνοὶ, καὶ τὰ θαλασσοσκορπισμένα πτώματα καὶ ἀπομεινάρια τῶν φλογιζομένων αὐτῶν τρομακτικῶν φρουρίων, διεσπαρμένα εἰς τὰς Ἑλληνικὰς θαλάσ-

σας, νὰ λέγουν ὡς πολύφθογγοι σάλπιγγες τὸν ἄφευκτον καὶ ταχὺν συντριμμὸν τοῦ σαθρωμένου τῶν Ὁσμανλίδων πολιτικοῦ κολοσσοῦ.

Εἶδε τότε ὁ ἐξευγενισμένος ἄνθρωπος τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς ὅτι παράγεται ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι ἓνας νέος κόσμος· ἤκουσεν ὁ θεοσεβῆς Χριστιανὸς τῶν δύο ἡμισφαιρίων εἰς τὰ βάθη τῆς ψυχῆς του ὅτι ὁ ἐν Τριάδι Θεὸς δοξολογεῖται μεγάλη φωνῇ εἰς τοὺς δρόμους καὶ εἰς τὰς ἀγορὰς τοῦ Ναυπλίου, ὅτι κώδωνες ἱεροὶ κρεμῶνται εἰς τὰς κορυφὰς τῶν μιναρέδων, ὅτι τὸ σημεῖον τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου ὑφόνεται περίβλεπτον εἰς τὰ τείχη τοῦ Παλαμηδίου· μανθάνουν οἱ φιλάνθρωποι ὅτι ὁ ἄνθρωπος τῆς Ἑλλάδος λύεται ἀπὸ τὰ ἀπάνθρωπα δεσμά του· καὶ εὐθὺς βήματα, ἄμβωνες, θέατρα, καθέδραι, ὅλα χαιρετοῦν τὴν νέαν δημιουργίαν· ὅλα ἐορτάζουν τὴν ἀνύψωσιν τοῦ σημείου ὁποῦ ἔνωσε τὴν γῆν μὲ τὸν οὐρανόν· ὅλα χαιρετοῦν τὴν ἐπάνοδον τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὴν ἀνθρωπότητα· βιβλιοθῆκαι ὀλόκληροι γράφονται ὑπὲρ τοῦ Ἑλληνοσ· αἱ ἐφημερίδες ὅλου τοῦ κόσμου γίνονται ἐφημερίδες τῆς Ἑλλάδος· ἡ κοινὴ δοξασία ἐξοπλίζει τὸν Ἑλληνα μὲ τὴν ἀκαταμάχητὴν τῆς πανοπλίαν καὶ κατασυντρίβει ὅσα βέλη ἐπιχειρίζεται νὰ ρίψῃ ἐναντίον του ὁ χριστιανόσχημος Ἰσλαμισμός. Ἐφρύαξεν ὁ ἀντίπαλος τοῦ Ἑλληνοσ βλέπων τὸν φιλελληνισμόν ἀφόβως νὰ προκύπτῃ ἀπὸ τὰ παλάτια τῶν μεγιστάνων τῆς Εὐρώπης, καὶ ὅλος λαμπρότητα ἡγεμονικῆς εὐνοίας ἐνδυμένος νὰ

ἐμβαίνειν φαιδρός καὶ πλήρης ἐλπίδων καὶ εἰς αὐτὴν τοῦ γεωργοῦ τὴν καλύβαν· ἐφρούαξεν ὅταν ἔμαθεν, ὅτι παντοῦ συνιστῶνται ἑταιρεῖαι ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων, συγκροτούμεναι ἀπὸ μέλη μεταξὺ τῶν ἐνδοξοτέρων ἀνδρῶν κάθε ἔθνους· ὅτι αἱ ἐκκλησίαι τῆς Ἑλβετίας, Ἀγγλίας, Γερμανίας, Γαλλίας, Ὀλανδίας, Ἀμερικῆς, πᾶσα ἐπισκοπὴ Χριστιανῶν, δέονται μεγαλοφώνως ὑπὲρ ἐνισχύσεως, κράτους, νίκης τῶν ὑπὲρ πίστεως ἀγωνιζομένων Ἑλλήνων· ὅτι γυναῖκες τῆς πρώτης τάξεως περιφέρονται εἰς πόλεις καὶ χωρία ὑπὲρ Ἑλλήνων· ὅτι ὁ πτωχὸς ἐργάτης, ἐπιστρέφων τὸ ἑσπέρας ἀπὸ τὸ ἔργον του, μοιράζει τὸ ἡμερομίσθιον του μεταξὺ τῶν πεινῶντων τέκνων του καὶ τοῦ μαχομένου Ἑλληνοῦ· ὅτι, τέλος πάντων, (πρᾶγμα ὅσον δυσπίστευτον τόσον ἀληθές), καὶ τὰ τέκνα τῶν σταυρωτῶν τοῦ Κυρίου μας, καὶ αὐτὰ λαμβάνουν οἶκτον εἰς τὰ δεινὰ τῶν πιστευόντων εἰς τὸν Ἐσταυρωμένον, καὶ ἐξοπλίζουν καὶ αὐτὰ τὸ χέρι των, κατὰ τοῦ τυράννου των. . .

Τοιοῦτρόπως ἔτρεχεν ἡ φιλανθρωπία καὶ ὁ φιλελληνισμὸς ἀπὸ καρδίαν εἰς καρδίαν καὶ ἐνίσχυαν τὸν ἀγωνιζόμενον Ἑλληνα.

Ἄλλ' ὅσον μεγάλη καὶ ἂν ἦτον ἡ καρτερία τοῦ Ἑλληνοῦ, ὅσον διάπυρος καὶ ἂν ἦτον ὁ ἐνθουσιασμὸς τοῦ φιλέλληνοῦ, ἡ Ἑλλὰς τρέχουσα τὸν αἵμοσταγῆ τοῦτον καὶ ἐξολοθρευτικὸν ἀγῶνα, εἶχεν ἀφευκτον χρείαν, εἰς κατόρθωσιν τῶν μεγάλων σκοπῶν τῆς, ἰσχυροτέρας ὑπερασπίσεως· εἶχε χρείαν τῆς

ἐπισκέψεως ἐκείνων, εἰς τὰ χέρια τῶν ὁποίων ὁ Κύριος τῶν Κυρίων ἔθεσε τὰς τύχας τοῦ κόσμου, καὶ χρεῖαν μάλιστα ταχεῖαν διὰ τὰς συμπεσούσας περιστάσεις. Ἐξ αἰτίας τοῦ καταστρεπτικοῦ τούτου καὶ παμφάγου πολέμου ἐξωμοιώθησαν μὲ τοὺς ἀγροὺς αἱ πόλεις καὶ τὰ χωρία τῆς πολεμούσης Ἑλλάδος, καὶ κατ' ἐξοχὴν τῆς ὅσον πολυενδόξου, τόσοῦ καὶ πολυδακρύτου Ῥούμελης, ἡ ὁποία περιμένει σήμερον καὶ αὐτὴ ἀπὸ τοὺς δικαίους κριτὰς τὴν ἀνεσιν τῶν δεινῶν τῆς καὶ τὴν ἀμοιβὴν τῶν τρομακτικῶν θυσιῶν τῆς· χέρσος καὶ ἄκανθα ὅλη ἡ γῆ τῆς· χωρὶ καὶ χωρία τῆς τὰ σκοτεινὰ ἀντρα, αἱ σχισμαὶ τῶν πετρῶν, αἱ τρῶγλαι τῆς γῆς καὶ οἱ φάραγγες τῶν ὀρέων· ἀπορία παντοῦ στενὴ, καὶ σκότος καὶ θλίψις. Εἰς τοιαύτης ἐρημώσεως θέαν δὲν ἠμπορεῖ ὅποιος ἔχει ἀνθρώπινα σπλάγχνα παρὰ νὰ θρηνήσῃ ὡς ὁ Ἱερεμίας λέγων. « Τίς δώσει κεφαλῇ μου » ὕδωρ καὶ ὀφθαλμοῖς μου πηγὴν δακρύων, καὶ κλαύσομαι τὸν λαὸν τοῦτον » ἡμέρας καὶ νυκτός! «

Ἐξ ἀρχῆς τοῦ ἱεροῦ τούτου ἀγῶνος τὰ βλέμματα τῶν ὑψηλῶν Δυνάμεων ἐπροσηλώθησαν ὅλως δι' ὅλου εἰς τὸ μέγα τοῦτο δρᾶμα, καὶ ἀτενῶς ἐθεωροῦσαν τὰς σκηνάς, ὅσαι μετὰ χιλιάδας χρόνων ἐπαρουσιάζοντο εἰς τῆς κλασικῆς γῆς τὸ παράδοξον τοῦτο θέατρον· ἐδίσταζαν κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν ἱερότητα τοῦ ἀγῶνος· παρόμοια μὲ τὰ κατὰ τὴν Ἑλλάδα συμβάντα εἶχαν συγχρόνως ὑπ' ὄψιν· ἂν καὶ ἄλλης αὐτὰ

φύσεως καὶ πολλὰ διαφορετικοῦ χαρακτήρος, συμπτώσεις ὅμως καιρῶν καὶ περιστάσεων, συγχέουσαι τὰς φύσεις καὶ τοὺς χαρακτήρας τῶν ἐπαναστάσεων, παρεμόρφοναν καὶ τοὺς σκοποὺς, παρεξηγοῦσαν καὶ τὰ αἷτια. Ὁ Ἕλληνας, ὅλος πληγᾶς, ὅλος δάκρυα, καὶ μὲ τὸ ὄνομα τοῦ Ἐσαυρωμένου εἰς τὸ στόμα, καὶ τὴν αἰμοσταγῆ ῥομφαίαν εἰς τὴν δεξιάν, συνωδεύετο ἀπὸ ὅλον τὸν πολιτισμένον κόσμον εἰς τὰς ὑψηλὰς Αὐλὰς, καὶ ἐπακουμβισμένος εἰς τὸν στιβαρὸν βραχίονα τοῦ μεγάλου Ἄνδρος (*) ὁ ὁποῖος ἐσύντριψε τὰ ἱερὰ δεσμὰ ὁποῦ ἀλυσόδεταν τὸν ἠθικὸν καὶ πολιτικὸν ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος ἐκάλεσε πρὸ ὀλίγου εἰς τὸ εἶναι ἓνα νέον κόσμον, ὁ ὁποῖος καθήμενος ἐπὶ τῆς ὑψηλῆς περιωπῆς ἐφαίνετο ὅτι ἔλεγεν εἰς τοὺς λαοὺς τοὺς κοπιῶντας καὶ πεφορτισμένους « ἐγὼ » ἀναπαύσω ὑμᾶς ». εἰς αὐτὸν λέγω τὸν στιβαρὸν βραχίονα ἐπακουμβισμένος ὁ Ἕλληνας ἔτρεχεν εἰς τὰ ταμεῖα τῆς ἡγεμονικῆς συμπαθείας, καὶ ἐλεεινολογούμενος ἔλεγεν· « ἀνοίξατέ μου τὴν θύραν τῆς » δικαιοσύνης καὶ τῆς εὐσπλαγχνίας· εἶμαι καὶ ἐγὼ » ἄνθρωπος· εἶμαι καὶ ἐγὼ Χριστιανός· ἐκεῖνοι ὁποῦ » ἐγέννησαν ἐμὲ, ἐγέννησαν καὶ τὴν φιλοσοφίαν· ἡ » γλῶσσά μου ἐκήρυξε τὸ βιβλίον τῆς ἀληθείας » καὶ τῆς χάριτος. Μὴ σᾶς παροργίσῃ ἐναντίον

(*) Ὑπουργεῦοντος τοῦ ἀειμνήστου Γεωργίου Κάνιγγ, ἀνεγνωρίσθη ἡ αὐτονομία τῆς μεσημβρινῆς Ἀμερικῆς καὶ ὑπεγράφη καὶ ἡ ὑπὲρ τῆς Ἑλληνικῆς αὐτονομίας συνθήκη.

» μου ἢ αἰμοσταγῆς ρομφαία, τὴν ὁποίαν βλέπετε
» ὅτι κρατῶ εἰς τὴν δεξιάν μου· τί νὰ κάμω; ἐπλή-
» σθη κακῶν ἢ ψυχῆ μου, καὶ ἡ ζωῆ μου τῶ
» ἄδη ἤγγισεν· ἔδραξα τὸ ἐξολοθρευτικὸν τοῦτο
» σπαθί, διότι προσελογίσθη μετὰ τῶν κατα-
» βαινότων εἰς λάκκον· διότι ἐγεννήθη
» ἀβοήθητος, ἐν νεκροῖς ἐλεύθερος· διό-
» τι ἐκακώθη καὶ ἐταπεινώθη ἕως σφό-
» δρα... » Κατενύγοντο εἰς τοὺς ἐλεεινοὺς τούτους
τοῦ Ἑλληνος λόγους αἱ εὐσυμπάθητοι καρδίαι τῶν
ἡγεμόνων, ἀλλὰ ἀνάγκη ἦτον νὰ σταθῇ ἀκόμη ὁ
δυστυχῆς Ἑλληὴν ἐκτὸς τοῦ ναοῦ τῆς ἡγεμονικῆς
συμπαθείας· θεωρούμενος κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ ἀ-
γῶνός του ὡς βέβηλος εἶχε χρεῖαν πρῶτον καθα-
γνισμῶν· ἀλλ', ἐν ᾧ καθαγνίζετο ἀναγεννώμενος εἰς
τὸ λουτρὸν τοῦ αἵματός του καὶ τῶν δακρύων του,
καὶ δίδων τὰς πλέον ψηλαφητὰς ἀποδείξεις τῆς
ἀγνότητος καὶ ἀγιότητος τοῦ ἀγῶνός του, αἱ κρα-
ταιαὶ Δυνάμεις ἐβουλεύοντο τὴν σωτηρίαν του. Φι-
λανθρωπία καὶ φιλοχριστιανισμὸς, καθήκοντα τῶν
ὑπ' αὐτὰς λαῶν καὶ συμφέροντα πολιτικῆς ὑψηλο-
τέρας ἀπὸ τὴν τετριμμένην ἐπροέδρυσαν τῶν
βουλῶν τῶν τριῶν μεγάλων Δυνάμεων· Ἡ πίστις
καὶ ἡ πατρις, ἀχώριστοι ὡς ἀδελφαὶ, καὶ ἐνδυμέναι
τὸ φῶς τῆς ἐλευθερίας, ἀπεσπάσθησαν διὰ παντός
κατὰ τὴν 24 ἰουνίου διὰ τῶν κραταιῶν βασιλέων,
ὡς τέχνα τοῦ φωτός, ἀπὸ τὸν πατέρα τοῦ σκότους·
ἀλλὰ δὲν ἔφθανε τοῦτο: χρεῖα ἦτον, ὡς ἀχώριστοι

ἀδελφαί, καὶ νὰ παραπεμφθοῦν εἰς τὴν Ἑλλάδα μετὰ πομπῆς καὶ δυνάμεως διὰ νὰ μένουν διὰ παντός ἄτρωτοι ἀπὸ τὰ βέλη τοῦ δεσποτισμοῦ καὶ τῆς βαρβαρότητος· χρεῖα ἦτον τὸ βιβλίον τοῦ νόμου, γραμμένον ἀπὸ τοὺς ἰδίους Ἕλληνας καὶ καθιερωμένον ἀπὸ τὴν συνθήκην, νὰ ἀσφαλισθῆ ὑπὸ τὴν κραταιὰν τῶν Δυνάμεων αἰγίδα διὰ νὰ διαμείνη ἀνεπηρέαστον ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς ὑπερτάτης Ἀρχῆς τῆς ἀναγεννωμένης Ἑλλάδος.

Δὲν ἤμπορεῖ κανεὶς νὰ τιμήσῃ ὅσον πρέπει τὴν ἀξίαν αὐτῆς τῆς ἡγεμονικῆς πράξεως, τῆς ὁποίας παράδειγμα δὲν εὐρίσκεται οὔτε εἰς τὴν παλαιὰν οὔτε εἰς τὴν νέαν ἱστορίαν, ἂν δὲν μετρήσῃ καλὰ καλὰ ὅσας δυσκολίας ἐπαρουσίαζε. Δεσμὸς μεταξὺ τινῶν τῶν μεγάλων Δυνάμεων καθιέρωσεν εἰς τὴν ἐν Βιέννῃ συνθήκην τὸ ἀμετάτρεπτον τῶν καθεστώτων τοῦ πολιτικοῦ κόσμου, καὶ ἐδῶ ἐπρόκειτο καθιέρωσις πολιτικῆς ἀνατροπῆς· ἐπίσημον ἔγγραφον τῶν ἰδίων Δυνάμεων κατέκρινεν εἰς Λαυβάχην τὸν ἀγῶνά μας, καὶ ἐδῶ βιάπτεται κάλαμος ἀπὸ τὴν σημαντικωτέραν τῶν ἰδίων αὐτῶν Δυνάμεων εἰς ἔνοπλον ὑπεράσπισιν τοῦ ἀγῶνος μας· συμφέροντα τῶν Αὐλῶν ἀντικείμενα πρὸς ἄλληλα τείνουν εἰς ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν σκοπὸν κατὰ τὴν παροῦσαν περίσασιν· κράτος, τοῦ ὁποίου τὰ ἐπὶ τῆς Ἑλλάδος δίκαια ἐσεβάσθησαν πρὸ αἰώνων οἱ βασιλεῖς, βιάζεται ἀπὸ τοὺς ἰδίους βασιλεῖς νὰ τὰ ἀπαρνηθῆ· φρούρια νὰ παραιτήσῃ πάντῃ ἐναντίον τῶν θρησκευτικῶν τοῦ

Ὁθωμανικοῦ κράτους ἀρχῶν· γῆν κατεχομένην ἀπὸ τὰ στρατόπεδά του νὰ παραχωρήσῃ· ὁ στόλος του εἰς Ἑλληνικὸν τόπον νὰ μὴ προσβάλλῃ· τὰ πλήθη του ὄθεν ἤλθαν νὰ ἐπιστρέψουν· ἢ Ἑλλάς νὰ μείνῃ Ἑλλάς. Αὐτὰ ὅποιος θελήσει καλὰ καλὰ νὰ μετρήσῃ, ἐκεῖνος μόνος ἠμπορεῖ νὰ κατανοήσῃ καὶ ὅσον πρέπει τὴν ἀξίαν αὐτῆς τῆς ὑψηλῆς πράξεως·

Πόσῃν δόξαν, πόσον κλέος περιχύνει εἰς τὴν ἡγεμονικὴν αὐτὴν πράξιν τὸ μέγα συμβὰν τοῦ Νεοκαστροῦ! μὲ πόσῃν εὐγνωμοσύνην αἰχμαλωτίζει τὰς καρδίας ὄλων τῶν Ἑλλήνων ὁ ζῆλος τῶν ἀτρομήτως ἀγωνισθέντων Εὐρωπαίων! (*)

Ἀπερρίψεν ὁ δυνάστης τοῦ Βυζαντίου τὰς προτάσεις τῶν εἰρηνοποιῶν Δυνάμεων, κατεφρόνησε τοὺς φοβερισμούς των, καὶ ἐπηρμένος εἰς τὸ πολυάριθμον τῶν ναυτικῶν του δυνάμεων καὶ τοῦ Αἰγυπτίου σατράπου του, θέλει νὰ σχίσῃ τὴν εἰρηνοποιὸν τῆς 24 ἰουνίου συνθήκην· οὔτε βάνει ποσῶς εἰς τὸν νοῦν του, ὅτι ὀλίγα πλοῖα μιᾶς τῶν ὑπὸ τὴν συνθήκην Δυνάμεων ἐβίασαν εἰς τὰς ἡμέρας του τὴν δίοδον τῶν Δαρδανελίων, καὶ παρουσιασθέντα ἔμπροσθεν τοῦ παλατίου του ἔκαυσαν τὸν ἐκεῖ παρευρεθέντα στόλον του καὶ ἐκλόνησαν τὸν θρόνον του·

(*) Εἶναι ἀνάγκη νὰ σημειώσωμεν, ὅτι, ἐν ᾧ ἐκφωνεῖτο ὁ λόγος, δὲν μᾶς ἦσαν ἀκριβῶς γνωστὰ τὰ περιστατικὰ τῆς μάχης· ἐφημίζετο ὅτι ὅλα τὰ ἐχθρικὰ πλοῖα ἐκάησαν ἢ ἐβυθίσθησαν.

οὔτε ἐνθυμεῖται παντελῶς ὅτι ὅλος ὁ ὀγκώδης του στόλος κατεστράφη ἄλλοτε εἰς τὸν Τζεσμὲν ἀπὸ Δύναμιν ἐπίσης καὶ αὐτὴν συμμέτοχον τῆς αὐτῆς συνθήκης· ἄφρων καὶ μανιώδης θέλει νὰ στήσῃ τὴν θέλησίν του ὑπεράνω τῆς θελήσεως τῶν Δυνάμεων, μεταχειριζόμενος ὄργανον τὸν ἀφρονέστερόν του καὶ μανικώτερον υἱὸν τοῦ σατράπου τῆς Αἰγύπτου· ἀλλὰ ἡ δικαία ὀργὴ τῶν ἀηττήτων Εὐρωπαϊκῶν στόλων ἄστραψε καὶ ἐβρόντισε κατὰ τῆς ἀπειθοῦς κεφαλῆς καὶ τῶν δύω. Ὡς τήκεται κηρὸς ἀπὸ προσώπου πυρὸς, οὕτως ἀφανίσθησαν οἱ πολυάριθμοι στόλοι των· θὰ ἔλεγέ τις, ὅτι ἔπεσαν φλόγες οὐρανόθεν καὶ τοὺς κατέκαυσαν ἐκείνην τὴν ἡμέραν· οἱ μεγάλοι καὶ πολυχρόνιοι τοῦ Αἰγυπτίου ἀγῶνες κατεστράφησαν ὅλοι ἐν ῥοπῇ ὀφθαλμοῦ, καὶ ὅλα του τὰ μεγάλα σχέδια καὶ ὅλαι του αἰ χρησταὶ ἐλπίδες ἐνταφιάσθησαν διὰ παντός εἰς τὰ νερά τοῦ Νεοκάστρου, ὥστε ἡ ναυμαχία αὐτὴ δύναται νὰ εἰπῆ δεσποτικῇ τῇ φωνῇ εἰς τὸν σουλτάνον, ὅ,τι ἡ ναυμαχία ἄλλοτε τοῦ Εὐρυμέδοντος εἶπεν εἰς ἄλλον σουλτάνον « Μὴ μακροῖς πλοίοις ἐπὶ τ᾿ ἄνδρον » πλεῖν Φασήλιδος » Πολεμικά σου καράβια νὰ μὴν εἰσπλεύσουν πλέον εἰς τὴν Ἑλληνικὴν θάλασσαν.

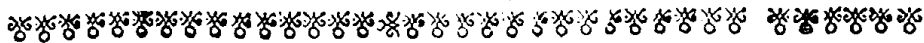
Αὐτὴν τὴν ὑπερένδοξον ναυμαχίαν τιμῶσαι κατ' ἀξίαν καὶ ἡ Βουλὴ καὶ ἡ Κυβέρνησις μᾶς ἐσυγκάλεσαν σήμερον νὰ τὴν πανηγυρίσωμεν μὲ ὕμνους καὶ δοξολογίας. Ἀποδίδοντες ὅλοι χάριτας εἰς τὸν

Ἵψιστον ὅτι ἐπεσκέφθη τὸν λαόν του, ἅς ἐνώσω-
μεν ὅλοι τὰς ἱκετηρίουσ φωνάς μας εἰς σημεῖον τῆς
εἰς τοὺς ὑπερμάχους μας βασιλεῖς ὀφειλομένης
εὐγνωμοσύνης, καὶ ἅς ψάλλωμεν ὅλοι ὁμοθυμαδόν.

Κύριε σῶσον τοὺς βασιλεῖς.

ΛΟΓΟΣ

Ἐκφωνηθεὶς ἐν Πόρῳ τὴν 20 Μαΐου 1828 καθ' ἣν ἐτελέσθη ἡ ἐπικήδειος μνήμη, τοῦ Φραγκίσκου Χάστιγγος.

Θῦμα ἐλευθερίας, θῦμα φιλανθρωπισμοῦ, θῦμα ἀληθοῦς δόξης παρουσιάζει σήμερον ἐνώπιον τῶν ὑψηλῶν Ἀρχῶν τῆς πατρίδος, ἐνώπιον τῶν ἐπισήμων φιλλελῆνων, ἐνώπιον τοῦ πολυαρίθμου τῶν πολιτῶν πλήθους ἡ ἐπικήδειος αὐτῆ καὶ καταχυκτικῆ τελετῆ· τῆς θυσίας ταύτης ἡ σημερινῆ μνήμη καλεῖ τὴν Ἑλλάδα εἰς κλαυθμούς καὶ τὴν ἐνδύει τὰ πένθιμα. Ὁ ἄρχων, ὁ πολίτης, ὁ φιλλέλην, ὅλοι προσφέρουν ἀμιλλώμενοι καρδιοστάλακτα δάκρυα εἰς τὴν πάνδημον αὐτὴν ὥραν, ὡς ἐπάξιον στέφανον εἰς τὸν ὑπὲρ ἐλευθερίας, ὑπὲρ φιλανθρωπισμοῦ, ὑπὲρ ἀληθοῦς δόξης πρὸ ἐνὸς ἤδη χρόνου σφαγιασθέντα. Ὁ ἴδιος Κυβερνήτης τῆς Ἑλλάδος, τιμῶν ὑπὲρ πάντα ἄλλον τὰς ἀρετὰς καὶ τὰς πρὸς τὴν πατρίδα ὑπηρεσίας του, ἐσυγκάλεσε τὸ ἔθνος εἰς ἐπιτάφιον θρῆνον, καὶ μὲ τὰ πασιφανέστερα σημεῖα τῆς λύπης λέγει σήμερον ὁ ἴδιος εἰς τὸν κόσμον ὅλον καὶ εἰς τὴν ἱστορίαν ὅ,τι αἰσθάνεται καὶ ὅ,τι χρεωστεῖ ἡ Ἑλλὰς εἰς τὸν ὑπὲρ αὐτῆς ἐκουσίως

θυσιασθέντα. Καὶ ποῖα τὰ αἷτια τῆς θυσίας αὐτῆς; ποῖα ἡ μαγικὴ δύναμις, ἡ ὁποῖα, λύουσα τὸν θνητὸν ἀπὸ τὰς ἐξ αἵματος καὶ συμβιώσεως σχέσεις, τὸν ἀρπάζει ἀπὸ τοὺς θελκτικοὺς κόλπους τῆς ἡδονῆς, καὶ ἀποξενόνοῦσα αὐτὸν ἀπὸ εἰς ὅ,τι τὸν προσήλωσεν ἢ ἐπίγειος ὑπαρξίς του τὸν ἀναιβάζει ὅπου ὁ θνητὸς παύει πλέον τοῦ νὰ φαίνεται θνητὸς, καὶ ὅπου ἡ παλαιωθεῖσα φύσις του ὅλη διὰ μιᾶς ἀνακαινίζεται; Αἱ! ἀχροαταί, ἡ δύναμις αὐτὴ δὲν εἶναι, ὄχι, ἀπὸ τὴν γῆν· γεννήτορα ἔχει τὸν οὐρανόν· φῶς, ἀλήθεια καὶ ἀθανασία περιχύνονται γύρω της· ἡ δύναμις αὐτὴ εἶναι ἐκείνη τὴν ὁποῖαν, ὅταν ὁ δημιουργὸς τοῦ παντός ἐμφύχῃσε τὸ χῶμα, τὴν ἐμφύσησεν εἰς τὸ πλάσμα τῶν χειρῶν του, ἐμφυτεύσας εἰς τὴν καρδίαν του τὴν ἀγάπην πρὸς τὸν πλησίον του καὶ μάλιστα τὸν πάσχοντα πλησίον του. Τὸ θεῖον τοῦτο αἶσθημα, τὸ ὁποῖον ἐνδύει τὴν θνητὴν φύσιν ἀθανασίαν καὶ τὴν φέρει εἰς τὴν ἀληθῆ δόξαν, ἂν καὶ κοινὸν εἰς ὅλους, δὲν βασιλεύει παρὰ εἰς ἐκείνας τὰς εὐγενεῖς ψυχάς, ὅσας ἐνάρετος καὶ ἐλευθέρως ἀγωγὴ, ὑπὸ τὴν αἰγίδα ἀνθρωποπρεπῶν νόμων, εὐτύχησε νὰ ἀποκαταστήσῃ ἀξίας τῆς πλαστοουργικῆς χειρός, ἀπὸ τὴν ὁποῖαν ἔλαβαν τὸ εἶναι. Τοιαύτης φύσεως εἶναι ἡ παροῦσα θυσία, τοιοῦτος εἶναι ὁ προκείμενος εἰς κλαυθμὸν νεκρός. Αὐτοῦ τοῦ θείου αἰσθήματος τῆς πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπης πανηγυριστῆς, αὐτοῦ τοῦ ἐθνικοῦ κλαυθμοῦ συμμέτοχος ἔρχομαι καὶ ἐγὼ νὰ γενῶ σήμερον μὲ

μικρὰς ἀναμνήσεις τῶν ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος ἀγῶ-
νων καὶ ἐπιθυμιῶν τοῦ Χάστιγγος.

Ἄπο τὴν κοιλίαν τοῦ ἄδου ἔκραξε πρὸ ὀκτῶ χρό-
νων ἢ ἀθλία Ἑλλάς πρὸς τὸν Κύριον καὶ εἶπε·
« Λυπήσου με, Κύριε· ἐκολλήθη τὸ δέρμα μου εἰς
» τὰ κόκκαλά μου ἀπὸ τὴν φωνὴν τοῦ στεναγμοῦ
» μου· κρημνίσματα κατοικῶ ὡς τὸν φιλέρημον
» πελεκᾶνα καὶ τὸν νυκτικόρακα· τὰ δάκρυα ἔχω
» πιοτὸν καὶ τὸν κονιορκτὸν τροφὴν· γενοῦ, Κύριε,
» βοηθὸς εἰς τὰς θλίψεις μου καὶ καταφυγὴ μου·
» κύτταξε, Κύριε, ἀπὸ τὸ ὕψος τοῦ ἁγίου σκηνώ-
» ματός σου, καὶ ἄκουσε τοὺς στεναγμοὺς, ὅπου
» ἀναιβαίνουν ἀπὸ τὰ δεσμά μου· ἄρπασέ με ἀπὸ τὸ
» σκότος τοῦ θανάτου. » Αὐτὰ εἶπε, καὶ τὸ φῶς τοῦ
χριστιανισμοῦ περιχύνεται εἰς τὰ σπάργανα τῆς Ἑλ-
ληνικῆς ἐλευθερίας· νέον μαρτυρολόγιον ἀνοίγεται
διὰ τοὺς ἀγαπῶντας τὴν πίστιν καὶ τὴν ἐλευθερίαν,
καὶ Εὐρωπαϊκαὶ λόγχοι ἔρχονται νὰ συντριφθοῦν ἐ-
ναντίον τῆς ἀσεβείας καὶ τῆς βαρβαρότητος. Ἡ ἐλε-
εινὴ κραυγὴ τῆς πιστῆς πρὸς τὸν Κύριον Ἑλλάδος
διεπέρασεν ὡς ῥομφαία δίστομος καὶ τὴν εὐγενῆ καρ-
δίαν τοῦ ἀνδρός, τοῦ ὁποίου θρηνοῦμεν σήμερον τὴν
στέρησιν· Ἦλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα· οὔτε πατρίς του
ἦτον ἢ Ἑλλάς, οὔτε συγγενεῖς ἢ φίλους κινδυνεύον-
τας ἤλθε νὰ διασώσῃ ἀπὸ τὴν σφαγὴν ἢ τὴν αἰχμα-
λωσίαν, οὔτε κτήματα νὰ διαφυλάξῃ ἀπὸ τὴν δι-
αρπαγὴν ἢ τὴν δήμευσιν, οὔτε πολιτικὰ δίκαια νὰ
ἀνακτήσῃ, οὔτε πλοῦτον νὰ κερδίσῃ, οὔτε τιμὰς νὰ

ἀπολαύσει, οὔτε τὸν σοφὸν ἢ τὸν ἔμπειρον νὰ ἐπαγγελθῆ. Πλοῦτος καὶ τιμαὶ τὸν ἐπεριχύκλοναν εἰς τὴν πατρίδα του. Ἄλλ' ὁ λαμπρὸς καὶ πλούσιός του οἶκος στενὴ καλύβη τῷ ἐφάνη, ὅταν ἡ ἐλευθερία, λαβοῦσα εἰς χεῖρας τὸν σταυρὸν καὶ τὴν ῥομφαίαν, τὸν ἐκάλεσεν ὡς ἐκλεκτὸν ὁπαδὸν της εἰς τὴν πάλιν. Καὶ πότε ἦλθεν; ὅταν ἡ Ἑλλάς ἦτον ἀκόμη ἄμορφος ὅλως διόλου καὶ ἀτατέργαστος.

Τί τὸν ἔφερε λοιπὸν εἰς τὸν κινδυνώδη τοῦτον ἀγῶνα κατ' αὐτὴν τὴν ἀρχὴν του; τὸ εἶπα προοιμιάζων· ἢ πρὸς τὸν πάσχοντα πλησίον του ἀγάπη· ποῖον σκοπὸν ἐλθὼν ἔτρεφε; τὴν σωτηρίαν καὶ τὴν εὐδαιμονίαν τοῦ κινδυνεύοντος καὶ ταλαιπώρου πλησίον του. Ἀπὸ τοιαῦτα αἴτια ὀρμώμενος, καὶ εἰς τοιούτους σκοποὺς ἀφορῶν ἐζώσθη κατ' ἀρχὰς ὡς ἀπλοῦς στρατιώτης τὸ σπαθί, καὶ ἔτρεξεν εἰς τοὺς κατὰ ξηρὰν τῆς Πελοποννήσου πολέμους· ἐνδυμένος τὴν ἀτατάχτητον τῆς καρτεροψυχίας πανοπλίαν διέβη μετ' ὀλίγον εἰς Κρήτην, ὅπου ἀντεπάλευσε μὲ τὰ δεινὰ τῆς κακουχίας καὶ παντὸς εἴδους στερήσεως, καὶ ὅλος ἀφοσιωμένος εἰς τὸν ἀγῶνα ἐκινδύνευσεν ἕκτοτε ἀκόμη νὰ γενῆ θῦμα τοῦ ζήλου του. Ἡ πεῖρα τὸν ἐδίδαξε μετ' ὀλίγον τὸν τρόπον, καθ' ὃν ἐδύνατο νὰ ἀποκαταστήσῃ τοὺς ἀγῶνάς του ὠφελιμωτέρους εἰς τὸν πάσχοντα πλησίον του· ἐπρότεινεν εἰς τὴν Κυβέρνησιν τὴν χρῆσιν τῶν ἀτμοπλοίων καὶ ἐπρόσφερε τὸν ἑαυτὸν του ἕτοιμον εἰς τὴν κατὰ τὴν Ἀγγλίαν κατασκευὴν των.

κατέβη ἐκεῖθεν μὲ τὸ πρῶτον εἰς τὴν Ἑλλάδα, τὸ ὁποῖον ἔμελλε νὰ τὸν ἰδῆ καὶ εἰς τῆς νίκης καὶ εἰς τοῦ θανάτου τὰς ἀγκάλας. Διέπρεπε τὸ ναυτικὸν μας διὰ τὴν ἀπὸ ὄλους ὁμολογουμένην εἰς τὰ τῆς θαλασσοπορίας σπανίαν ἰκανότητά του καὶ τὴν πολεμικὴν του εὐτολμίαν, ἣ ὁποία ἐκίνησεν εἰς θάμβος τὸν κόσμον ὅλον. Ἄλλ' ἡ πειθαρχία καὶ ἡ Εὐρωπαϊκὴ τάξις ἔλειπαν. Συνέλαβε τὴν εὐτυχῆ ιδέαν νὰ συντελέσῃ πρῶτος αὐτός, διὰ τῆς εἰσαγωγῆς τούτων, εἰς τὸ νὰ ἀναβῆ τὸ φιλόκαλον καὶ γενναῖον τοῦτο ναυτικὸν εἰς τὸν ὑψηλὸν βαθμὸν, τὸν ὁποῖον ἡ θεία Πρόνοια μὲ φανερά σημεῖα δείχνει ὅτι τῷ ἀποταμιεύει καὶ ἰδοὺ τὰ μεγάλα αὐτὰ καλὰ ἡ καρτερικὴ ἰκανότης τοῦ Χάστιγγος τὰ εἰσάγει εἰς τὸ ναυτικὸν καὶ σταθερῶς καὶ ἀταράχως. Φθάνει νὰ συλλογισθῆ τις πόσον δεινὴ εἶναι ἡ τοιαύτη εἰσαγωγή εἰς ἔθνος ἄλλεοτρόπως γεννημένον καὶ ἡλικιωμένον, πόση ἀξιότης καὶ καρτερία ἀπαιτεῖται εἰς σύστασιν ναυτικῆς ἀρχῆς καὶ τάξεως ἐν καιρῷ γενικῆς ἀναρχίας καὶ ἀταξίας, διὰ νὰ κατανοήσῃ τοὺς καμάτους τοῦ εἰσαγωγέως καὶ διδασκάλου. Ἄλλ' ὅ,τι τιμᾷ περισσότερον τὸν ἄνδρα καὶ τὸ ναυτικὸν ἐνταύτῳ τῆς Ἑλλάδος εἶναι, ὅ,τι οἱ βαρεῖς κανόνες τῆς τακτοποιήσεως, ἀντὶ νὰ ἀποξενώσουν, εἴλκυσαν ὅλως διόλου τὴν καρδίαν τοῦ ναυτικοῦ καὶ πρὸς αὐτὸν καὶ πρὸς τὴν τάξιν· ἀντὶ νὰ ματαιωθοῦν μετὰ τὸν θάνατόν του, εὐτυχοῦν ἀκόμη περισσότερον. Ἐδῶθεν ἀρχίζει τὸ στάδιον τῶν ἀγώνων του, τοὺς

ὁποίους παρέλαβεν ἡ ἱστορία τῆς ἀναγεννήσεώς μας· αὐτὴ θὰ διηγηθῆ τὰς κατὰ τὴν Σάμον καὶ ἄλλου ἐκστρατείας του· αὐτὴ θὰ παραπέμψῃ εἰς τοὺς μεταγενεστέρους τὰ κατὰ τὸν Πειραιᾶ καὶ κατὰ τὸν Βῶλον κατορθώματά του· αὐτὴ θὰ εἰπεῖ χαίρουσα καὶ ἀγαλλομένη, ὅτι τὴν 17 Σεπτεμβρίου ἐπανηγύρισεν ὁ ἀείμνηστος εἰς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον τὰ προεόρτια τῆς 8 ὀκτωβρίου τοῦ σωτηριώδους ἐκείνου διὰ τὴν Ἑλλάδα ἔτους, ἀφανίσας τὸν εἰς Σάλωνα ἐχθρικὸν στολίσκον. Ἀλλ' ἡ ἀνάστασις τῆς Ἑλλάδος, καθὼς καὶ ἡ δόξα τῆς Ἑλλάδος, τῷ ἐφαίνοντο ἀποταμιευμένοι εἰς τὸ μέλλον τοῦ Μεσολογγίου, λέγω τῆς πόλεως ἐκείνης, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ ἄνθρωπος ἔδειξεν ὅλην τὴν ἰσχὺν τῆς φύσεώς του. Εἰς τῆς πόλεως αὐτῆς τὴν ἀνέγερσιν προσηλώσας ὅλην του τὴν διάνοιαν ἐδιψοῦσε συμμετοχὸς νὰ γενῆ τῶν μεγαλείων καὶ τῆς φήμης τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων, οἱ ὅποιοι, πρὸς τὸ τέλος τῆς πολυωδύνου ἐκείνης πολιορκίας, ἐξ αἰτίας τῶν δεινῶν καὶ τῆς σκληραγωγίας, ὠμοίαζαν τὸ φρικτὸν σκελετὸν τοῦ θανάτου, τοῦ ὁποίου τὸ δρέπανον νικᾷ τὸ πᾶν, ἂν καὶ ἀπὸ χειρᾶς ἀσάρκους καὶ καταξηραμένας βασταζόμενον. Μόλις ἀνοίχθη πάλιν τὸ θέατρον ἐκεῖνο τῶν ἐνδοξοτέρων καὶ αἱματωδεστέρων ἀγῶνων τῆς πατρίδος, καὶ ἔτρεξεν ἐκεῖ ὡς διψῶσα ἔλαφος· καὶ μὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς τοὺς ὁποίους χαρίζει εἰς τὸν ἄνθρωπον μόνη ἡ ἀγάπη τοῦ θεοῦ χριστιανισμοῦ, τῆς θείας ἐλευθερίας, καὶ τῆς ἀληθοῦς δό-

ξης βλέπει μακρόθεν τὴν πολυώδυνον αὐτὴν πόλιν μεθύουσαν ἀκόμη ἀπὸ τὸ αἷμα τῶν ἀγίων, καὶ ἀπὸ τὸ αἷμα τῶν μαρτύρων τοῦ Ἰησοῦ. Ἡ θεὰ τῆς Ἑλληνικῆς σημαίας, τὴν ὁποίαν ὁ ἴδιος πρό τινων μηνῶν ἀνέστησεν ἐπὶ τοῦ Βασιλαδίου, ἀνάπτει ἔτι μᾶλλον τὸν ζῆλόν του. Ἀλλὰ τί ἦτον ἡ σημαία αὐτὴ στημένη κατέναντι ἑνὸς ὀλοκλήρου λαοῦ διὰ τὴν πίστιν καὶ τὴν πατρίδα σφαγιασθέντος; ὠμοίαζε τὸ πικρὸν θυμίαμα, τὸ ὁποῖον καίουν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τῶν τάφων ἢ χριστιανικὴ εὐλάβεια καὶ ἡ φιλοστοργία. Ἐκεῖθεν ἀτενίσας εἰς τὴν ἱερὰν πόλιν παρατηρεῖ, ὡς ὁ ἄγγελος τῆς Ἀποκαλύψεως, ὑποκάτωθεν τοῦ κρημνισθέντος καὶ μιανθέντος ἀγίου θυσιαστηρίου τὰς ψυχὰς τῶν ἐσφαγμένων διὰ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ καὶ διὰ τὴν μαρτυρίαν ἣν εἶχον. Δὲν ἤχοῦν πλέον, ἀλλοίμονον! δὲν ἤχοῦν εἰς τὰς ἀκοὰς του οἱ ὕμνοι τῆς ἐλευθερίας! ἄφωνος εἶναι ἡ κλαγγὴ τῶν ὄπλων! ἀφανὲς τὸ ἄλλοτε περιβλεπτόν σημεῖον τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου! ὁ τάφος, ὁ τάφος κατέπιε καὶ τοὺς ὕμνους, καὶ τὴν κλαγγὴν καὶ τὸν σταυρόν! Τὸ σημεῖον τῆς ἀσεβείας φαίνεται μόνον ὑψωμένον ἐπάνωθεν τοῦ θυσιαστηρίου τοῦ ἀγίου καὶ μεγάλου Θεοῦ· μόνοι οἱ ὑποκάτωθεν τοῦ θυσιαστηρίου τούτου σφαγμένοι ἅγιοι καὶ δίκαιοι, βαρέως στενάζοντες καὶ ἀγανακτοῦντες, διότι, κατὰκεινται ἀναξίως ὑπὸ τὴν σκιὰν τοῦ σημείου τῆς ἀσεβείας, ἀκούονται κράζοντες μεγάλη τῆ φωνῇ καὶ λέγοντες· Ἔως πότε ὁ δεσπότης, ὁ ἅγιος,

ὁ ἀληθινὸς οὐ κρίνεις, οὐκ ἐκδικεῖς τὸ αἷμα ἡμῶν;

Τοιαύτας βέβαια ἐντυπώσεις ἦτον ἐπόμενον νὰ λάβῃ ἡ εὐγενὴς του ψυχὴ, ὅταν, διερχόμενος τὴν λίμνην ἀπεφάσισεν, ἐνισχυόμενος ἀπὸ τοὺς γενναίους συναγωνιστάς του, νὰ προσβάλλῃ ἐξ ἐφόδου τὸ Ἀνατολικόν. Ἀμιλλαν καὶ ἐνθουσιασμόν ἀκαταμάχητον ἐπλήρωσε τὴν καρδίαν ὄλων τῶν πολεμιστῶν κατὰ τὴν ἐπιχείρησιν ἐκείνην ἢ εὐτολμία του. Πρῶτος εἰς τὸν βαθμὸν, πρῶτος ἐπαρουσιάσθη καὶ εἰς τὸν κίνδυνον· εἰς ἀσκεπὲς πλοιάριον ἀνέβη, καὶ ἀπροφύλακτος ἐντὸς βολῆς τουφεκίου ἐπλησίασεν· οἰκοδομαὶ ἀνετράπησαν ἐνώπιόν του· ὀχυρώματα κατεστράφησαν· φόβος καὶ τρόμος κατέλαβε τὸν ἐχθρόν. Ἐμφυχωμένοι οἱ Ἕλληνες ἀπὸ τὸν ἀπτόητον ἀρχηγόν των ἔδειξαν κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν ὅτι τὸ ἔδαφος τοῦ Μεσολογγίου δὲν σκεπάζει ὄλους τοὺς ἀνδρείους τῆς Ἑλλάδος. Ἀλλ' εἰς τὴν ἀκμὴν τοῦ τολμηροῦ τούτου καὶ εὐτυχοῦς ἐπιχειρήματος, ἐγγὺς τοῦ τέλους τόσων λαμπρῶν ἐλπίδων, βολὴ βαρεῖα στερεῖ τοὺς ἀθλητὰς καὶ ἀπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ ἀρχηγοῦ, καὶ ἀπὸ τοὺς καρποὺς τῶν μεγάλων ἀγώνων των· ἀποθνήσκει ὁ γενναῖος· καὶ δὲν λυπεῖται ὅτι ἀποθνήσκει, λυπεῖται μόνον ὅτι, ἐνῶ ἐκπνέει, αἱ ὁδοὶ τῆς πόλεως τοῦ Μεσολογγίου πενθοῦσι παρὰ τὸ μὴ εἶναι ἐρχομένους ἐν τῇ ἑορτῇ, ὅτι οἱ ἱερεῖς αὐτῆς ἀναστενάζουσιν, ὅτι αἱ παρθένοι αὐτῆς ἄγονται καὶ αὐτὴ πικραينو-

μένη. Μὲ τοιαύτην βαρυθυμίαν σφαγιάζεται καὶ αὐτὸς ὑποκάτωθεν τοῦ ἰδίου θυσιαστηρίου, ὅπου ἐσφάγησαν οἱ ἅγιοι καὶ δίκαιοι· ἀλλὰ καὶ ἐκεῖθεν βαρυθυμῶν κραυγάζει φωνῇ μεγάλη καὶ λέγει· ἕως πότε οἱ ἐπ' ὄνοματι τοῦ Χριστοῦ βασιλεύοντες οὐ κρίνετε, οὐκ ἐκδικεῖτε τὸ αἷμα ἡμῶν; ἕως πότε ἀπροστάτευτος νὰ μένη ἡ πόλις, τὴν ὁποίαν μαχομένην διὰ τὴν δόξαν τοῦ Ἑσαυρωμένου ἀπετέκνωσαν ἡ μάχαιρα καὶ ἡ αἰχμαλωσία; ἕως πότε τὰ δάκρυα νὰ καταβαίνουν εἰς τὰς σιαγόνας τῆς; ἕως πότε τὰ ἀπομεινάρια τῆς ταπείνωσιν καὶ ἀσχημοσύνην ἐνδυμένα, ἄστεγα καὶ ἄπορα, νὰ μὴ παρηγορῶνται καὶ κλαίοντα ἐπὶ τῶν τάφων τῶν φιλτάτων των; ἕως πότε ἡ ἀσέβεια νὰ κάθεται ἀλαζωνευομένη ἐπάνω τοῦ ἁγιάσματός τῆς καὶ νὰ ὑβρίζῃ ἐνώπιον τῶν χριστωνύμων βασιλέων τὰ ἅγια τῆς; ἕως πότε..... Ἀλλὰ χάρου, ὦ ἀγαθὴ καὶ πιστὴ ψυχῇ, χάρου· ἡ ἐξ ὕψους βοήθεια εὐλόγησε τοὺς εὐγενεῖς ἀγῶνας τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, καὶ διὰ τῶν καρτεροφύχων τέκνων τῆς Στερεοελλαδιτῶν, συνετῶς ὀδηγουμένων, ταπεινώσασα τὴν ἀσέβειαν ὑψουμένην εἰς τὰ φρούρια τῆς Βονίτσης, τοῦ Ἀντιρρίου καὶ τῆς Ναυπάκτου, τὰ ὁποῖα ἐδυνήθη ἡ Ἑλληνικὴ ἐπανάστασις μόνον σήμερον νὰ ἐναριθμήσῃ εἰς τὰ τρόπαιά τῆς, ἔχυσε τὰ ἐλέη τῆς καὶ εἰς τὴν πόλιν τῆς ἐθνικῆς μας δόξης. Φωνὴ χαρᾶς καὶ ἀγαλλιάσεως ἀναγγέλλεται εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα καὶ εἰς ὅλον τὸν χριστιανικὸν κόσμον. Αἶ

παρθένοι τῆς πόλεως αὐτῆς, οἱ νεανίσκοι τῆς, ἰδοῦ,
ἐξέρχονται ἀπὸ τὴν Αἰγυπτιακὴν αἰχμαλωσίαν διὰ
τῆς φιλοχρίστου μεγαλοδωρίας τοῦ λαμπροῦ κλη-
ρονόμου τῶν χριστιανικῶν ἀρετῶν τοῦ θεοσεβεστά-
του ἐκείνου Λουδοβίκου, ὁ ὁποῖος, διὰ τὴν ἀγάπην
τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐβασανίσθη εἰς τὰ δεσμὰ τῆς
ιδίας ἀπίστου Αἰγύπτου. Οἱ σύμμαχοι βασιλεῖς δὲν
κωφεύουν, ὄχι, εἰς τὰς φωνὰς τὰς ἐξερχομένας
ἀπὸ τὰ ἐρείπια τοῦ θυσιαστηρίου τοῦ ἀγίου καὶ με-
γάλου Θεοῦ· ἠξέυρουν ὅτι αἱ φωναὶ αὐταὶ εἶναι φῶ-
ναὶ ἐκείνων, τοὺς ὁποίους ὅταν οἱ ἄγγελοι τοῦ
Θεοῦ εἶδαν ἀναβαίνοντας εἰς τοὺς οὐρανοὺς, εἶπαν.
Οὗτοι εἰσὶν οἱ ἐρχόμενοι ἐκ θλίψεως με-
γάλης· ἔπλυναν τὰς στολὰς αὐτῶν καὶ
ἐλεύκαναν αὐτὰς ἐν τῷ αἵματι τοῦ ἀρνίου.
Βλέπουν ὅτι ὁ Θεὸς δὲν λαλεῖ ἐν παραβολαῖς εἰς
τὴν Ἑλλάδα· ὁ Θεὸς ἐργάζεται εἰς τὴν Ἑλλάδα.
Ἀλλοίμονον εἰς τὸν θνητὸν, ὁ ὁποῖος δυνάμενος νὰ
συνεργασθῆ δὲν συνεργάζεται. Χάρου πάλιν, λέγω,
ὦ ἀγαθὴ καὶ πιστὴ ψυχῆ, χάρου· ἀνεγέρθη ἡ δόξα
τῆς πολυπαθοῦς αὐτῆς πόλεως, ἀνεκουφίσθησαν αἱ
συμφοραὶ τῆς, ἀνεκαινίσθησαν οἱ ἐπινίκιοι ὕμνοι
τῆς· ἦλθεν ἡ ὥρα καθ' ἣν τὸ σπέρμα τῶν δούλων
τοῦ Κυρίου τὴν ἐκκληρονόμησε, καὶ οἱ ἀγαπῶντες τὸ
ὄνομα αὐτοῦ κατεσχένησαν εἰς αὐτήν· ἦλθεν ἡ
ὥρα καθ' ἣν οἱ λειτουργοὶ τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος, φο-
ροῦντες τὰς χρυσοῦφάντους στολὰς των, χειραγω-
γούμενοι ἀπὸ τὸν εὐσεβῆ Κυβερνήτην, καὶ παρακο-

λουθούμενοι ἀπὸ τὰ φιλόχριστα τέκνα τῆς πατρίδος, ἔρχονται πάλιν ἐντὸς τῶν κατεδαφισμένων ναῶν τῆς, ὅπου οἱ ἅγιοι καὶ δίκαιοι ὀλίγας στιγμὰς πρὸ τῆς σφαγῆς τῶν ἔψαλλαν μόνοι τὰ ἐπιτάφιά των. Οἱ ἴδιοι αὐτοὶ λειτουργοὶ τῆς τρισηλίου Θεότητος, ἀνεγείροντες τὸ πεσὸν θύσιαστήριον καὶ θέτοντες αὐτὸ ὑπὸ τὴν σκέπην τῆς Χριστιανικωτάτης συμμαχίας, ὑμνοῦν σήμερον καὶ εὐλογοῦν μεγαλοφώνως, συνευλογούντων καὶ συνυμνούντων ἄνωθεν τῶν ἀγγέλων, τοὺς ἀνακαλέσαντας αὐτοὺς εἰς τοὺς πατρῶους ναοὺς· καὶ γράφοντες τὸ ὄνομά σου εἰς τὸ λαμπρὸν τῆς πόλεως ἐκείνης μαρτυρολόγιον, θὰ τὸ μνημονεύουν εἰς τὴν μεγάλην εἴσοδον τῶν ἁγίων, κατὰ τὴν ὁποίαν ὑψόνοντες ἐνώπιον τοῦ εὐγνωμονοῦντος πληρώματος τῶν πιστῶν τὸ ἱερὸν ποτήριον, τὸ δοχεῖον τοῦ ἁγίου σώματος καὶ τοῦ ἁγίου αἵματος, θὰ δέονται λέγοντες μεγαλοφώνως·

«Φραγχίσκου Χάστιγγος, τοῦ δι' ἀγάπην τοῦ
» πολλὰ παθόντος πλησίον σφαιασθέντος, μνη-
» σθείη Κύριος ὁ Θεὸς ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ

ΛΟΓΟΣ

Ἐκφωνηθεὶς ἐν Αἰγῆνῃ τὴν 8 μαΐου 1829, καθ' ἣν ἐ-
παρηγουρίσθη ἢ κατὰ τὴν 2 τοῦ αὐτοῦ μηνὸς ἀνά-
κτῆσις τοῦ Μεσολογγίου.

Ἄσύντακτον καὶ ἀπρομελέτητον μὲ ἀνέβασεν
εἰς τὸ ἱερὸν τοῦτο βῆμα τὸ σημερινὸν ἄκουσμα, ἄ-
κουσμα τὸ ὑπὲρ πᾶν ἄκουσμα· ἀλλὰ μόλις ἀνέβηκα
εἰς τὸ βῆμα τοῦτο, αἰσθάνομαι τὸν ἑαυτόν μου κατε-
χόμενον ἀπὸ τὸ πνεῦμα τοῦ Κυρίου, καὶ φαίνεται
μου ὅτι ἀνέβηκα εἰς τὸ ὑψηλὸν ὄρος τὸ ἀναφερόμε-
νον ἀπὸ τὸν προφήτην Ἡσαΐαν διὰ νὰ διασκορπίσω
ἐκεῖθεν τὴν ἀγαθὴν ἀγγελίαν εἰς τὴν νέαν Σιών,
καὶ νὰ εἶπω μεγαλοφώνως εἰς ὅλας τὰς πόλεις τῆς
Ἑλλάδος, « Ἀνέστη ἡ Ἑλληνικὴ Σιών
ἀνέστη ἡ ἁγία Σιών, ἀνέστη. » Θρίαμβος
θρίαμβον διαδέχεται, καὶ χαρὰ χαρὰν προκαταγ-
γέλλει. Ἐγγὺς ἦσαν οἱ ὀκτώχρονοι ἀγῶνες τῆς
στερεᾶς Ἑλλάδος νὰ χαθοῦν μετ' ἤχου· ἐγγὺς τὸ
σκότος τῆς δουλείας νὰ καλύψῃ τὴν γῆν ἐκείνην·
ἀλλ' ὁ δίκαιος κριτῆς, ὁ παιδεύων καὶ πάλιν ἰώμε-
νος, ἔστειλεν οὐρανόθεν εἰς τοὺς κατέχοντας τὴν
χριστιανικὴν αὐτὴν γῆν ἀλλοπίστους τὴν σκελετό-
μορφον πεῖναν, καὶ ὁ παρακολουθῶν αὐτὴν ἄγγε-

λος τοῦ ὀλέθρου ἀνοίξε τὰς πύλας τριῶν φρουρίων, τὴν μίαν κατόπιν τῆς ἄλλης· καὶ ποίων φρουρίων; ἐκείνων τὰ ὅποια ἐπερίπαιξαν τὴν Ἑλληνικὴν ἀνδρίαν εἰς ὄλον τὸ διάστημα τοῦ αἰμοσταγοῦς ἀγῶνος. Τὸ ἔργον τοῦτο δὲν εἶναι ἔργον ἀνθρωπίνης δυνάμεως, εἶναι ἔργον τοῦ Θεοῦ, εἶναι δῶρον τῆς παντοδυναμίου χειρὸς του· καὶ ὅ,τι ἡ παντοδύναμος χεὶρ δωρεῖται, ποία θνητὴ δύναται νὰ ἀφαιρέσῃ; καὶ ὅταν φανερόνεται λαμπρότερον τοῦ ἡλίου ἢ θέλησις τοῦ Κυρίου, ποῖος τολμᾷ νὰ ἀντείπῃ; τῆς παντοδυναμίου αὐτῆς χειρὸς δῶρον εἶναι καὶ ἡ ἀνέγερσις τῆς πόλεως, τὴν ὁποίαν ἀνέβηκα νὰ εὐαγγελισθῶ τὴν στιγμὴν αὐτήν· ναι, τῆς παντοδυναμίου χειρὸς δῶρον εἶναι ἡ ἀνέγερσις τῆς· τριάντα χιλιάδες ἐχθροὶ ἐφθάρησαν εἰς δούλωσίν της· οὔτε βράνις αἵματος ἐχύθη εἰς ἀνάστασίν της!

« ὦ πόλις τοῦ Μεσολογγίου! πόλις, βασίλισσα τῶν ἄλλων πόλεων τῆς Ἑλλάδος! πόλις, διὰ τὴν ὁποίαν πολλὰ καὶ μεγάλα ἐλαλήθη, καὶ τῆς ὁποίας τὸ ἔδαφος ἐζυμώθη μὲ τὸ αἷμα τόσων ἀνδρείων, τόσων ἀκάκων νηπίων καὶ παρθένων, τόσων ἀδυνάτων γερόντων καὶ γυναικῶν, μὲ τὸ αἷμα τῶν ἰδίων μου ἀδελφῶν! ὦ πόλις τοῦ Μεσολογγίου! τριῶν χρόνων ζοφερὰ νέφη ἔπεσαν κατεπάνω σου· ἐφάνης ὅτι κατέβης εἰς τὸν ἅδην διὰ νὰ μὴν ἀναβῆς ἐκεῖθεν πλέον· ἀλλ' ἡ χεὶρ τοῦ Κυρίου σὲ ἀνύψωσε· φῶς σήμερον σὲ περικυκλόνει ὅλην· οὐράνιος δόξα ἀνατέλλει ἐπάνω σου· στέφανος κάθεται εἰς τὴν κεφα-

λήνσου· σκιρτᾷ καὶ ἀγάλλεται ἡ Ἑλλάς, καὶ πλήρης τῶν ἀναστασίμων ὕμνων σου ψάλλει τὴν ἀλλοίωσιν ταύτην ὡς ἀλλοίωσιν τῆς δεξιᾶς τοῦ Ὑψίστου· ἀλλὰ δὲν σκιρτᾷ, ἀλλὰ δὲν ἀγάλλεται ἡ Ἑλλάς μόνη· συσκιρτᾷ καὶ συναγάλλεται ὅλη ἡ Εὐρώπη, ὅλη ἡ Ἀμερική· τὸ Μεσολόγγι δὲν ἀνήκει πλέον εἰς σᾶς, Ἑλληνας, μόνον· τὸ υἱοθέτησεν ὅλος ὁ παλαιὸς καὶ ὁ νέος κόσμος· ἐθρήνησε θρῆνον μέγαν ὅταν ἔμαθε τὴν πτώσιν του· ἀνεκλάλητος θὰ εἶναι ἡ χαρὰ του ὅταν μάθῃ τὴν ἀνάστασιν του· ναί, οἱ βασιλεῖς ἀπὸ τοὺς θρόνους των θὰ τὸ χαιρετήσουν· οἱ πτωχοὶ ἀπὸ τὰς καλύβας των θὰ ἀλαλάξουν· πᾶσα τάξις ἀνθρώπων θὰ χειροκροτήσῃ· οἱ ἄμβωνες, τὰ βήματα αἱ καθέδραι, τὰ θέατρα, αἱ ἀγοραὶ, ὅλα, ὅσα ἐθρήνουν καὶ θρηνοῦν ἀκόμη τοὺς ἐπιταφίους θρήνους του, θὰ ἐορτάσουν ἐορτὴν μεγάλην· λαμπρὸν φῶς θὰ περιχυθῇ καὶ εἰς τὴν συνθήκην τῆς 24 ἰουνίου, τὴν ὁποίαν ἡ ἰδία πόλις καιομένη ἐκυοφόρησεν· ἀκτινοβόλος σταυρὸς θὰ λάμψῃ καὶ εἰς τὸ μέτωπον τῶν ἀγγελοψύχων ἐκείνων φιλελληνίδων, αἱ ὁποῖαι, ὅταν ἔμαθαν ὅτι ἐκυνδύνευεν ἡ πόλις αὐτὴ, ἔτρεχαν τοὺς δρόμους καὶ τοὺς οἴκους τῶν Παρισίων καὶ λοιπῶν πόλεων τῆς φιλανθρωποτάτης Γαλλίας, καὶ κρεμῶσαι εἰς τὸ μέτωπον μαῦρον σταυρὸν ἔκραζαν ἔλεος, ἔλεος· εἰς ἓνα λόγον, ἡ β' μαΐου θὰ εἶναι ἡμέρα παντοτεινῆς τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου πανηγύρεως.

» Συνοδεύσατέ με τώρα, λειτουργοὶ τοῦ Θεοῦ τοῦ

ὕψιστου, σεβαστὲ Κυβερνήτα, πρῶται Ἀρχαὶ τῆς πατρίδος, παμπληθέστατόν μου ἀκροατήριον, συνοδεύσατέ με ἐρχόμενον καὶ προσπίπτοντα μὲ εὐλάβειαν καὶ ταπεινώσιν εἰς τοὺς πόδας τῆς θείας μεγαλειότητος, καὶ συνευχηθῆτε μαζί μου τὴν εὐχὴν, τὴν ὁποίαν ἀναπέμπει ὅλη ἡ ψυχὴ μου, ὅλη ἡ καρδία μου, ὅλη ἡ διάνοιά μου.

« Θεὲ τοῦ ἐλέους! εἶδες ὅτι ἡ κληρονομία μας μετετέθη εἰς ἀλλοφύλους· εἶδες ὅτι ὁ λαιμὸς μας κατεκάμφθη ὑπὸ σιδηρᾶς καὶ πολυχρονίους ἀλύσους· εἶδες ὅτι ξίφος ἐρημώσεως ἔπεσε κατεπάνω μας· εἶδες ὅτι ἡμέραι πένθους καὶ ὀνειδισμοῦ ἔγεινεν ἡ ζωὴ μας· ἤκουσας τοὺς στεναγμοὺς τοὺς ἀναβαίνοντας ἀπὸ τὰ δεσμά μας· ἐκινήθης εἰς ἔλεος, καὶ ὡς Θεὸς τῶν Δυνάμεων ἔστειλας θάρσος εἰς τὴν ταπεινωμένην καρδίαν μας καὶ ἐξώπλισας τὸ ἀδύνατόν μας χέρι μὲ τὸ ξίφος τῆς δυνάμεώς σου· ἔδειξας τὸν ὀλιγοστόν εἰς χιλιάδας, καὶ τὸν ἐλάχιστον εἰς ἔθνος μέγα· ἔρριψας ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν μας τὰς φλόγας τῆς ὀργῆς σου καὶ ἔστησας ἔμπροσθέν μας τὴν κραταιὰν αἰγίδα τῶν πιστῶν σου τριῶν βασιλέων· ἀπέστειλας λύτρωσιν εἰς τὸν κατὰ τὴν Πελοπόννησον λαόν σου τὸν πιστόν σου θεράποντα Κάρολον, τὸν καὶ πράγματι καὶ ὀνόματι χριστιανικώτατον, τοῦ ὁποίου αἱ πολυένδοξοι καὶ φιλελληνικώταται δυνάμεις, μόλις φανεῖσαι, ἐλευθέρωσαν τὴν Πελοπόννησον ἀπὸ τὴν Αἰγυπτιακὴν μογοθηρίαν. Διὰ τὴν νὰ μεθέξῃ καὶ ὁ ἀνέστιος λαὸς τῆς

στερεᾶς Ἑλλάδος ἀπὸ τὰς αὐτὰς χάριτάς σου, εὐδόκησας νὰ ὑψώσῃ ἐσχάτως μόνη ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις, διὰ τῶν ὅπλων τῆς ἰδίας στερεᾶς Ἑλλάδος, τὴν Θεοδόξαστόν μας σημαίαν εἰς τὰ τεῖχη τῆς Βονίτσης, τοῦ Ἀντιρρίου καὶ τῆς Ναυπάκτου, καὶ δι' αὐτῆς μόνης τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως καὶ διὰ μόνων τῶν στερεοελλαδιτικῶν ὅπλων νὰ παύσῃς σήμερον διὰ τῆς ἀνεγέρσεως τοῦ Μεσολογγίου τὸ τρίχρονον πένθος τοῦ λαοῦ σου, νὰ τὸν ἐνδύσῃς ἱμάτιον σωτηρίου καὶ χιτῶνα εὐφροσύνης. Σὺ, Κύριε, κατάσῃσε καὶ εἰς τὰ τεῖχη τῶν φρουρίων τούτων καὶ τῆς πόλεως ταύτης φύλακας ἀοράτους ὄλην τὴν ἡμέραν καὶ ὄλην τὴν νύκτα· φρούρησε τὴν νέαν σου Ἑλληνικὴν πολιτείαν· σκέπασε τοὺς προστάτας βασιλεῖς καὶ τὸν Κυβερνήτην αὐτῆς ὑπὸ τὴν σκέπην τῶν πτερύγων σου· εἰρήνην χάρισε εἰς τὸν λαόν σου· δὸς εἰς αὐτὸν ἀτάραχον καὶ ἀμείωτον κληρονομίαν τὴν γῆν τῶν πατέρων του· καὶ καθ' ἣν ὥραν ὀροθετεῖται τὸ νέον κράτος, τὸ ὁποῖον ἡ δεξιὰ σου ὑψωσε, βάλλε Σὺ εἰς τὰ θεμέλια αὐτοῦ λίθον πολυτελεῆ, ἐκλεκτόν, ἀκρογωνιαῖον, ἔντιμον, διὰ νὰ λέγουν οἱ βλέποντές τον.

« Αὐτὸς ὁ λίθος εἶναι λίθος, τὸν ὁποῖον ἔβαλεν ὁ Κύριος τῶν Δυνάμεων, ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης ».

Λ Ο Γ Ο Σ

Ἐπικήδειος εἰς τὸν Ἀνδρέαν Ζαήμην, ἐκφωνηθεὶς ἐν
Ἀθήναις τὴν 5 μαΐου 1840.

Ἡ παλαιὰ καὶ ἡ νέα ἱστορία τῆς Ἑλλάδος παρουσιάζει εἰς τὸν ἑκθάμβον κόσμον δύο γενεάς πολὺ ἀνωτέρας ὅλων τῶν ἄλλων γενεῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους, διὰ τὰ παράδοξα ἔργα τὰ ὅποια αἱ δύο αὗται γενεαὶ ὑπὲρ τῆς πατρίδος ἔπραξαν.

Ἡ πρώτη τῶν δύο τούτων παραδόξων γενεῶν, αἱ ὅποια χωρίζονται ἀπ' ἀλλήλων ἀπὸ μακρῶν ἀριθμῶν ἑκατονταετηρίδων, χαρακτηρίζεται ὡς συντηρητικὴ τῆς πατρίδος, κινδυνευούσης νὰ πέσῃ ὑπὸ ξένον ζυγόν· ἡ δὲ δευτέρα γνωρίζεται ὡς ἀπελευθερωτικὴ τῆς πατρίδος ὀλοτελῶς δουλωθείσης· ἡ πρώτη ἀνήκει εἰς τὴν παλαιάν, ἡ δευτέρα εἰς τὴν νέαν Ἑλλάδα. Αἱ δύο αὗται γενεαὶ, αἱ ὅποια ὡς δύο ἐξαίσια φαινόμενα διακρίνονται εἰς τὸν πολιτικὸν ὀρίζοντα ὄχι μόνον τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ καὶ ὅλου τοῦ κόσμου, ἐπροικίσθησαν ἀναντιρρήτως καὶ ἀπὸ τὴν δημιουργικὴν δύναμιν τῆς φύσεως μεδῶρα τοιαῦτα, ὅποια φειδωλεύεται ἡ ἰδία φύσις νὰ χαρίσῃ εἰς γενεάς, εἰς τὰς ὁποίας δὲν ἐδόθη ἄνωθεν τοιοῦ-

τος ὑψηλὸς προορισμὸς, διότι πῶς ἄλλως θὰ ἐδύ-
ναντο νὰ κατορθώσουν αἱ γενεαὶ αὗται ὅσα ἔργα
κατώρθωσαν ἀνώτερα τῆς συνήθους ἀνθρωπίνης φύ-
σεως; ἡ πρώτη γενεὰ, λέγω ἡ συντηρητικὴ,
ἀνεφάνη εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐπὶ τῶν περσικῶν πολέ-
μων, ἡ δὲ δευτέρα, λέγω, ἡ ἀπελευθερωτικὴ,
εἴσθε, ὦ Ἕλληνες, σεῖς οἱ ζῶντες· ναί· σεῖς οἱ ἴδιοι.

Εἶναι παρατηρήσεως ἄξιον, ὅτι καθ' ἅς ἐποχὰς οἰ-
κονομοῦνται τοιαῦτα εἰς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν πο-
λιτικὰ φαινόμενα, ἀναβλάστανουν καὶ προνοητικῶς
πως εἰς τοὺς κόλπους αὐτῶν τῶν γενεῶν καὶ τοι-
οῦτοι ἄνδρες, χωρὶς τὴν χειραγωγίαν τῶν ὁποίων
δὲν θὰ ἐδύναντο ποτὲ ἴσως αἱ γενεαὶ αὗται νὰ
φθάσουν εὐτυχῶς εἰς τὸν πρὸς ὃν ἀπετείνοντο ὄρον.
Γῶντι τίς ἤμπορεῖ νὰ εἴπη, ὅτι χωρὶς Μιλτιάδας καὶ
Θεμιστοκλεῖς ἡ Ἑλλάς ἐπὶ τῶν περσικῶν πολέμων
θὰ ἀπεθανατίζετο ὅσον ἀπεθανατίσθη; Τοιοῦτοι
ἄνδρες ἐφάνησαν καὶ εἰς τὴν σημερινὴν μας πολυ-
παθῆ ἀλλὰ πολυένδοξον γενεάν, χωρὶς τοὺς ὁ-
ποίους τίς δύναται νὰ εἴπη ὅτι θὰ εὐδοκίμει ὅ-
σον εὐδοκίμησεν ὁ μέγας τῆς πατρίδος ἀγών;

Ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀνδρῶν τούτων εἶναι καὶ ὁ
προκείμενος νεκρὸς· ἀρχηγὸς, ὄχι ὀπαδὸς τῆς ἐπα-
ναστάσεώς μας· αὐτὸς μετὰ τῶν ἐνδόξων Γερμανοῦ
καὶ Λόντου ἐφώνησε πρῶτος τὴν 25 μαρτίου ἀπὸ
τὴν ἱεράν μονὴν τῆς Λαύρας· Ἕλληνες, λά-
βετε πνεῦμα ἐλευθερίας· ἐφώνησε, καὶ ἡ
φωνή του ἔγεινε πνεῦμα ἐλευθερίας, καὶ τὸ πνεῦμα

τῆς ἐλευθερίας ἐξηπλώθη εἰς ὅλην τὴν γῆν καὶ εἰς ὅλην τὴν θάλασσαν τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἡ Ἑλλὰς ἐγεινεν ἐλευθέρα. Τί τὸν ἐκίνησεν εἰς τὸ μέγα τοῦτο ἔργον; δίψα τάχα ἐξουσίας, πλούτου, ἢ ἐπισημότητος; ὄχι βέβαια· διότι ἦτον ἐκ τῶν δυνατωτέρων, πλουσιωτέρων καὶ ἐπισημοτέρων τῆς Πελοποννήσου· τὸν ἐκίνησεν ἄρα ἄλλο τι, τὸ ὁποῖον αἰσθάνονται μόνον αἱ μεγάλαι ψυχαί, καὶ ἡ ψυχὴ τοῦ Ζαήμη ἦτον τοιαύτης φύσεως ψυχὴ, διότι ἦτον ψυχὴ οἰκογενείας, ἢ ὁποῖα καὶ ἄλλοτε, ἂν καὶ ἀτυχῶς, ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς πατρίδος ἐμεγαλοπραγμύνησεν· ἢ ἀδοξία ἄρα τῆς πατρίδος, ἢ ὁποῖα ταραττει πάντοτε τὰς μεγάλας ψυχὰς, χωρὶς νὰ δύναται οὔτε ἡ ἀπόλαυσις ὅλων τῶν καλῶν τοῦ κόσμου τούτου νὰ τὰς ἀναπαύσῃ, αὐτὴ ἐκίνησε τὸν ἄνδρα τοῦτον εἰς τὸ μέγα τῆς ἐπαναστάσεως ἔργον.

Τὰ στενὰ ὄρια τοῦ ἐπιταφίου λόγου, καὶ τὸ ὀλιγόωρον τῆς προμελέτης μου δὲν μὲ δίδουν καιρὸν νὰ δείξω διὰ τῶν ὑπὲρ πατρίδος πράξεών του τὸ μεγαλεῖον τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνδρός, διότι εἰς δεῖξιν τούτου ἔπρεπε νὰ διέλθω μαζῆ σας τὴν πολιτικὴν ζωὴν του, καὶ ἡ πολιτικὴ ζωὴ του εἶναι ὅλη συνδεδεμένη μὲ τὴν ἱστορίαν τῆς ἐπαναστάσεώς μας· διὰ τοῦτο περιορίζομαι νὰ ἐλκύσω τὴν προσοχὴν σας εἰς ἓνα καὶ μόνον περιστατικόν, τὸ ἐξῆς.

Εὐφημεῖ, καὶ δικαίως, ἡ παλαιὰ ἱστορία τὴν ἀναφιλίωσιν τοῦ Ἀριστείδου καὶ τοῦ Θεμιστοκλέους διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς κινδυνευούσης τότε πατρίδος.

Λαμπρότερον παράδειγμα πατριωτικῆς ἀρετῆς καὶ ἐπίσης εὐτυχῆς καὶ ὡς πρὸς τὰ ἀποτελέσματά του, μᾶς παρουσιάζει ἡ νέα μας ἱστορία μεταξύ δύο ἐνδόξων πρωταγωνιστῶν μας, τοῦ Ζαήμη καὶ τοῦ Καραϊσκάκη, ἐχθρευομένων πρὸς ἀλλήλους καθὼς ὅλοι γνωρίζομεν.

Ἐπνεε τὰ λοίσθιοι ἡ πατρίς μετὰ τὴν πτώσιν τῆς ἡρωικῆς πόλεως τοῦ Μεσολογγίου, καθ' ἣν ὥραν καταπληχθεῖσα ἡ ἐν Ἐπιδαύρῳ Ἐθνικὴ συνέλευσις ἔπαυσε τὰς ἐργασίας της, καὶ ἐνεπιστεύθη ὅλας τὰς δυνάμεις εἰς δικτατορικὴν Κυβέρνησιν, ὀνομάσασα πρόεδρον αὐτῆς τὸν Ζαήμην. Ἀμα ἐγκαθιδρύσθη ἡ δικτατορικὴ αὕτη Κυβέρνησις, σκέψις ἔγεινε περὶ ἐκλογῆς γενικοῦ ἀρχηγοῦ τῶν Ρουμελιωτικῶν στρατευμάτων, καὶ ἰδοὺ πρῶτος ὁ πρόεδρος Ζαήμης προβάλλει ποῖον; τὸν ἐχθρὸν τοῦ Καραϊσκάκη. Ἐκλέγεται πάραυτα ὁ προβληθεὶς παμφηφεὶ μεταπέμπεται αὐθημερὸν εἰς τὸ κυβερνητικὸν συμβούλιον, τὸν προὔπαντᾶ ὁ Ζαήμης ἐρχόμενον· ἡπατρίς, τῷ λέγει, ἀπαιτεῖ σήμερον τὴν ἐνωσίν μας· τὴν ἀπαιτεῖ ἀποκρίνεται καὶ ὁ πατριώτης Καραϊσκάκης, καὶ πίπτει ἀμέσως ἐνώπιον ἐμοῦ καὶ τῶν λοιπῶν μελῶν τῆς Κυβερνήσεως εἰς τὰς ἀνοιχτὰς ἀγκάλας τοῦ προέδρου, ὁ ὁποῖος, τὸν ἐνδύει πάραυτα, ἐν ὀνόματι τῆς Κυβερνήσεως, ὅλην τὴν κατὰ τὴν στερεὰν Ἑλλάδα στρατιωτικὴν παντοδυναμίαν, καὶ μὲ τὴν λαμπρὰν εὐγλωττίαν, μὲ τὴν ὁποίαν τὸν ἐπροίχισεν ἡ φύσις, ἀποδίδει τὸν

δίκαιον ἔπαινον εἰς τὴν στρατηγικὴν του ἐμπειρίαν. Οἱ δύο Ἕλληνες, ἐπίσης καὶ οἱ δύο μεγαλόψυχοι, δὲν εἶδαν τὴν ὥραν ἐκείνην, παρὰ τὴν πατρίδα, μόνην τὴν πατρίδα.

Ἡ πράξις αὕτη, ἀχροαταί, δὲν εἶναι μόνη ἱκανὴ νὰ κινήσῃ τὸν θαυμασμὸν καὶ τὸ σέβας πάσης εὐγενοῦς καὶ φιλοπάτριδος καρδίας πρὸς ἀμφοτέρους; ἀλλὰ πόσαι ἄλλαι πράξεις ὑψηλῆς φύσεως εὐρίσκονται διεσπαρμέναι εἰς τὸ μακρὸν καὶ πατριωτικὸν στάδιον τῆς πολιτικῆς ζωῆς τοῦ ἱστορικοῦ τούτου ἀνδρός!

Ἄν καὶ ὡς Ἕλληνα καὶ ὡς ἄνθρωπον τοῦ ἀγῶνος, καὶ ὡς στενὸς τοῦ ἐνδόξου Ζαΐμη φίλος θρηνῶ τὴν ὥραν ταύτην, νικώμενος ἀπὸ τὴν ἀδυναμίαν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, δὲν ἀνέβηκα ὅμως εἰς τὸ βῆμα τοῦτο ἐπὶ σκοπῶ οὔτε ἐγὼ νὰ θρηνήσω, οὔτε τὸ ἀχροατήριόν μου νὰ κινήσω εἰς θρήνους· ὄχι· τὰ δάκρυα εἶναι διὰ τοὺς θνητούς, δὲν εἶναι διὰ τοὺς ἀθανάτους· καὶ ἀθάνατοι εἶναι ὅσοι παρέλαβαν ἀπὸ τοὺς προγενεστέρους των τὴν πατρίδα δούλην, καὶ τὴν παραδίδουν εἰς τοὺς μεταγενεστέρους των ἐλευθέραν. Ὅταν χιλιάδες καὶ μυριάδες Σικελιωτῶν, ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, συνώδευαν εἰς τὸν τάφον τὸν ἐλευθερωτὴν τῆς πατρίδος των, Τιμολέοντα, ἐφαίνοντο, λέγει ἡ ἱστορία, τελοῦντες ἑορτὴν μᾶλλον ἢ κηδεῖαν· ὅλοι ἦσαν λαμπροφορεμένοι, ὅλοι εἶχαν τὰς κεφαλὰς των στολισμένας μὲ τῆς χαρᾶς τοὺς στεφάνους. Τοιαύτην φαντάζομαι καὶ ἐγὼ τὴν σημερι-

νήν κηδεΐαν, ἂν καὶ δικαίως τὴν βλέπω ὄλην κατήφειαν, ὄλην θρήνους· διότι βλέπω ὅτι ἓνας ἀπὸ τοὺς προωρισμένους εἰς τὸ νὰ μεταβιβάσουν τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος ἀπὸ τὴν δουλείαν εἰς τὴν ἐλευθερίαν, ἀφ' οὗ ἐτελείωσε τὸ ἄνωθεν εἰς αὐτὸν ἐμπιστευθὲν τῆς παλιγγενεσίας ἔργον, μεταβαίνει σήμερον ἀπὸ τὴν θνητότητα, τὴν ὁποίαν ἐλάμπρυνεν, εἰς τὴν ἀθανασία, ἣ ὁποία τὸν περιμένει· ναί· ἡ παραπομπὴ τοῦ Ζαήμη δὲν γίνεται εἰς τὴν γῆν, ἂν καὶ φαίνεται γήϊνος· γίνεται εἰς τὸν οὐρανόν· καὶ εἰς τὸν οὐρανὸν δὲν ὑπάρχει οὔτε λύπη οὔτε θρήνος, ἀλλὰ χαρὰ ἀμείωτος καὶ ἀτελεύτητος.

ΛΟΓΟΣ ΕΠΙΚΗΔΕΙΟΣ

*Εἰς Πετρόμπεην Μαυρομηχάλην, ἐκφωνηθεὶς ἐν Ἀθή-
ραις τῆν 18 ἰανουαρίου 1848.*

Ἐὰν παντὸς ἐπαίνου καὶ σεβασμοῦ ἄξιος εἶναι ὅστις προχειρισθεὶς εἰς ὑψηλὴν Ἀρχὴν μετέρχεται αὐτὴν εἰς ὠφέλειαν τῶν χρεῖαν ἔχόντων τῆς ἀντιλήψεώς του, πόσον ἀξιεπαινετώτερος καὶ ἀξιοσεβαστότερος εἶναι ὅστις μετέρχεται τὴν ὑψηλὴν ταύτην Ἀρχὴν ὄχι εἰς ὠφέλειαν ὀλίγων, ὄχι εἰς ὠφέλειαν πολλῶν, ἀλλ' εἰς ὠφέλειαν ὀλοκλήρου ἔθνους, καὶ δὲν τὴν μετέρχεται πρὸς ἄλλον σκοπὸν, εἰμὴ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ ἴδῃ τὸ ἔθνος του μεταβαῖνον ἀπὸ τοῦ θανάτου εἰς τὴν ζωὴν, ὃ ἐστὶν ἀπὸ τῆς δουλείας εἰς τὴν ἐλευθερίαν; ἀλλ' ἂν ὁ ἄρχων οὗτος ἀποφασίσῃ διὰ τὸν ἔθνοσωτήριον τοῦτον σκοπὸν νὰ ἀπαρνηθῇ ὀλοτελῶς αὐτὴν τὴν ὑψηλὴν Ἀρχὴν του, νὰ ἐκθέσῃ προθύμως εἰς τὸν ἔσχατον κίνδυνον αὐτὴν τὴν ζωὴν του, νὰ ἴδῃ ἀγογγύστως χυνόμενα ἀφειδῶς αὐτὰ τὰ αἵματα τῶν συγγενῶν του, τῶν ἀδελφῶν του, τῶν υἱῶν του, ὁ ἄρχων οὗτος δὲν ἀγέβῃ εἰς τὸν ὑπέρτατον βαθμὸν τῆς κοινωνικῆς τε-

λειότητος; ὁ ἄρχων οὗτος δὲν ἀπέδειξε, δι' ὧν ἔπραξεν, ὅτι ἐθεώρει τὴν πατρίδα, ὅπως τὴν ἐθεώρει καὶ ὁ Σωκράτης; «Ὁ ἐστὶ, μητρός τε, καὶ πατρὸς καὶ τῶν ἄλλων προγόνων ἀπάντων» τιμιώτερον, καὶ σεμνότερον, καὶ ἁγιώτερον».

Τοιοῦτος εἶναι ὁ ἀνὴρ, τοῦ ὁποίου τὴν νεκρικὴν κλίνην περικυκλοῦμεν σήμερον.

Διατρίβοντές τινες τῶν φιλογενῶν ἐν ξένη γῆ συνέλαβαν, κατὰ θείαν ἀναμφιβόλως ἔμπνευσιν, τὴν μεγάλην ἰδέαν τῆς ἀνορθώσεως τοῦ πεπτωκότος Ἑλληνικοῦ ἔθνους· ἐνατένισαν μακρόθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ ποῦ πρῶτον προσήλωσαν τοὺς διανοητικούς ὀφθαλμούς των εἰς πραγματοποίησιν τῆς μεγάλης ταύτης ἰδέας; ποῦ, εἶπαν, στῶμεν καὶ τὴν γῆν τῆς Ἑλλάδος κινήσωμεν; Ὅχι ἀλλοῦ, εἰμὴ ἐπὶ τοῦ Ταῦγέτου, ἐπὶ τοῦ ὄρους ἐκείνου, ὅπου, ὡς ἐπὶ ἄλλου Ἄραράτ, διεσώθη ἡ κιβωτὸς τῆς ἐλευθερίας τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τοῦ γενικοῦ πολιτικοῦ καταποντισμοῦ τῆς ἐκεῖ, μόνον ἐκεῖ ἐφαίνετο περιστερὰ βαστῶσα ἐν τῷ στόματι αὐτῆς φύλλον ἐλαίας· ἐκεῖ, μόνον ἐκεῖ ἔφεγγεν ὁ πανταχοῦ ἀποσβεσθεὶς λύχνος τῆς Ἑλληνικῆς ἐλευθερίας ἂν καὶ τὸ φῶς, τὸ ὁποῖον ἔχει γύρωθεν του, ἦτον φῶς ἀμυδρὸν, φῶς ὅμοιον τοῦ κλαυθμηροῦ φωτὸς, τὸ ὁποῖον χέει τὸ ἐπὶ τῶν χριστιανικῶν τάφων καιόμενον ὠχρὸν κηρίον· ἐκεῖ, εἶπαν, στῶμεν καὶ τὴν γῆν τῆς Ἑλλάδος κινήσωμεν.

Καλῆ τύχῃ ἡγεμόνευεν ἐκεῖ τῷ καιρῷ ἐκείνῳ ὁ προκείμενος ἀνὴρ, πασίγνωστος διὰ τὰς κοινωνικὰς ἀρετὰς του καὶ διὰ τὴν ἐπ' ἀγαθῷ τῆς Ἑλλάδος χρῆσιν τῆς ἡγεμονίας του· πρὸς αὐτὸν ἐπέμφθη ἄγγελος οὐρανόθεν ἐν μορφῇ ἀνθρώπου καὶ τῷ ἀπεκάλυψε τὰς ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος μυστηριώδεις βουλὰς τοῦ Ὑψίστου· ναί· οὐρανόθεν ἐπέμφθη ὁ ἐν μορφῇ τοῦ Κυριακοῦ Καμαρινοῦ ἀναγγεῖλας πρὸς αὐτὸν τοὺς μεγάλους σκοποὺς τῆς φιλικῆς ἐταιρίας· οὐρανόθεν ἐπέμφθη ὁ ἀνὴρ ἐκεῖνος· διότι τοιαῦται ἀγγελίαι δὲν εἶναι γῆναι.

Ἐδέχθη τὴν οὐράνιον ταύτην ἀγγελίαν ὁ φιλογενέστατος ἡγεμὼν μεθ' ὅσης προθυμίας δέχεται τις ὅ,τι ἐπιθυμεῖ, καὶ ὀλιγωρήσας πάντα τ' ἄλλα προσήλωσεν ἔκτοτε καὶ τὴν καρδίαν του καὶ τὸν νοῦν του εἰς τὸ μέγα ἔργον τῆς ἐθνικῆς του παλιγγενεσίας. Ἐκτοτε ἢ μηδέποτε δουλωθεῖσα Μάνη μετεμορφώθη εἰς πολεμικὴν τῆς μελετωμένης ἐθνικῆς ἀνεγέρσεως ἐστίαν. Ἐκεῖ συνῆλθαν οἱ Κολοκοτρῶναι, οἱ Νικηταί, οἱ Δικαῖοι, οἱ Ἀναγνωσταράδαι ἀκονίζοντες τὰ ξίφη των. Ἐκεῖ ἐπεριμένετο καὶ ὁ γενικὸς ἀρχηγὸς τῆς ἐπαναστάσεως Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης, διότι ἐκεῖθεν ἐπρόκειτο νὰ πέσωσιν οἱ πρῶτοι κεραυνοὶ τῆς Ἑλληνικῆς ἀγανακτήσεως κατὰ τῆς τυραννίας.

Ἦλθεν ἡ ὥρα νὰ ἀναστηθῇ ἐκ νεκρῶν κατὰ τὴν θεῖαν βούλησιν ἡ Ἑλλάς· ἤχησε πρῶτος ἐντὸς τῆς Ἑλλάδος ὁ Παναχαϊκὸς τὸν ἀναστάσιμον ὕ-

μνον· ἀντήχησε βροντόφωνος ὁ Ταύγετος, καὶ ὁ ἀρχηγὸς αὐτοῦ Μαυρομιχάλης ἔκραξε κραυγῇ μεγάλη· « Ἐξεγείρου Σιών, ἐνδύσε τὴν ἰσχύν σου, » ἐνδύσε τὴν δόξαν σου, ἐκτίναξον τὸν χοῦν σου, » ἀνάστηθι, ἐκδύσε τὸν δεσμὸν τοῦ τραχήλου σου » Ἐκραξεν ὡς ἄλλος Ἡσαίας, καὶ ἐπὶ τῇ κραυγῇ αὐτοῦ ἐσείσθησαν οἱ προγονικοὶ τῆς Σπάρτης τάφοι· διεχύθη ἐκεῖθεν πνεῦμα ζωῆς, πνεῦμα δόξης, πνεῦμα δυνάμεως· ὑψώθη ὁ σταυρὸς ἐν ἀλαλαγμῷ καὶ ἐν φωνῇ σάλπιγγος καὶ ἔπεσεν ὅλη ἡ Μάνη ἔνοπλος, ἀρχηγετοῦντος τοῦ ἡγεμονόσ της, εἰς τὴν Καλαμάταν.

Δύω ἀξιομνημόνευτοι πράξεις ἐχαρακτήρισαν ἐξ αὐτῆς τῆς ἀρχῆς τὸν ἐλληνικὸν ἀγῶνα· αἱ δύο αὗται πράξεις εἶναι δύο λαμπρὰ μνημεῖα, ἡ μὲν τῆς πρὸς τὴν φιλανθρωπίαν, ἡ δὲ τῆς πρὸς τὴν εὐνομίαν ῥοπῆς τῶν Ἑλλήνων· ἀκούσατέ τας.

Ὅλοι οἱ ἐν Καλαμάτα ἐχθροὶ παρεδόθησαν ἀμαχητὶ εἰσβαλλόντων τῶν Ἑλλήνων· ἀλλ' οὔτε βανὶς αἵματος ἐχύθη· ἰδοὺ τὸ μνημεῖον τῆς ἐλληνικῆς φιλανθρωπίας· ἀμέσως ἐσυστήθη ἐντὸς τῆς ἀλωθείσης πόλεως διοικήσεις ὀνομασθεῖσα Μεσσηνιακὴ Γερουσία· ἰδοὺ τὸ μνημεῖον τῆς Ἑλληνικῆς φιλονομίας· καὶ ἡ μία καὶ ἡ ἄλλη τῶν δύο τούτων ἀξιομνημονεύτων πράξεων ὀφείλονται κυρίως εἰς τὸν ὑπὲρ πάντα ἄλλον τότε ἰσχύοντα ἀγαθὸν τοῦτον ἄνδρα.

Κυριευθείσης τῆς Καλαμάτας ἐκάθησεν ὁ Μαυρομιχάλης ἐν τῇ πόλει ἐκείνῃ ὡς Γερουσιάρχης, καὶ

πρῶτον μὲν ἐξέδωκεν ἐν ὀνόματι τοῦ ἔθνους εἰς φωτισμὸν τοῦ ἔξω κόσμου τὴν πασίγνωστον προκήρυξίν του, δι' ἧς ἐσάλπιζε τὴν γενναίαν καὶ ἀκλόνητον ἀπόφασιν τῶν ἐλλήνων τοῦ νὰ ἐλευθερωθῶσιν, ἢ νὰ ἀποθάνωσιν· μετὰ δὲ ταῦτα συγκαλέσας περὶ ἑαυτὸν τοὺς ἐκεῖ γενναίους ἄνδρας « πορεύθητε, εἶπε καὶ κύριος ὁ Θεὸς ἔμπροσθεν ὑμῶν εἰς ἐκδίκησιν τῶν » ἐχθρῶν ὑμῶν. » Εἶπε, καὶ οἱ ἀδελφοί του, οἱ υἱοί του, οἱ Κολοκοτρῶναι, οἱ Νικηταί, οἱ Δικαῖοι, οἱ Ἀναγνωσταράδαι, οἱ συγκαταβάντες ἐκ τοῦ Ταυγέτου εἰς τὴν Καλαμάταν, διεσπάρησαν ἀμέσως ὑπὸ τὴν θερμὴν συνδρομὴν του εἰς τὴν Πελοπόννησον ἀνάπτοντες τὴν φλόγα τῆς ἐπαναστάσεως.

Ἐντεῦθεν ἄρχονται οἱ πολυένδοξοι καὶ πολυαίματοι ἀγῶνες τῆς Μαυρομιχαλικῆς οἰκογενείας.

Δὲν εἶχεν ἀκόμη κλείσει τὸ πρῶτον ἔτος τῆς ἐπαναστάσεως, καὶ τὸ φίλτατον τέκνον τοῦ σεβασμίου τούτου ἀνδρὸς, τὸ φίλτατον τέκνον ὅλης τῆς Ἑλλάδος, ὁ χαριτωμένος Ἡλίας, ἔπεσεν ἐν πολέμῳ θῦμα τῆς πατριωτικῆς φιλοτιμίας του· ἀληθῆς ἀπόγονος τοῦ ἀθανάτου ἥρωος τῶν Θερμοπυλῶν ἐπρότιμησε τῆς αἰσχροῦς φυγῆς τὸν ἔνδοξον θάνατον. Δὲν εἶχεν ἀκόμη κλείσει τὸ δεύτερον ἔτος, καὶ ἄλλο πικρὸν ποτήριον ἐκέρασε τὸν ἀποφανισθέντα πατέρα ὁ ἐν πολέμῳ θάνατος τοῦ αὐταδέλφου του Κυριακούλη, τοῦ ἀνδρὸς ἐκείνου, τοῦ ὁποίου ἡ ἐν Βαλτισίῳ γενναιότης μεγάλως ἐσύντεινεν εἰς στερέωσιν τοῦ κατ' ἀρχὰς κλονιζομένου ἐθνικοῦ ἀγῶνος.

Ἦλθε τὸ τέταρτον ἔτος, καὶ ἄλλος χαριτωμένος υἱὸς του, ὁ Ἰωάννης, ἔπεσε καὶ αὐτὸς ἀγωνιζόμενος τὸν καλὸν ἀγῶνα.

Τὰ δεινὰ ταῦτα παθήματα ἐπλήγωσαν, ἀλλὰ δὲν ἐκλόνισαν τὴν καρτερικὴν καρδίαν τοῦ γενναιόφρονος Μαυρομιχάλη.

Τιτρωσκόμενος ὑπὸ τῶν τοιούτων βελῶν ὠμοίαζε τὸν λέοντα, ὁ ὁποῖος ὅσον τιτρώσκειται, τόσον ἀγριώνει κατὰ τῶν τιτρωσκότων αὐτόν.

» Εὐχαρίστως (ἔλεγε δι' ἐγκυκλίου του πρὸς τὸ
» ἔθνος ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ Ἰωάννου) εὐχαρίστως
» ἔπια τὸ πικρὸν τοῦτο ποτήριον· ὁ ἔνδοξος οὗτος
» μάρτυς τῆς ἐλευθερίας ἀναπαύεται ἤδη ἐν κόλποις
» Ἀβραάμ, ἀξιωθείς τὸν ὑπὲρ πατρίδος θάνατον·
» ἀλλ' ὁ θάνατός του παρηγορεῖ τὴν καρδίαν μου,
» διότι μὲ δίδει χρηστὰς ἐλπίδας, ὅτι τὸ παράδειγμα
» τῆς Σπαρτιατικῆς του εὐθαρσίας θὰ ἐλευθε-
» ρώσει τὸ πατρῷον ἔδαφος ἀπὸ τὴν στυγεράν πα-
» ρουσίαν τῶν ἀπανθρώπων τυράννων· αἱ σκιαὶ αὐ-
» τοῦ, τοῦ ἄλλου υἱοῦ μου, τοῦ ἀδελφοῦ μου, καὶ τό-
» σων ἄλλων περιιπτάμεναι ἐπικαλοῦνται τὸν ἰσχυ-
» ρὸν βραχίονά σας εἰς ἐκδίκησιν τοῦ αἵματός των·
» Τρέξατε ὅλοι εἰς ἐλευθέρωσιν τῆς πατρίδος, ἐγὼ
» τρέχω πρῶτος εἰς ἀντίληψιν τοῦ κινδυνεύοντος
» Νεοκάστρου. »

Τοιαῦτα ἔγραφε, τοιαῦτα ἐφρόνει, καὶ τοιαῦτα ἔπραττεν ὁ μεγαλόφρων ἀνὴρ. Παρατηρήσατε ὅτι κατὰ τὴν δεινὴν του ἐκείνην οἰκιακὴν συμφορὰν,

καθ' ἣν τὸ αἶσθημα τῆς πατρικῆς φιλοστοργίας ὑπερникᾶ πᾶν ἄλλο αἶσθημα, δὲν εἶχεν ὑπ' ὄψιν ὁ ἀπορφανισθεὶς πατήρ, εἰμὴ τὴν πατρίδα, μόνην τὴν πατρίδα! ἀντὶ νὰ θρηνηῖ, ἐξεστράτευεν· καὶ ἀντὶ νὰ παρηγορεῖται, ἐπαρηγόρει. Ἐνθυμεῖσθε ὅτι πῦργος δυνάμεως ἦτο τὸ ὄνομά του· ἠκούετο ὅτι ὁ Μανιάτμπεης ἐξεστράτευσεν, ὅτι ἐκστρατεύει, ὅτι θὰ ἐκστρατεύσει, καὶ αἱ ἐλπίδες τῶν κινδυνευόντων ἀνεπτεροῦντο. Πολλὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος διηγοῦνται τὰς ἐκστρατείας του, ἡ δὲ κλεινὴ πατρίς μου, ἡ πόλις τοῦ Μεσσολογγίου, τὸν ἐγκατατάττει ἐπὶ τῆς πρώτης αὐτῆς πολιορκίας μεταξὺ τῶν ἐνδόξων ὑπερασπιστῶν της.

Τοιοῦτος ἐφάνη ὁ ἀνὴρ ἐν πολέμῳ· τοιοῦτος ἐφάνη διανύων καὶ τὸ πολιτικὸν στάδιόν του ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος· ἐμπεπιστευμένος τὰς πρώτας Ἀρχὰς τῆς πατρίδος ἐφιλοτιμήθη πάντοτε νὰ πληρώσῃ τὰς εὐχὰς καὶ νὰ δικαιώσῃ τὰς προσδοκίας της· ἀν δέ ποτε περιεπλέχθη εἰς ἐμφύλια κακὰ, καθὼς καὶ ἄλλοι πρωταγωνισταὶ, ἡ καρδία του ποτὲ δὲν ἐπταίσε, καὶ ὁ πατριωτισμὸς του καὶ ἡ εἰς τὸν ἀγῶνα ἐγκαρτέρησίς του ποτὲ δὲν ἐσάλευσε· περιεπλέχθη εἰς ἐμφύλια κακὰ, καθὼς καὶ ἄλλοι πρωταγωνισταὶ, διότι αἱ ἐπαναστάσεις εἶναι ἔκτακτα καὶ νεοφανῆ συμβάντα τῆς πολιτικῆς ζωῆς τῶν ἐθνῶν· αἱ δόξαι αὐτῶν δὲν εἶναι λεῖπαι, καὶ οἱ ἄνδρες αὐτῶν διερχόμενοι διὰ σχολιῶν τρίβων, διὰ κρημνῶν καὶ τριβόλων, συνήθως προσκόπτουν, πολλάκις πίπτουν, ἐνίοτε δὲ

καὶ συντρίβονται· ἀλλὰ, καθὼς εἶπα, ἡ καρδία τοῦ αἰοδίμου ποσῶς δὲν ἔπταισε, καὶ ὁ πατριωτισμὸς του καὶ ἡ εἰς τὸν ἀγῶνα ἐγκαρτέρησίς του ποτὲ δὲν ἐσάλευσεν.

Τοιοῦτος ἐφάνη καὶ ὁ πολεμικὸς καὶ ὁ πολιτικὸς βίος τοῦ ἀνδρὸς ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος· ἄξιος τοιοῦτου δημοσίου βίου ἐφάνη καὶ ὁ ἰδιωτικὸς του· εὐσέβειαν καὶ πρὸς τὰ θεῖα ἀγάπην ἔπνεεν ἐκ νεαρᾶς του ἡλικίας· ἀκράδαντον πίστιν εἶχεν εἰς τὸν Θεὸν του· ἀνεπίληπτα καὶ χριστιανικὰ ἦσαν τὰ ἦθη του· ὁ οἶκος του ἦτον οἶκος τοῦ Ἀβραάμ, καὶ πλήρης ἀγαθότητος ἢ πρὸς ὅλους τοὺς ὁμογενεῖς διαγωγῆ του, « Ἐν ἀκακίᾳ ἡ καρδία αὐτοῦ ἐπορεύθη, καὶ ἐν » εὐθύτητι ὁ ποῦς αὐτοῦ ἔστη.»

Τοιοῦτος ἐχρημάτισεν ὁ μακάριος· ἀνὴρ καὶ ὡς δημόσιος καὶ ὡς ἰδιώτης· δόξα καὶ ἀγλαΐσμα ἀνεδείχθη τῆς γενεᾶς μας· καὶ ποίας γενεᾶς ; τῆς γενεᾶς, ἣτις ἠλλοίωσε τὸ πρόσωπον τῆς Ἑλλάδος· τῆς γενεᾶς, τὴν ὁποίαν δὲν διςάζω νὰ κηρύξω μοναδικὴν μεταξὺ ὄλων τῶν γενεῶν ὄχι τῆς νέας, ἀλλὰ καὶ αὐτῆς τῆς ἀρχαίας καὶ πολυενδόξου Ἑλλάδος. Ἐμελέτησα καὶ ἐγὼ τὴν ἱστορίαν τῶν μεγάλων προγόνων μας, ἀλλ' ἐν τῇ πλήρει θαυμάτων ταύτῃ ἱστορίᾳ μίαν καὶ μόνην γενεὰν εὐρίσκω ἐφάμιλλον τῆς δόξης τῆς γενεᾶς ταύτης· ποίαν ; τὴν ἐπὶ τῶν μηδικῶν πολέμων· ἀλλὰ καὶ μεταξὺ ἐκείνης καὶ ταύτης εὐρίσκω μεγίστην διαφορὰν· ἐκείνη ἔσωσε κινδυνεύουσαν τὴν πατρίδα, ἀλλ' αὕτη τὴν ἀ-

νέστησε πρὸ αἰώνων πεσοῦσαν· ἐκείνη διετήρησεν ὅ,τι εἶχεν, ἀλλ' αὕτη ἀπέκτησεν ὅ,τι δὲν εἶχεν. Λάμπει ἢ σημερινὴ γενεὰ φαινότερον ἐκείνης καὶ κατ' ἄλλα· πολλαὶ Ἑλληνικαὶ πόλεις ἠμαύρωσαν ἐπὶ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης τὴν δόξαν τοῦ Ἑλληνικοῦ ὀνόματος προσφέρουσαι εἰς τοὺς ἐχθροὺς τῆς Ἑλλάδος τὸ νερόν καὶ τὸ χῶμα, τὰ σύμβολα τῆς ὑποταγῆς· πολλαὶ δὲ καὶ συνεμάχησαν μετὰ τῶν ἐχθρῶν τῆς κοινῆς πατρίδος· ἀλλὰ τοιοῦτον στίγμα δὲν φέρει ἡ γενεὰ αὕτη· διὰ τοῦτο τὴν θεωρῶ μοναδικὴν καὶ τὴν κηρύττω, χωρὶς νὰ φοβηθῶ τὰς ἐπικρίσεις τῶν σοφωτέρων μου, ὑπερέχουσιν καὶ αὐτῆς τῆς θαυμαστοτέρας γενεᾶς τῆς ἀρχαίας καὶ πολυενδόξου Ἑλλάδος. Ναι, ἀδελφοί, θεωρῶ τὴν γενεάν τοῦ ἀγῶνος ὡς θεόθεν πεμφθεῖσαν εἰς ἀπολύτρωσιν τῆς πατρίδος· τὰ ὄπλα τῆς ἐδοξάσθησαν καὶ εὐλογήθησαν ὑπὸ τοῦ Ὑψίστου ὡς ὄπλα πίστεως καὶ πατρίδος.

Τοιαύτη εἶναι ἡ γενεὰ τῆς ὁποίας δόξα καὶ ἀγλαΐσμα ἀνεδείχθη, ὡς εἶπα, ὁ προκείμενος ἀνὴρ. Τοιαύτης γενεᾶς γόννοι εἶσθαι σεῖς, ὧ εὐτυχεῖς καὶ τρισευτυχεῖς νέοι τῆς Ἑλλάδος. Οἱ γονεῖς σας ἠγωνίσθησαν τὸν ἐνδοξότερον καὶ ἀγιώτερον ὄλων τῶν ἀγῶνων, τὸν ἀγῶνα τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος· ἐμπνεόμενοι ὑπὸ τοῦ θείου πνεύματος τῆς ἐλευθερίας, σᾶς ἤνοιξαν διὰ τῶν λαμπρῶν πράξεών των στάδιον μεγάλης δόξης καὶ μεγάλου μέλλοντος· διατρέξατέ το εὐκλεῶς, φανεῖτε ἀξιοὶ αὐτῶν, ἀξιοὶ

τῶν εὐφημιῶν τῶν ἐθνῶν καὶ τῶν αἰῶνων· μὴ λησμονήσατε ποτὲ ὅτι οἱ γονεῖς σας ἐγεννήθησαν υἱοὶ δουλείας καὶ ἔγειναν πατέρες ἐλευθερίας· μὴ λησμονήσατε ποτὲ ὅτι ἐξηλειμμένον ἠῦραν τὸ ὄνομα τῆς πατρίδος σας ἐκ τοῦ βιβλίου τῆς ζωῆς, καὶ αὐτοὶ διὰ τῶν ἰδίων αἱμάτων, ἐν μέσῳ ἀνηκούστων κινδύνων καὶ συμφορῶν, τὸ ἐχάραξαν ἐν αὐτῷ.

Ἄθανατοι εἶναι αἱ τοιαῦται πράξεις, ἀθάνατοι εἶναι οἱ πράττοντες αὐτάς καὶ διὰ παντὸς εὐλογημένη καὶ δεδοξασμένη ἐπὶ τῆς γῆς ἡ μνήμη αὐτῶν. Ἄθανάτον καὶ διὰ παντὸς εὐλογημένην καὶ δεδοξασμένην μνήμην δι' ὧν ἔπραξεν ἀπολείπει ἐπὶ τῆς γῆς καὶ ὁ σήμερον ἀπερχόμενος εἰς τὰς αἰωνίους μονὰς πρωταγωνιστῆς Μαυρομιχάλης.

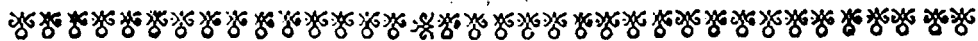
Ἄλλ' ἡμεῖς οἱ πιστεύοντες εἰς Χριστὸν δὲν ἀρκούμεθα εἰς τὴν ἐπὶ γῆς ἀθανασία· προσδοκῶμεν τὴν ἐν οὐρανοῖς μακαριότητα· τὴν προσδοκῶμεν «ὡς προσδοκῶντες ἀνάστασιν νεκρῶν καὶ ζωῆν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος·» τὴν προσδοκῶμεν «ὡς μὴ ἔχοντες ὧδε μένουσαν πόλιν ἀλλὰ τὴν μέλλουσαν ἐπιζητοῦντες,» καὶ τὴν προσδοκῶμεν, διὰ τῆς χάριτος τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ, καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· ἡ προσδοκία τῆς ἐν οὐρανοῖς μακαριότητος πραγματοποιεῖται καὶ αὕτη σήμερον ὡς πρὸς τὸν χριστιανικώτατον τοῦτον ἄνδρα· καὶ πῶς τὸ ἠξεύρω; ἐπιθεωρῶν τὰ τοῦ ἰδιωτικοῦ του βίου σὰς ἀνέφερα ὅτι ὅλοι γνωρίζετε, δηλαδὴ ὅτι διεκρίνετο διὰ τὴν εἰς τὸν Θεὸν ἀκράδαντον πίστιν του· ναί, ἀδελφοί,

ὅσον μέγας ἀνεδείχθη ὁ πατριωτισμός του, τόσον βαθεῖα καὶ εἰλικρινῆς ἦτον καὶ ἡ εἰς τὸν Θεὸν πίστις του· πιστὸς μέχρι θανάτου φανεῖς εἰς τὴν πατρίδα του ἀπήλαυσε τὴν ἐπὶ γῆς ἀθανασίαν· πιστὸς μέχρι θανάτου φανεῖς εἰς τὸν Θεὸν του ἀπολαμβάνει σήμερον τὴν ἐν οὐρανοῖς μακαριότητα· τὴν ἀπολαμβάνει· δὲν σᾶς τὸ λέγω ἐγὼ, σᾶς τὸ λέγει τὸ στόμα τῆς θείας ἀποκαλύψεως· «γενοῦ, (λέγει τὸ στόμα τῆς θείας ἀποκαλύψεως) γενοῦ πιστὸς μέχρι θανάτου καὶ δώσω σοι τὸν στέφανον τῆς ζωῆς.» ἔγεινε πιστὸς μέχρι θανάτου εἰς τὸν Θεὸν του, ἀπολαμβάνει ἄρα κατὰ τὴν θεῖαν ἐπαγγελίαν τὸν μισθὸν τῆς πίστεώς του, τὸν στέφανον τῆς ζωῆς· ἀθάνατος λοιπὸν ἐπὶ τῆς γῆς καὶ μακαρία ἐν οὐρανοῖς εἶναι ἡ μνήμη τοῦ ἐνδόξου καὶ θεοσεβοῦς τούτου ἀνδρός.

Παρηγορήθητε, ὦ τεθλιμμένοι υἱοὶ καὶ συγγενεῖς του, δίδοντές τω τὸν τελευταῖον ἀσπασμόν· ἄς παρηγορηθῶμεν καὶ ὅλοι ἡμεῖς οἱ φίλοι του καὶ οἱ συναγωνισταί του· ἀπέρχεται σήμερον ὡς ἄνθρωπος εἰς τὴν γῆν ἐξ ἧς ἐλήφθη· ἀλλ' ἀπέρχεται, ὡς ἀπέδειξα, πλήρης πίστεως, πλήρης δόξης, πλήρης εὐφημιῶν καὶ φορῶν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του διπλοῦν στέφανον, τὸν στέφανον τῆς ἐπιγείου ἀθανασίας, καὶ τὸν στέφανον τῆς ἐπουρανίου μακαριότητος.

ΛΟΓΟΣ

Ἐκφωνηθεὶς ἐν Ἀθήναις τὴν 20 φεβρουαρίου 1849 τε-
λουμένων δημοσίων μνημοσύνων τοῦ ἐν Τρικάλαις
τῆς Πελοποννήσου ἀποβιώσαντος τὴν 18 ἰανουαρίου
τοῦ αὐτοῦ ἔτους Παρούτσου Νοταρᾶ.

Ἐτέλουν κατ' ἔτος οἱ Πλαταιεῖς λαμπρὰ μνημό-
συνα τῶν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς Ἑλλάδος ἐν Πλα-
ταιαῖς ἐπὶ Μαρδονίου ἀποθανόντων.

Ἀρχομένης τῆς ἡμέρας ἤρχιζε καὶ ἡ τελετὴ ἐ-
πρόπορεύετο σαλπικτῆς σαλπίζων τὸ πολεμιστήριον
σάλπισμα· ἠκολούθουν ἄμαξαι φέρουσαι μυρσίνας
καὶ στεφάνους· ἐσύρετο κατόπιν αὐτῶν μέλας ταῦ-
ρος εἰς θυσίαν, καὶ ἐπειδὴ οἱ μνημονευόμενοι κατὰ τὴν
τελετὴν ἐκείνην ἀπέθαναν ὑπὲρ ἐλευθερίας, δὲν ἐ-
συγχωρεῖτο δοῦλοι νὰ ὑπηρετῶσιν, ἀλλὰ ἐλεύθεροι
νεανίσκοι ἐκόμιζαν εἰς σπονδὴν ἀγγεῖα ἔχοντα ἄλλα
οἶνον καὶ γάλα, ἄλλα ἔλαιον καὶ μῦρα· τελευταῖος
πάντων ἤρχετο ὁ ἄρχων τῶν Πλαταιέων.

Δὲν ἐσυγχωρεῖτο ὁ ἄρχων οὗτος οὐδ' ὄπλον καθ'
ὄλον τὸ διάστημα τῆς ἀρχοντείας του νὰ ἐγγίζη,
οὐδ' ἐσθῆτα ἄλλου χρώματος εἰμὴ λευκοῦ νὰ φορῆ·
μόνον τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἐφόρει πορφυροῦν χιτῶνα,

καὶ λαμβάνων ἀπὸ τοῦ δημαρχείου ἄδειον σταμνίον ἐπορεύετο ξιφηφόρος διὰ μέσου τῆς πόλεως εἰς τοὺς τάφους· ἐκεῖ λαμβάνων παρά τινος παρακειμένης πηγῆς νερόν, ἔπλυνε τὰς ἐπιτυμβίους στήλας, τὰς ἐμύρονεν, ἔσφαζεν ἐπὶ τῆς πυρᾶς τὸν εἰς θυσίαν συρόμενον ταῦρον, καὶ προσευχόμενος ἐκάλει εἰς δεῖπνον τὰς ψυχὰς τῶν ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀποθανόντων ἐνδόξων ἐκείνων ἀνδρῶν· ἐπὶ τέλους ἐγέμιζε ποτήριον οἴνου καὶ σπένδων ἔλεγε,

« Προπίνω τοῖς ἀνδράσι τοῖς ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς Ἑλλάδος ἀποθανοῦσι.»

Τοιαύτην πρόποσιν, πρόποσιν ἐθνικοῦ καὶ φιλαδελφικοῦ ἀσπασμοῦ, ἔρχομαι καὶ ἐγὼ νὰ προσφέρω σήμερον, ἐν ὀνόματι ὅλων τῶν ἀπανταχοῦ τῆς γῆς Ἑλλήνων, εἰς τοὺς ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς νέας Ἑλλάδος ἀγωνισθέντας· προσφέρω δὲ τὸν πανελληνιον, τὸν ἐγκάρδιον, τὸν πάνδημον τοῦτον ἀσπασμὸν ἄνωθεν τοῦ ἱεροῦ τούτου ἄμβωνος σήμερον, διότι σήμερον τελεῖ εὐγνωμονοῦσα καὶ πενθηφοροῦσα ἡ πατρίς τὰ μνημόσυνα ἀνδρὸς, ὅχι ἀπλῶς ἀγωνιστοῦ, ἀλλ' εἰκονίζοντος ἐν ἑαυτῷ ὅλον τὸν ἐλληνικὸν ἀγῶνα.

« Ἀσπάζεται δι' ἐμοῦ σήμερον ὅλη ἡ Ἑλληνικὴ φυλὴ, ἄνωθεν τοῦ ἱεροῦ τούτου ἄμβωνος, τοὺς ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς Νέας Ἑλλάδος ἀγωνισθέντας.

Δύω μεγάλα χαρακτηριστικὰ παρουσιάζει ὁ προκείμενος εἰς μνημόσυνον ἀνὴρ· ἀκηλίδωτον βίον ἰδιωτικόν, ἀκηλίδωτον βίον πολιτικόν.

Λαμπρά και ἀρχαία καταγωγή ἐκόσμει τὸν ἄνδρα τοῦτον, τιμαὶ καὶ πλοῦτη ἔρρεαν περὶ αὐτὸν, πολιτικὴ ἰσχὺς τὸν ἀνεβίβασεν ἐπὶ Τουρκοκρατίας εἰς ὑψηλὴν περιωπὴν, ἀλλὰ διήλθε δι' ὄλων τούτων τῶν ἐπιγείων ἀγαθῶν ὡς πάντῃ ἀλλότριος αὐτῶν· «οὐκ ἐπήλπισεν ἐπὶ τὸ πλῆθος τοῦ πλούτου αὐτοῦ, οὐδ' ἐδυναμώθη ἐπὶ τῇ ματαιότητι αὐτοῦ.» Πρᾶος ἐκ φύσεως καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ, καὶ προθέμενος ἐκ νεαρᾶς τοῦ ἡλικίας νὰ κατασκηνώσῃ ἐν οἴκῳ Κυρίου ἐθεώρει πάντα ταῦτα μανίας κατὰ τὸν προφήτην ψευδεῖς, καὶ μόνην τὴν ὁδὸν τοῦ Κυρίου ἔλεος καὶ ἀλήθειαν· ἐν συναγωγῇ πονηρῶν εἰργάζετο δικαιοσύνην, καὶ ἐν ὁδῷ ἀμαρτωλῶν ἐπορεύετο ἄμωμος· ἐν τῷ κόσμῳ ἔζη, ἀλλ' ἔζη ὡς ὑπερκόσμιος ἐξασκῶν εἰρηνικῶς ἐν μέσῳ πολιτικῶν θορύβων, ὡς ἀναχωρητῆς καὶ ἐρημίτης, τὰς χριστιανικὰς ἐκείνας ἀρετὰς, αἱ ὁποῖαι κατέταξαν ἐν τῷ χωρῷ τῶν ἁγίων δύο συγγενεῖς του.

Τοιαύτη ἐδείχθη ἡ ἰδιωτικὴ καὶ ἡ πολιτικὴ τοῦ ἀνδρὸς τούτου διαγωγή ἐπὶ Τουρκοκρατίας. Ἡ διαγωγή του αὕτη δὲν ἐψεύσθη μέχρι τέλους τῆς ζωῆς του.

Ἐκραγείσης τῆς ἱερᾶς ἐπαναστάσεως, ἀνεκαινίσθη ἡ ὀγδοηκονταετῆς ἡλικία του· ἀνεκαινίσθη ἐν μέσῳ δεινῶν ἀγώνων καὶ κινδύνων, θερμῶν ἐπιθυμιῶν, καὶ μεγάλων ἐλπίδων καὶ φόβων. Διττὸς ὁ χαρακτήρ τοῦ μεγάλου τούτου τῆς πατρίδος δράματος, θρησκευτικὸς καὶ πολιτικὸς· Διττὸς καὶ ὁ

ζῆλος ὁ καταφλέξας τὸν φιλόχριστον καὶ φιλόπα-
τρὶν τοῦτον ἄνδρα· πολλαὶ πράξεις τὸν ἐλάμπρυναν
πληροῦντα πάντοτε τὰς πρώτας πολιτικὰς θέσεις
τῆς πατρίδος· ἀλλὰ μίαν καὶ μόνην ἔρχομαι νὰ δια-
σαλπίσω, πράξιν ἀγῆρατου δόξης, καὶ μόνην ἱκανὴν
νὰ παραπέμψῃ εἰς μνημόσυνον αἰώνιον τὸ ὄνομα τοῦ
πράξαντος αὐτῆν.

Μόλις ἔπαυσεν ὁ πρῶτος ἐμφύλιος πόλεμος ἐπὶ
τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος, ἐπῆλθεν ὁ δεύτερος πολὺ δεινό-
τερος τοῦ πρώτου. Οἱ φίλοι τοῦ ἀνδρός τούτου, οἱ
στενοὶ συγγενεῖς του, οἱ πολιτικοὶ ὁμόφρονές του,
αὐτὸς ὁ ἀνεψιός του, τὸν ὁποῖον ἐθεώρει καὶ ἡγάπα
ὡς υἱόν του, περιεπλέχθησαν καὶ ἦσαν ὄπλα κατὰ
τῆς Κυβερνήσεως. Προεδρεύων τότε ὁ μνημονευό-
μενος ἀνὴρ τῆς Βουλῆς ἠγωνίσθη παντὶ σθένει νὰ
ἐνώσῃ τὰ διεστῶτα καὶ νὰ προλάβῃ τὰ ὁποῖα ἔπα-
θεν ἡ Πατρίς δεινὰ, ἀλλὰ μὴ εἰσακουσθεῖς καὶ εὐ-
ρεθεῖς ἐντεῦθεν μὲν ἐν μέσῳ φιλίας, συγγενείας καὶ πο-
λιτικῆς ὁμοφροσύνης, ἐκεῖθεν δὲ ἐν μέσῳ νόμου καὶ
πολιτικοῦ καθήκοντος, δὲν ἐδίστασε ποίαν ὁδὸν νὰ
βαδίσῃ· ἀπεχωρίσθη καὶ φίλων καὶ συγγενῶν καὶ ὁμο-
φρόνων, ἀπεχωρίσθη καὶ αὐτοῦ τοῦ φιλτάτου ἀνεψιοῦ
του καὶ ἔμεινε πιστὸς εἰς τὸν νόμον· τί λέγω πιστὸς
εἰς τὸν νόμον; ἔμεινεν θερμὸς ὑπέρμαχος αὐτοῦ· ἐπε-
θύμει τὰς μεταρρυθμίσεις, τὰς ὁποίας ἐπεθύμουν καὶ
οἱ ἄραντες ὄπλα σχετικοί του· ἀλλὰ τὰς ἐπεθύμει ὅπως
ὀφείλει πάντοτε νὰ τὰς ἐπιθυμῇ ὅστις δὲν προτάττει
τοῦ ὑγιоῦς λογικοῦ καὶ τοῦ κοινοῦ συμφέροντος τὸ

πάθος του ἢ τὴν ἰδιοτέλειάν του· τὰς ἐπεθύμει εἰρηνικῶς, διὰ τῆς ἰσχύος τοῦ ὀρθοῦ λόγου, διὰ τοῦ βήματος, δι' ἀναφορῶν τῶν ἐπαρχιῶν, διὰ τῆς δημοσιογραφίας καὶ τῆς τρανώσεως τῆς ἀληθείας εἰς φωτισμὸν τῆς Ἀρχῆς καὶ τῆς κοινῆς γνώμης· δυστύχημα δέ, καὶ δυστύχημα μέγα τοῦ ἔθνους του ἐθεώρει πᾶσαν μεταρρύθμισιν, ἂν καὶ κατὰ τὸ φαινόμενον ἐπὶ τὸ κρεῖττον, προαγομένην διὰ ταραχῶν καὶ δι' ὀπλων. (*)

Τοιαύτην πολιτικὴν ἡσπᾶσθη, τοιαύτης πολιτικῆς παράδειγμα κατέλιπεν ἐπὶ τῆς γῆς· παράδειγμα, τὸ ὁποῖον ἡ πατρίς μᾶς παραγγέλλει νὰ φέρωμεν ἀνεξάλειπτον ἐν τῇ μνήμῃ μας καὶ νὰ ἔχωμεν πρὸ ὀφθαλμῶν «ὡς λύχνον τοῖς ποσὶν ἡμῶν καὶ φῶς ταῖς τρίβοις ἡμῶν,» ἀποθοῦντες πάντοτε ὡς βδελυρὰν, ὡς ἐπίβουλον, ὡς ἰδιοτελεῖ καὶ ὡς ὀλεθρίαν πᾶσαν εἰσήγησιν τείνουσαν εἰς ταραχὴν τοῦ κράτους, ὑπὸ ὁποιοῦνδήποτε προσωπεῖον καὶ ἂν καλύπτεται, περικυκλοῦντες ἐν ἀγαλλιάσει ψυχῆς καὶ πατριωτικῇ ἀγάπῃ τὸν ἐπ' ἀγαθῷ καὶ ἐπὶ ἐνώσει ὅλης τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς ἀνεγερθέντα ἐν μέσῳ τῶν ὀλίγων ἡμῶν βασιλικὸν θρόνον, καὶ θεωροῦντες αὐτὸν, καθ' οὓς μάλιστα καιροὺς κλονίζεται πολιτικῶς τὸ πᾶν, καὶ τὸ μέλλον ἡμῶν ἐγκυμονεῖται, ὡς ἀσφαλῆ ἄγκυραν τῆς πολιτικῆς μας ἀνεξαρτησίας, ὡς ἀσπίδα τῶν ἐλευθεριῶν μας, ὡς θεμέλιον λίθον τοῦ ἑλλη-

(*) Καθ' ἃς ἡμέρας ἀπηγγέλθη ὁ λόγος οὗτος, ἐπεκράτει ἐν Ἀθήναις μέγας πολιτικὸς βρασμός.

νικοῦ μεγαλείου, καὶ ὡς ἀνόρθωμα ὅλης τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς.

Ὡς τοιοῦτον τὸν ἐθεώρησε καὶ ζῶν καὶ ἀποθνήσκων ὁ ἀκηλίδωτος Νοταρᾶς, καὶ καθ' ἣν ὥραν ἠνοίγετο ἐνώπιόν του ἡ πύλη τῆς αἰωνιότητος, ἐξέτεινε τὰς γηραιάς του καὶ καθαρὰς χεῖρας, καὶ ἀναβλέψας εἰς τὸν οὐρανόν, ὅπου ἔμελλε μετ' ὀλίγον νὰ ἀναβῆ ἡ ἀγία ψυχὴ του, εἶπεν εὐχόμενος ἐν φωνῇ συντετριμμένη.

« Κύριε, σῶσον τὸν βασιλέα, ἐξαπόστειλον αὐτῷ βοήθειαν ἐξ ἀγίου κατοικητηρίου σου, εὐφρανὸν αὐτὸν ἐν τῇ δυνάμει σου, εὐλόγησον αὐτὸν, καὶ δός αὐτῷ ἰδεῖν, εἰς δόξαν καὶ εὐημερίαν ὅλου τοῦ Ἑλληνικοῦ καὶ πιστοῦ λαοῦ σου, ἃ ἐγὼ ἐπιθυμία ἐπεθύμησα ἰδεῖν, ἀλλ' οὐκ ἠξιώθην ἰδεῖν. » (*)

Αὐτὰ εἶπεν, ἐδάκρυσε, καὶ σταυρώσας ἐν θερμῇ τῇ πίστει τὰς χεῖρας ἐπὶ τοῦ στήθους του παρέδωκε τὸ πνεῦμά του εἰς χεῖρας τοῦ πλάστου του!

Τοιούτους πατέρας τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν ἐλευθερίας καὶ δόξης προήγαγεν ὁ μεγαουργὸς τῆς Ἑλλάδος ἀγών. Ἀποχωριζόμενοι τοῦ κόσμου τούτου οἱ ἄνδρες οὗτοι τὴν πατρίδα ἔχουν καὶ ἐν τῇ διανοίᾳ των, καὶ ἐν τῇ καρδίᾳ των, καὶ ἐν τῷ στόματί των μένουν καὶ ἀποθνήσκοντες ἐν τῇ πατρίδι, καθὼς καὶ ἡ πατρίς μένει ἐν αὐτοῖς· μένουν ἐν τῇ πατρίδι, διότι ἡ ἀγάπη τῆς πατρίδος εἶναι τελεία ἐν αὐτοῖς.

(*) *Ἐγραψεν ὁ μακαρίτης καὶ τοιαύτης ἐννοίας ἐπιστολὴν· ἡγάπα δὲ γράφων νὰ ἐλληνίσῃ.

μένει ἡ πατρίς ἐν αὐτοῖς διότι ἐφάνησαν ἐπὶ τῆς ἀναγεννήσεώς της σκεύη τῆς ἐκλογῆς αὐτῆς.

Τελουμένων σήμερον δημοσίων μνημοσύνων ἐνός τῶν τοιούτων ἀνδρῶν, καὶ κληθεὶς ἐγὼ ὑπὸ τῆς φωνῆς τῆς πατρίδος εἰς τὸ βῆμα τοῦτο, τὸ βῆμα τῆς ἀληθείας καὶ τῆς χάριτος, ἵνα ὑμνήσω κατ' ἀξίαν τὴν μνήμην αὐτοῦ, ἀνυψῶ τὸν λόγον μου ὑπεράνω τῶν μικρῶν δυνάμεών μου, ὑπεράνω τῆς γῆς, ὑπεράνω τῆς ἀνθρωπίνης εὐγλωττίας, καὶ φερόμενος ὑπὸ τοῦ πνεύματος λέγω ὑπὲρ αὐτοῦ, ὑπὲρ τῶν ἐνδόξων συναγωνιστῶν του, καὶ ὑπὲρ πάντων τῶν ἐπερχομένων ἐλευθερωτῶν τῆς εἰσέτι δούλης καὶ ξενοκρατουμένη, Ἑλληνικῆς γῆς ὅ,τι ὁ οὐρανοβάμων Ἰωάννης εἶπεν ὑπὲρ τῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ.

« Ὅυκ ἐξ αἱμάτων ἐγεννήθησαν οἱ ἄνδρες οὗτοι,
« οὐδὲ ἐκ θελήματος σαρκός, οὐδὲ ἐκ θελήματος ἀν-
« δρός, ἀλλ' ἐκ Θεοῦ ἐγεννήθησαν περιβα-
« λοῦνται ἐν ἱματίοις λευκοῖς καὶ οὐ μὴ ἐξαλειφθῆ
« τὸ ὄνομα αὐτῶν ἐκ βίβλου ζωῆς. »

Λ Ο Γ Ο Σ

Ἐκφωνηθεὶς ἐν τῷ ἐθνικῷ συμποσίῳ τῶν ἐν Λονδίῳ
Ἑλλήνων τὴν 25 μαρτίου 1861.

Εὐχαριστῶ τὸν ἀξιότιμον συμποσιάρχην μας, διότι
εὐηρεστήθη νὰ μὲ τιμήσῃ ἰδίως, ἀναθέσας εἰς ἐμὲ τὰ
τῆς προπόσεως τῆς σημερινῆς ἑορτῆς.

Ἐορτῶν ἑορτὴ εἶναι, Κύριοι, ἡ ἡμέρα αὕτη· δὲν
εἶναι ἑορτὴ μόνου τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, μιᾶς καὶ
μόνης ἐποχῆς· εἶναι ἑορτὴ ὅλων τῶν λαῶν, ὅλων
τῶν ἐποχῶν· διότι λαός, ὃν κατέθλιβε τεσσάρων
αἰώνων ἀφόρητος καὶ τρισθάρβαρος ζυγός, ἀνεγεν-
νήθη σήμερον εἰς τὴν ἐλευθερίαν, εἰς τὴν δόξαν, καὶ
εἰς τὴν ἀνεξαρτησίαν.

Μέγα τὸ φαινόμενον τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀγῶνος αὐτὸ
καθ' ἑαυτὸ· ἀλλὰ μέγιστον παρίσταται, ὅταν ἀνα-
λογισθῇ τις πότε καὶ πῶς ὁ ἀγὼν ἤρχισε, πῶς προώ-
δευσε, καὶ πῶς ἐτελείωσε.

Διὰ τὸ βραχὺ τοῦ χρόνου δὲν προτίθεμαι νὰ θεω-
ρήσω τὸν ἀγῶνα ὑπὸ τὴν ἐσωτερικὴν τοῦ ἔποψιν·
περιορίζομαι κυρίως εἰς τὴν ἐξωτερικὴν, καὶ ἐπικα-
λοῦμαι τὴν προσοχὴν σας.

Εἶδαμεν πρὸ ὀλίγου μεγαλοφυῆ καὶ μεγαλεπή-
βολον ἄνδρα, ἄξιον κατὰ πάντα τῆς περιφανοῦς συγ-
γενικῆς του δόξης, ν' ἀναβῆ ἀπὸ τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου

εἰς ὑπέρλαμπρον θρόνον. Διὰ τίνος δικαιώματος ἀνέβη ὁ ἀνὴρ οὗτος εἰς τοιοῦτον θρόνον; Μᾶς τὸ λέγει αὐτός· «διὰ τῆς θελήσεως τοῦ λαοῦ.»

Βλέπομεν σήμερον ἄλλον μεγαλόφρονα καὶ μεγαλοπράγμονα ἄνδρα, ὅχι ἰδιώτην, ἀλλὰ στεφηφόρον, νὰ μετασχηματίσῃ τὸ μικρόν του στέμμα εἰς μέγα. Διὰ τίνος δικαιώματος μετεσχημάτισεν ὁ ἀνὴρ οὗτος τὸ μικρόν του στέμμα εἰς μέγα; Μᾶς τὸ λέγει αὐτός· «διὰ τῆς θελήσεως τοῦ λαοῦ».

Χθὲς ἠκούσαμεν φωνὴν ἐξελθοῦσαν ἀπὸ τοῦ πρώτου πολιτικοῦ βήματος τοῦ κόσμου, ἀντηχήσασαν ἀπὸ περάτων ἕως περάτων, καὶ ἐνθαρρύνουσαν τοὺς καταθλιβομένους λαοὺς εἰς ἀνατροπὴν τῆς καταθλιβούσης αὐτοῦς ἐξουσίας. Ἡ φωνή, ἣν ἠκούσαμεν, δὲν εἶναι τοῦ τυχόντος· εἶναι φωνὴ ἀνδρός (*) περιβεβλημένου σήμερον ἐπαξίως μεγάλην ἐξουσίαν, γεννηθέντος καὶ τραφέντος ἐν τοῖς κόλποις τῆς ὑψηλοτέρας τοῦ μεγάλου τούτου τόπου ἀριστοκρατίας, ἀλλὰ περιπαθῶς, φιλοτίμως καὶ πατροπαραδότως ἀσπασθέντος ἐξ ἀρχῆς τοῦ πολιτικοῦ του σταδίου τὰ δίκαια τοῦ λαοῦ, καὶ πρεσβεύοντος καὶ ἀναγορεύοντος στεντορία τῇ φωνῇ τὴν κυριαρχίαν αὐτοῦ. Ἡ θέλησις ἄρα τῶν λαῶν εἶναι σήμερον ἡ πολιτικὴ, ἡ νόμιμος, ἡ δικαία, ἡ ἀληθὴς ἀρχὴ ἡ διέπουσα τὸν κόσμον.

Ἀλλὰ ποία ἀρχὴ διεῖπε τὸν κόσμον καθ' ἣν ὥραν

(*) Τοῦ Λόρδου Ρούσσελλ, τοῦ ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν ὑπουργοῦ.

ὁ Ἕλληνας, σείσας τὰς φρικτὰς ἀλύσεις του, ἐφώναξε καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν « ἐλευθερία ἢ θάνατος » ; Ἡ Ἱερὰ Συμμαχία, ἄδυσώπητος ἐχθρὰ τῆς θελήσεως τῶν λαῶν· συμμαχία ἀσυστόλως διασαλπίσασα, ὅτι ἔλαβε τὴν ἐξουσίαν τοῦ Θεοῦ νὰ πατῆ ἐπὶ τὸν τράχηλον τῶν ἀνθρώπων, καὶ ὅτι δὲν ἐχρεώσται λόγον τῶν πράξεών της εἰμὴ εἰς μόνον τὸν Θεόν· συμμαχία κηρύξασα νόμιμον πᾶσαν ἐξουσίαν, τυραννικὴν ἢ μὴ, εὐσεβῆ ἢ μὴ· παράνομον δὲ, ἐγκληματικὴν καὶ ἀξιόποινον πᾶσαν ἀπόπειραν εἰς ἀπολύτρωσιν λαοῦ στενάζοντος ὑπὸ ὁποιοῦνδήποτε δουλικὸν ζυγόν· συμμαχία, ἐνὶ λόγῳ, πνίξασα ἐν τῷ αἵματι τῶν Ἰταλῶν τὴν θέλησιν τῶν Ἰταλῶν.

Βλέπετε, Κύριοι, πρὸς ποῖα δεινὰ, ἀνυπέρβλητα, τολμῶ εἰπεῖν, δεινὰ, ἀνεδέχθη νὰ παλαίσῃ καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν ὁ Ἕλληνας, ἄπορος, ἄοπλος, ἀβοήθητος, ἀπροπαρασκευάστος, καὶ πεποιθῶς μόνον εἰς τὸν Θεόν του, εἰς τὸ δίκαιόν του, καὶ εἰς τὰς προγονικάς του ἀναμνήσεις! βλέπετε ἐν μέσῳ τίνων καὶ πόσῳ κρισίμων περιστάσεων ἀναλαβῶν τὸν ἀγῶνα ἐπέμεινε μαχόμενος χωρὶς ποσῶς νὰ καταπληχθῆ, χωρὶς ποσῶς νὰ ὀπισθοδρομήσῃ εἰς ἕκστασιν καὶ ἀπόγνωσιν τῆς κατ' αὐτοῦ λυσώσεως συμμαχίας! Ἀλλὰ, ἂν τόσο ἀξιοσημεῖωτοι εἶναι ἡ ἀρχὴ καὶ ἡ πρόοδος τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀγῶνος, ἔτι μᾶλλον ἀξιοσημεῖωτον φαίνεται τὸ πέρασ αὐτοῦ· διότι ἡ ἐν μέσῳ! σφαγῶν, αἰχμαλωσιῶν, καταστροφῶν, καὶ παντὸς εἶδους [κακῶν ἀκλόνητος καὶ ἀκαταδάμαστος

καρτερία τοῦ Ἑλληνοσ, πρὸς πολυαρίθμους στρα-
τοὺς καὶ πολυαρμένους στόλους ἀντιπαραταχθέντος,
ἐθριάμβευσεν ἐπὶ τέλους, καὶ μετὰ ἑπταετῆ σχεδὸν
φρικτὴν δοκιμασίαν κατεπόντισε τὰς πολιτικὰς ἀρχὰς
τῆς ἱερᾶς συμμαχίας εἰς τὰ νερὰ τοῦ Νεοκάσρου.

Θαυμαστὸς καὶ ὑπερθαύμαστος εἶναι ὁ σημερινὸς
λαὸς τῆς Ἑλλάδος. Ἡ ἐλευθερία, ἣν ἀπολαμβάνου-
νουν σήμερον οἱ λαοὶ τοῦ πολιτισμένου κόσμου, εἶ-
ναι ἔργον τῶν προγόνων των· ἀλλ' ἡ ἐλευθερία ἡμῶν
εἶναι ἔργον ἡμῶν αὐτῶν. Ναί, Κύριοι, ὑπὸ ζυγὸν ἐ-
γεννήθημεν, ἀλλὰ διὰ τῆς εὐδοκίας τοῦ Ὑψίστου,
διὰ τῶν μεγάλων παθημάτων μας, τῶν μεγάλων θυ-
σιῶν μας, καὶ τῶν κατὰ γῆν καὶ θάλασσαν μεγάλων
ἀγώνων μας, ὧν ὁ φθόγγος ἐξῆλθεν εἰς πᾶσαν τὴν
γῆν, διὰ τῆς θερμῆς συνδρομῆς τοῦ χριστιανικοῦ κό-
σμου, καὶ διὰ τῆς περὶ τὰ τέλη τοῦ ἀγῶνος γενναίας
ἀντιλήψεως τῶν τριῶν Δυνάμεων ἐδημιουργήσαμεν
νέον κράτος, κράτος ἐθνικόν, ἐλεύθερον, ἀνεξάρτη-
τον, ὑπὸ τὴν ἀγαθοποιὸν σκέπην βασιλικοῦ θρόνου.

Ἐορτάζοντες οἱ Παννέλληγες τὴν εἰκοστὴν πέμ-
πτην μαρτίου δύνανται νὰ λέγωσιν ὑπερηφάνως·
«Αὕτη ἡμέρα, ἣν ἐποίησεν ὁ Κύριος,» Ναί,
Θεοῦ ποίημα εἶναι ἡ εἰκοστὴ πέμπτη μαρτίου· καὶ
ἔργον ἄριστον ἐπράξατε ἐορτάζοντες ἐν τῇ θερμῇ φι-
λογενείᾳ σας ὁμοθυμαδὸν ἅπαντες οἱ ἐν Λονδίῳ
ὁμογενεῖς τὴν ἡμέραν ταύτην διὰ τοιαύτης μεγαλο-
πρεποῦς πανδαισίας, ἐν κυμβάλοις εὐτήχοις, ἐν κυμ-
βάλοις ἀλαλαγμοῦ, ἐν μέσῳ ἀειθαλῶν φυτῶν καὶ

εὐόσμων καὶ δροσερῶν ἀνθέων, ὑπὸ φαιδρᾶς καὶ ἀκτινοβόλους ὄψεις Ἑλληνικῆς καλλονῆς, ὑπὸ τὰ γελῶντα κυανόλευκα σύμβολα τῆς ἀγαπητῆς μας Ἑλλάδος, ἅτινα ἐστεφάνωσεν ἡ θεία χάρις καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν, καὶ ὑπὸ τὴν πολυένδοξον σημαίαν τῆς κλεινῆς πατρίδος τοῦ Κάνιγγος, τοῦ Βύρωνος, τοῦ Χάστιγγος, τοῦ Ἀμιλτῶνος, τῆς εὐδαίμονος ταύτης γῆς, ὅπου διαλάμπει πολύφωτος καὶ αἰείφωτος λυχνία συνταγματικῶν καὶ λαοσόων ἐλευθεριῶν, διαχέουσα παντοῦ τὸ γλυκὺ καὶ ζωοποιὸν φῶς της.

« Ἀγαλλιασώμεθα λοιπὸν, φίλτατοι ἀδελφοί, κατὰ τὸ θεῖον ῥητόν, « ἀγαλλιασώμεθα ἐν ταύτῃ τῇ ἡμέρᾳ, ἣν ἐποίησεν ὁ Κύριος, καὶ εὐφρανθῶμεν ἐν αὐτῇ », μακαρίζοντες, εὐλογοῦντες καὶ ἀγιάζοντες ἐν εὐγνωμοσύνῃ τοὺς ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος ἀποθανόντας, παθόντας, καὶ κατὰ γῆν καὶ θάλασσαν ἀγωνισθέντας, εἰς οὓς φέρω τὴν ὀφειλομένην ταύτην πρόποσιν.

Ἀνάστητε λοιπὸν ἀπαξάπαντες, καὶ μιᾷ φωνῇ εἶπατε ἐν κατανύξει καὶ εὐλαβείᾳ. (*)

Προπίνομεν εἰς τιμὴν καὶ μνήμην τῶν ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος ἀποθανόντων, καὶ κατὰ γῆν καὶ θάλασσαν ἀγωνισθέντων!

(*) Ἀνέστησαν ἀπαξάπαντες ἐπὶ τῇ προσκλήσει ταύτῃ, καὶ προλογίζοντος τοῦ ῥήτορος ἐπανελάβαν ἕκαστος τὴν πρόποσιν ἐν κατανύξει καὶ εὐλαβείᾳ λέξιν πρὸς λέξιν.

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΛΟΓΩΝ.

Εἰς Λόρδον Βύρωνα.	5
Περὶ ὁμοιοίας.	15
Εἰς τὴν ναυμαχίαν Καφυρέως.	22
Εἰς τὴν μάχην Ἀράχωβας	29
Εἰς Καραϊσκάκην.	33
Εἰς τὴν ναυμαχίαν Νεοκάστρου.	42
Εἰς Φραγκῖσμον Χάστιγκα.	57
Εἰς τὴν ἀνάκτησιν Μεσολογγίου.	68
Εἰς Ἀνδρέαν Ζαήμην.	73
Εἰς Πετρόμπεην Μαυρομιχάλην.	79
Εἰς Πανοῦτσον Νοταρᾶ.	90
Εἰς τὴν ἐν Λονδίνῳ ἑορτὴν τῆς 25 μαρτίου. 1861	97

ΤΕΛΟΣ.

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΗ
ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΚΟΥΡΝΑ
ΑΔΕΛΦΟΤΩΝ
ΥΕΩΝ ΑΡΙΣΤ.

